

**T.C.
Kadir Has Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bankacılık Finans Anabilim Dalı**

Dünya’da ve Türkiye’de Tarımsal Finansman: Türkiye İçin Model Önerisi

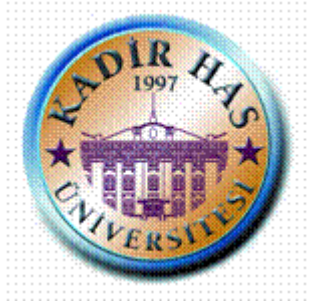
(Yüksek Lisans Tezi)

Mustafa Kemal YILMAZ

Tez Danışmanı: Dr. Birgül ŞAKAR

İstanbul

Ocak 2008

**T.C.
Kadir Has Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bankacılık Finans Anabilim Dalı**

Dünya’da ve Türkiye’de Tarımsal Finansman: Türkiye İçin Model Önerisi

(Yüksek Lisans Tezi)

Tez Danışmanı: Dr. Birgül ŞAKAR

**Hazırlayan: Mustafa Kemal YILMAZ
Öğrenci No: 2004.09.03.008**

İstanbul, 2008

ÖZET

Tarım, ilk çağlardan bugüne insanların ilgilendikleri sektörlerin başında gelmektedir. Dünya ekonomisi içerisinde, önemli bir yeri olan tarım sektörü, kabul edilmiş genel ekonomik kuramlar içerisinde kendi özgü yapısı ile finansmanına çözüm aranan başlıca sektördür. Gelişmiş ülkeler, sektörün finansmanı konusunda önemli adımlar atmış, ulusal ekonomi döneminin kapanması ve global piyasaların kurulması sonrası tarım finansmanı Dünya genelinde incelenmesi gereken bir konu olmuştur. Geleneksel finans yöntemlerinin dışına çıkılması ve tarımsal finansmanın çoklu, sistemli bir yapı içerisinde ele alınması gelişmiş ülkelerin tarımda kullandıkları finansman yöntemleri ile genel ekonomik yapılanmaları içerisinde önemli bir rahatlatma ve düzenleme sağlayarak Dünya genelinde önder ülkeler olmalarına yardımcı olmuştur. Küreselleşme, gelişmiş ülkelerde, tarım finansmanı konusunda ortaya çıkan büyük finansal kuruluşların, gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkelerde de rahatlıkla faaliyetlerini sürdürmelerini sağlamaktadır. Diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de tarım finansmanı konusunda çözümü bulunmamış birçok sorun bulunmaktadır. Tarım sektörü ülkemiz için halen önemini koruyan, genel ekonomik sorunların çıkmasında aktif rol oynayan, ekonomik gelişmede diğer sektörlerle tam anlamıyla destek olan bir yapıya sahiptir. Ülkemizde, tarım sektörünün üretimden kaynaklanan sorunları, sektörün finansal piyasalardan daha az pay almasında büyük rol oynamaktadır.

Türkiye’de tarım sektörünün finansman sorunlarını çözmek amacıyla, gelişmiş ülkelerdeki gibi bir finansman sistemine ihtiyaç bulunup bulunmadığı araştırılması ve sonuçlandırılması gereken bir konudur. Çalışmamızda, tarım finansmanında, Ticari Bankalar, Kooperatifler, Leasing ve Faktoring kuruluşları ile Sigorta şirketleri gibi geniş katılımlı bir finansal yapı kurulması konusu araştırılmış, uygun bir model önerisi yapılmıştır.

ABSTRACT

Agriculture has been in the most important place of the sectors people has dealt with since the primary age. Agricultural sector, which has an important place in the world economy, is the main sector that solutions for its finance are searched from its own dynamics. Outstanding developments have been seen by the developed countries about the finance of the sector. By the end of the national economy term and with the development of globalized economies the agricultural finance has become a subject that has to be analysed within the world. Going out of the traditional financing methods and dealing with agricultural finance in a systematic composition has helped developed countries to become leading countries in the world. With the help of globalization, the major financial institutions in the developed countries dealing with agricultural finance have the chance to maintain their services in developing and underdeveloped countries. As in other developing countries, there are several problems that are not solved about agricultural finance in Turkey. Agricultural sector has a structure that is still important for our economy, that helps other sectors in economic development and that plays an active role in economic problems. In our country, the problems of the agricultural sector originated from production cause the sector to participate less in financial markets.

It is necessary to investigate whether Turkey needs an agricultural finance system same as the ones in developed countries in order to solve the problems of the agricultural finance or not. In this study, it is investigated to form a financial structure in which commercial banks, cooperatives, leasing and factoring institutions together with insurance companies take place and an appropriate model is suggested.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
KISALTMALAR VE SİMGELER	vii
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM FİNANSAL PİYASALAR VE TARIM İŞLETMELERİNDE	
FİNANSMAN	3
1.1 Finansal Piyasalar.....	3
1.1.1 Finansal Sistemin Tanımı ve İşleyişi.....	3
1.1.1.1 Para Piyasası.....	7
1.1.1.2 Sermaye Piyasası.....	10
1.1.1.3 Finansal Piyasaların Küreselleşmesi	12
1.2 Tarım İşletmelerinde Finansman İhtiyacı	14
1.2.1 Tarım İşletmelerinin Diğer İşletmelerden Farklı Yönleri ve Finansman İhtiyacının Nedenleri	17
1.2.2 Tarımsal Finansmanın Özellikleri	19
1.2.3 Tarımda Finansman İhtiyacının Nedenleri	21
1.3 Tarım İşletmelerinde Kullanılan Finansman Yöntemleri	22
1.3.1 Tarımın Finansmanında Kredi Yöntemi.....	22
1.3.1.1 Tarımsal Kredilerin Sınıflandırılması ve Çeşitleri.....	24
1.3.2 Tarım İşletmelerinin Alternatif Finans Yöntemleri.....	27
1.3.2.1 Finansal Kiralama Sistemi (Leasing).....	27
1.3.2.2 Factoring	29
1.3.2.3 Tarım Piyasalarında Sosyal Bir Finansman Aracı: Tarım Sigortaları.....	30
1.3.2.4 Tarım İşletmelerinin Finansmanı Açısından Vadeli İşlemler	34
II. BÖLÜM DÜNYA'DA TARIMIN FİNANSMANI	36
2.1 Dünya Ekonomisinde Tarımın Yeri	36
2.1.1 Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması ve Dünya'da Tarımsal Ekonomi.....	36
2.1.1.1 Küreselleşmenin Dünya Tarım Ekonomisi Üzerine Etkileri.....	43
2.2 AB Üyesi Ülkelerde Tarım Finansmanı Yöntemleri	48
2.2.1 Almanya'da Tarım Sektörünün Finansmanı ve Raiffeisen Modeli.....	49
2.2.1.1 Almanya Tarım Finansman Sisteminden Türkiye'ye Model Olabilecek Bir Kuruluş: Lanwirtschaftliche Rentenbank	51
2.2.2 Hollanda'da Tarımsal Finansman ve Dünya Çapında Bir Tarım Finansmanı Bankası: Rabobank	55
2.2.3 AB'de Tarım Finansmanında Sigortacılık ve Tarımsal Risk Yönetiminde İspanya Modeli (AGROSEGURO).....	58
2.3 A.B.D'den Tarımsal Finansman Örnekleri	64
2.3.1 A.B.D Tarımsal Kredi Sistemi ve İşleyişi	64
2.3.2 Tarımsal Finansmana Farklı Bir Yaklaşım:.....	69

A.B.D Vadeli İşlem Piyasaları	69
2.4 Japonya Tarımsal Banka ve Kooperatif Sistemi	72
III. BÖLÜM TÜRKİYE’DE TARIM SEKTÖRÜNÜN FİNANSMANI VE	
BİR MODEL ÖNERİSİ.....	77
3.1 Türkiye Genel Ekonomisi İçerisinde Tarım Sektörünün Yeri	77
3.2 Türkiye’de Tarım Sektörünün Finansmanı	82
3.2.1 Tarım İşletmelerinin Finansman İhtiyacını Doğuran Sebepler	82
3.2.1.1 Tarım İşletmelerinin İşletme Yapısı ve Üretim	83
3.2.1.2 Yetersiz Özsermaye ile Bağlantılı Kredi Talepleri	85
3.2.2 Tarım İşletmelerinin Finansmanında Bankacılık Sektörü	87
3.2.2.1 T.C Ziraat Bankası ve Tarımsal Kredi Uygulamaları	88
3.2.3 Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve Tarım Kredi	
Kooperatiflerinin Tarımsal Finansmandaki Rolü.....	94
3.2.4 Türkiye Tarım işletmeleri Finansmanında Alternatif Finansal	
Kurumlar	99
3.2.4.1 Türkiye’de Finansal Kiralama (Leasing) Yoluyla Tarım	
İşletmelerinin Finansmanı.....	99
3.2.4.2 Faktoring	102
3.2.4.3 Türkiye’de Tarım Sigortaları	103
3.2.4.4 Tarım Finansmanında Gelecek Piyasa İşlemleri (Vadeli	
İşlemler ve Opsiyon Borsaları)	112
3.3 Türkiye’ye Uygun Olabilecek Bir Tarım Finansmanı Modeli.....	116
SONUÇ	129
KAYNAKÇA	135

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Sermaye Piyasalarını Para Piyasalarından Ayıran Temel Farklılıklar	11
Tablo 2. Tarım Sigortalarının Sınıflandırılması	31
Tablo 3. Ülkeler İtibarıyla Global Tarım İhracatı (1985–2004)	37
Tablo 4. Dünya Ekonomisinde Ortalama Büyüme Trendi(1970–2003)	43
Tablo 5. Dünya Tarımsal Ticaret Hacmi (Ort.)	44
Tablo 6. Dünya Tarımsal Üretim Artış Hızı (%)	45
Tablo 7. Dünya’da Tarımsal Ürünlerin Ticareti Artış Hızı (%)	45
Tablo 8. Dünya Ticaretinde Tarım Ürünlerinin Payı (%)	46
Tablo 9. Dünya’da Tarımsal Nüfus Başına Düşen Tarım İhracatı (USD)	47
Tablo 10. EU Çalışan Başına Tarımsal Gelir Artışı (%)	48
Tablo 11. Rentenbank 2004–2006 Kredi Rakkamları (Milyon Euro)	53
Tablo 12. Dünya’da Bazı Ülkelerin Tarım Sigortası Şirket Yapıları	58
Tablo 13. İspanya Tarım Sigortaları Sistemi Poliçe ve Hasar Adetleri (2001–2005)	61
Tablo 14. İspanya(AGROSEGURO)’da Üretilen Tarımsal Poliçe Miktarları, Oluşan Hasar Ödemeleri ve Hasar Ödemeleri Yüzdesi (2001–2005)	62
Tablo 15. FSDA Tarafından Garanti Fonu Kapsamında Finanse edilen Proje Adetleri (2002–2006)	66
Tablo 16. A.B.D Bankacılık Sisteminde Kullanılan Tarımsal Krediler	69
Tablo 17. Chicago Board of Trade (CBOT)’de Futures İşlem Hacmi	71
Tablo 18. Chicago Board of Trade (CBOT)’de Options İşlem Hacmi	72
Tablo 19. Japonya’da 2006 Yılında Kullanılan Tarımsal Krediler	75
Tablo 20. Türkiye Sektörel İstihdam (2003–2006)	77
Tablo 21. Türkiye’de Sektörlerin GSMH’den Payı (2003–2006)	78
Tablo 22. Türkiye’nin Dış Ticaret Hacmi ve Tarım Sektörünün Dış Ticaret Payı (Milyon Dolar)	80
Tablo 23. Türkiye’de Uygulanan Tarımsal Desteklemelerin Bütçe Payları % (2004)	81
Tablo 24. Türkiye Tarım İşletmeleri Büyüklüğü (2001-GTS)	84
Tablo 25. Türkiye Tarımsal İşletme Sayıları ve Toplam Arazi Dağılımı	84
Tablo 26. Türkiye’de Banka Bazında Kullanılan Tarımsal Krediler	88
Tablo 27. Türkiye’de Tarımsal Kredilerin Toplam Krediler İçerisindeki Payı	91
Tablo 28. Türkiye’de Tarımsal Amaçla Faaliyet Gösteren Koopertifler (2007)	95
Tablo 29. Tarım Kredi Kooperatifleri Kredileri ve T.C ZB’nin Payı	96
Tablo 30. Türkiye’de Tarım Sektörü’nün Leasing Sözleşmeleri(2002–2007/9) ..	102
Tablo 31. Türkiye’de 20.09.2007 İtibarıyla Tarımsal Faktoring	103
Tablo 32. Türkiye’de Üretilen Tarımsal Sigorta Poliçe Adetleri (2004–2007/6) ..	109
Tablo 33. Türkiye Tarım Sigortaları Prim Miktarı (2004–2007/6)	110
Tablo 34. Türkiye’de Sigorta Şirketi Bazında Tarım Sigortası Miktarları (2004–2007/6)	111

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. Finansal Sistem İçerisinde Fon Akımı.....	5
Şekil 2. Tarımsal Kredilerin Sınıflandırılması.....	24
Şekil 3. Tarım Sektöründe Finansal Kiralamaların Uygulama Alanları	29
Şekil 4. Factoring Sistemi İşlevleri ve İşleyişi.....	30
Şekil 5. Tarımda Ekonomik Risk Yönetim Kalkanı.....	34
Şekil 6. Rabobank Uluslar arası Finansal Örgütlenme Yapısı.....	57
Şekil 7. İspanya Devlet Destekli Tarım Sigortaları Organizasyonları.....	63
Şekil 8. Japonya Tarımsal Finansman ve Kredi Sistemi.....	74
Şekil 9. Türkiye’de Finansal Kiralama Sisteminin İşleyişi.....	101
Şekil 10. Türkiye Tarım Sigortaları Havuzu İşleyişi.....	108
Şekil 11. Önerilen Tarımsal Merkezi Finans Modeli Şeması.....	122

KISALTMALAR VE SİMGELER

A.B	:	Avrupa Birliği
A.B.D	:	Amerika Birleşik Devletleri
A.E.T	:	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGROSEGURO	:	İspanya Birleşik Tarım Sigortası Şirketler Grubu
BDDK	:	Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu
CBOT	:	Chicago Board of Trade (Chicago Vadeli İşlemler Borsası)
CCS	:	İspanya Sigorta Tazmin Komisyonu
ÇATAK	:	Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması Programı
DGD	:	Doğrudan Gelir Desteği Sistemi
DGS	:	İspanya Devlet Sigorta Denetleme Kurumu
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	:	Dünya Ticaret Örgütü
ECU	:	Avrupa Ekonomik Topluluğu Para Birimi
ENESA	:	İspanya Tarım Sigorta Sistemi Destek Kuruluşu
EMTN	:	LRB Euro Medium Term Note Programme (LRB Euro Bölgesi Yatırım Programı)
EURO	:	A.B Ortak Para Birimi
FAO	:	Dünya Tarım Örgütü
FED	:	A.B.D Merkez Bankası
FACIC	:	ABD Tarım Bakanlığı Kredi Kuruluşu
FCS	:	Farm Credit System (A.B.D Tarımsal Kredi Sistemi)
FCLSC	:	Farm Credit Leasing Service Corporation (A.B.D Tarımsal Kredi ve Leasing Servisi)
FİDER	:	Türkiye Finansal Kiralamalar Derneği
FSA	:	Farm Service Agriculture (A.B.D Tarım Bakanlığı Tarım Servisi)
FSDA	:	Farm Service Development Agriculture (Tarımsal Kalkınma Fonu)
GATT	:	General Agreement on Tariffs and Trade (Gümrük Tarifeleri ve Tercihli Ticaret Anlaşması)
GATT-UR	:	GATT Uruguay Turu
GATS	:	Dünya Hizmet Ticareti Genel Anlaşması
GSMH	:	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİ	:	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
ICA	:	International Cooperative Association (Uluslararası Kooperatifler Birliği)
IFAD	:	International Farm Agriculture Development (Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu)
IMF	:	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
İGEME	:	İhracatı Geliştirme Merkezi
İTO	:	İstanbul Ticaret Odası
KGF	:	Kredi Garanti Fonu
KOBİ	:	Küçük ve Orta Boy İşletmeler

KTO	:	Konya Ticaret Odası
LRB	:	Landwirtschaftliche Rentenbank
MPCI	:	Birdençok Riske Karşı Ürün Sigortası
OECD	:	Dünya Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
RLF	:	Revoling Loan Fund (A.B.D Rotatif Kredi Fonu)
SEC	:	US Securites and Exchange Comission (A.B.D Menkul Kıymetleştirme Komisyonu)
TARSİM	:	Tarımsal Sigorta Merkezi
TBB	:	Türkiye Bankalar Birliği
TCZB	:	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası
TESK	:	Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TKK	:	Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri
TOBB	:	Türkiye Odalar Borsalar Birliği
TRİPS	:	Ticarete Bağlı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması
TSRSB	:	Türkiye Sigorta Reasüransları Birliği
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
TZOB	:	Türkiye Ziraat Odaları Birliği
UNCTAD	:	Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
USD	:	A.B.D Para Birimi
USDA	:	A.B.D Tarım Bakanlığı
VOBAŞ	:	Vadeli İşlemler Borsası A.Ş
WGZ	:	Walksvagen Gennossenschaft Bank (Almanya Bankası)
WTO	:	World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)
YPK	:	Yüksek Planlama Kurulu
YTL	:	Yeni Türk Lirası

GİRİŞ

İnsan ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla ekonomi bilimi medeniyetlerin kurulmasından itibaren sürekli bir çaba içersindedir. Bu çabalar, zaman içerisinde ortaya çıkan ekonomik birimlerin değişen ihtiyaçlarını belirleyerek doğru ürünler için doğru zaman ve yerde üretim sonucu tüketimle sonuçlanmalıdır. İnsanlığın tüketime yönelik bu ihtiyaçları birçok sektör ortaya çıkartmış ve ekonomik gelişme bu çabaların sonuçlarına göre şekillenmektedir. Temel insan ihtiyaçları birçok sektör açısından önemliken tüm ekonomik çalışmaların temelinde tarımsal üretim ve gelişmeler bulunmaktadır.

Tarım sektörü kendine has yapısı, ekonomik birimlere bazen mamul bazen ara mamul, bazende hammadde yaratması işlevleri nedeniyle finansal piyasalar içerisinde farklı bir ürün çeşidi olarak yer almaktadır. Bu farklı ve kendine has sektörün finansman sorunlarını çözmek adına gelişmiş, gelişmemiş veya az gelişmiş tüm ülkeler, çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Gelişmiş ülkelerde, üretime bağlı olarak karşılaşılan sorunlar çözümlerini bulmakta iken Dünya'nın birçok ülkesinde tarım sektörü için finansal sorunlarının çözüme kavuşturulmaması ekonomik yapılanmalarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Tarımsal üretimin artmasına karşın, sektörün ulusal ekonomilerde ve Dünya ekonomisi içerisindeki payı hergeçengün küçülmekte, tarım sektöründe istihdam azalmaktadır. Bu gelişmelere karşın, temel ihtiyaçların karşılanması nedeniyle bu sektörün Dünya üzerindeki önemi hiçbirzaman azalmayacaktır.

Özellikle II. Dünya savaşından sonra, Dünya tarımında ortaya çıkan sosyal, teknik ve politik gelişmeler büyük ölçüde, A.B.D ve A.B olmak üzere gelişmiş ülkelerde, sektöre finansman amacıyla yapılan yüklü sübvansiyonlara bağlı olarak diğer Dünya ülkelelerininde önemli ölçüde etkilemiştir. Yaşanan ekonomik gelişmeler ve gelişmiş ülkelelerin, GATT yoluyla kurmuş olduğu baskı ile Dünya yeni bir ekonomik yapıyla karşı karşıya bırakılmıştır. Küreselleşme adı verilen, yapı çerçevesinde artık tüketicilerin Dünya'nın herhangi bir yerinden istedikleri ürünü almaları mümkün olmaktadır. Doğal olarak Küreselleşme sonucunda ticaret önemli bir rekabet

içermektedir. Bu rekabet içerisinde var olmak isteyen gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler, çeşitli finansal enstrümanlar yoluyla ürün kalitesini artırma ve maliyetlerini düşürme zorunluluğu içerisinde yer almaktadır. Küreselleşme özellikle gelişmekte olan ülkelerin, ekonomik gelişme süreçlerini tamamlayabilmeleri bakımından sadece ulusal değil, uluslararası faaliyetler içerisinde de etkin bir şekilde yer almalarını gerektirmektedir. Bu gerekliliğin en başında, ekonomik gelişmeyi temelden etkileyen tarım sektörünün finansal sorunlarının öncelikle ulusların kendi finansal piyasaları içerisinde çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

Gelişmiş ülkeler, finansal pazarlarındaki gelişmeler bağlı olarak, tarım sektörüne yönelik yeni ve farklı finansal enstrümanlar ortaya çıkarmışlardır. GSMH'lar dan fazla pay almamasına karşın sektörün ekonomik sorunlarını çözüme kavuşturarak tarımsal üretimlerini belirli bir yapıya oturtan gelişmiş ülkeler, tarım sektörünü sağlam temeller üzerine oturtmayı başarmıştır. Artık sektör planlı bir faaliyet alanı içerisinde finansal piyasalar başta olmak üzere tüm ekonomik birimleri kendi faaliyetleri ile yeterince beslemektedir.

Ülkemizde, istihdam içerisindeki payı %27,6 olan ve GSMH'da %9,2 olan sektör finansal sorunlarının çözülmemesi nedeniyle sürekli bir arayış içerisinde, sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Türkiye'nin doğal ve jeopolitik önemine bağlı olarak bu sektörün kendi kendini finanse edebilir bir yapıya kavuşturulması halinde ülkemizin ekonomik kalkınma sürecinin tamamlanması çok daha kolay ve sağlam temellerde gerçekleşecektir.

Çalışmamızın amacı, ülkemizin için bu denli önemli olan sektörün, üretime bağlı olarak finansal piyasalardaki yerini belirlenmesine, katkıda bulunmaktır. Bu amaçla, Dünya üzerine sektöre sağlanan ekonomik ve sosyal finans enstrümanları incelenerek bilgi edinilmiştir. Ülkemizde finansal alanda sektöre sağlanan kaynakların yapısı ve yeterliliğini ortaya koymak amacıyla gerekli inceleme yapılarak, sektörün gelişmesi adına Türkiye'de yapılması gerekenler hakkında öneride bulunmaktadır.

Bacasız sanayi olarak adlandırılan tarım sektörünün Türkiye'nin gelişmiş ülkeler arasında kendini gösterebilmesi için gerekli, üretim ve finansman adımlarını doğru belirlenerek ilerlenmesinin önemli olduğu düşüncesiyle bu çalışma ortaya konmuştur.

I. BÖLÜM

FINANSAL PİYASALAR VE TARIM İŞLETMELERİNDE

FINANSMAN

1.1 Finansal Piyasalar

1.1.1 Finansal Sistemin Tanımı ve İşleyişi

Finansman aracı olarak kullanılan fon, literatürde; menkul ya da gayrimenkullere yatırım yapmak ve işletmelerin bilanço büyüklüğünü arttırmak amacıyla elde tutulan sermaye olarak adlandırılmaktadır. Hukuki anlamda; İşletmeye ait olan ve işletmeciye faaliyetlerini sürdürme hakkı veren hak ve malların bütünü olarak adlandırılmakta, geniş anlamda ise fon; Hazır para ve genel olarak nakit haldeki varlık ve/ya alacaklara verilen isim olarak tanımlanmaktadır.¹

Ekonominin modernleşmesi aşamasındaki en önemli etkenlerden birisi finansal kurumlar ve finansal piyasalardan oluşan finansal yapıdır. Bütün finansal sistemlerde, finansal piyasalar ve finansal kurumlar aracılığıyla oldukça karmaşık ve uzmanlaşmış ekonomik üniteler bağımsız ve merkezilikten uzak bir biçimde işlevlerini yerine getirir.²

Ekonomide fon fazlası olan tasarruf sahipleri ile fon ihtiyacı olan ekonomik birimler arasındaki alışverişi sağlayan piyasalar, mali piyasalar veya finansal piyasalar olarak tanımlanmaktadır.³ Finansal sistem ise, içerisinde bulunan aktörlerin hükümetin, işletmelerin ve/ya hane halklarının finansal kararlarını uygulamak amacıyla kurulan piyasalar, aracı, firma ve diğer kurumların oluşturduğu sistem, olarak tanımlanabilmektedir.⁴ Finansal sistemlerin, fon fazlaları ve fon açığı olan ekonomik birimler arasında aracılık işlevi bulunmakta, bu işlevini, sistem içerisinde yer alan kurumlar arasındaki fon aktarımını, dolaylı ve dolaysız finansman şeklinde yapmaktadır. Dolaylı finansmanda, kredi ve mevduat yardımıyla fon arz eden tasarrufçular ile fon

---

¹ Maurice Bouvier, Ajam Jesus Ibarrola, Nicolas Pasquarelli- Çeviren; B.Aren, İ.Yaşer, “Ekonomi Sözlüğü”, Sosyal Yayınlar, İstanbul: 1977, Sf.182

² Anthony M. Santamero, David F. Babbel, “Financial Markets, Instruments, and Institutions”, The McGraw- Hill Companies 2.Baskı, Newyork: 2001, Sf.3

³ Ümit Gücenme, “Türkiye’de Sermaye Piyasasındaki Son Gelişmeler”, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No;181, Ankara: 1994, Sf.7

⁴ Zvi Bodie, Robert C. Metron, “Finance-Prentice Hall 1th Edition”, Newyork: 1999, Sf.22

talebi olan kredi kuruluşları arasında doğrudan bir ilişki bulunmakta, finansal kuruluşlar aracılığı ile aktarılmaktadır. Dolaysız finansmanda ise, fon arz edenler ile fon talebi olan ekonomik birimler hisse senetleri, tahviller, finansman bonoları gibi araçlar yardımıyla, direk olarak karşılıklı olarak mali araçları kullanmaktadırlar.⁵

Bu kapsamda finansal piyasaların geniş bir tanımını yapmak gerekirse, ülkede fon kullanıcıları ile fon arzı yapanlar arasındaki fon aktarımını düzenleyen kurumlar, fon akımını sağlayan araç ve gereçleri ile bunları düzenleyen hukuki ve idari kurallardan oluşan bütünsel yapı şeklinde tanımlanabilir.⁶

Ekonomide finansal sistem organizasyonları genellikle finansal araçlar yardımıyla gerçekleştirilmektedir. Fon arz edenler ile fon talebi olanlar arasındaki koordinasyonu sağlayan finansal araçların sistem içerisindeki en önemli faydası atıl fonların kayıt altında ekonomik sisteme kazandırılmasıdır. Böylece tasarruf sahiplerine yatırımlarını doğru ve güvenli alanlara yönlendirme imkanı tanırken fon talebi bulunan sermayedarlar ise güvenli yollardan kontrollü finansman kaynağı sağlamış olurlar. Finansal araçlar, fonları toplamak, riski yayarak tasarruf sahiplerine gelir sağlamak ve likit finansal getiri elde etme imkanı tanımaktadırlar. Tasarruf sahipleri ile fon talep edenler arasında vade tercihleri ile denge unsuru oluşturarak, bu iki grubun araştırma maliyetlerini düşürürler. Sonuç olarak, fonları fazla veren ekonomik birimlerden, açık veren birimlere, güvenli, etkin, düşük maliyetli, verimli, transfer etme yollarını bularak, bu sayede tasarruflardan kaynaklanan sermaye birikimlerini yatırımlara ve ekonomiye kazandırarak kalkınmada önemli bir görev üstlenmiş olurlar.⁷

Finansal sistemlerde fon akımını anlatabilmek amacıyla şekil 1 düzenlenmiştir. Sitemde fon akışına ilişkin olarak arz edenler sol tarafta, talep edenler ise sağ tarafta gösterilmektedir. Görüldüğü gibi arz edenler ve talep edenler aynı kurumlar olabilmektedir. En fazla fon arz edenler hane halkları fon talep edenler ise firmalardır. Hükümetler en önemli fon talep edenler arasında yer alırken firmalar aynı zamanda

---

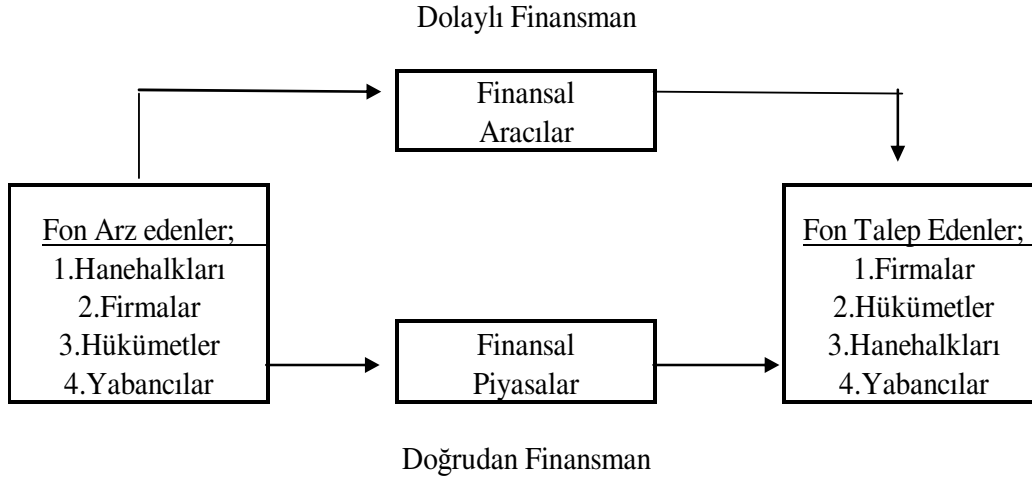
⁵ İlhan Uludağ, Erişah Arıcan, "Finansal Hizmetler Ekonomisi", Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul: 1999, Sf.112

⁶ Tamer Aksoy, "Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye'de Uluslararası Bankacılık; Sistemik ve Analitik Bir Yaklaşım", SPK Yayınları Yayın No: 109, Ankara: 1998, Sf. 1

⁷ Cris Niggle, "The Increasing Importance of Financial Capital in the US Economy", Journal of Economic Issues, U.S.A: 1988, Sf.582

önemli fon arz edenler arasında yer almaktadır. Hükümetler ve yabancılar diğer fon arz edenler arasında yer alırken hanehalkları yabancılarla birlikte en az fon talep eden finansal araçlardır.

Şekil 1. Finansal Sistem İçerisinde Fon Akımı

Kaynak: F.S. Mishkin, S.G.Ekains, Financial Markets And Institutions

Dolaylı finansmanda fon arz edenler ile talep edenler arasında finansal araçlar yer alırken, doğrudan finansmanda fon talep edenler, fon arz edenlere, finansal piyasalarda menkul kıymet satarak borçlanırlar. Bu yolla borç alanlar gelecekte bekledikleri gelirler ve varlıklarını satarak borç verenlere üzerlerinde hak tanımış olurlar. Menkul kıymetler onları alanlar için varlık, satan firmalar için yükümlülüktür.⁸

Finansal piyasalar ekonomilerin gelişmesi ve şekillendirilmesi açısından çok önemli işlevlere sahiptir. Piyasalarda bu işlevleri yerine getiren finansal kurumlar yer almaktadır. Finansal sistemlerin görevlerini yerine getirebilmesi ekonominin serbestliği, teknolojik ve akademik fonksiyonları yerine getirebilmesi bakımından yeniliklere açık ve elastik olmasına bağlıdır. Finansal aracı kurumlar, fonların tasarruf sahiplerinden fon gereksinimi olanlara transferini sağlarken ekonomiye bazı ek katkılarda da bulunurlar. Bu doğrultuda Finansal hizmet organizasyonlarının işlevleri aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir⁹:

⁸ Frederich S.Mishkin, S.Garry Ekains, "Financial Markets And Institutions", An Imprint of Addison Wesley Longman, U.S.A: 1998, Sf.14

⁹ İlker Parasız, "Para Banka ve Finansal Piyasalar", Ezgi Kitabevi, Bursa: 2005, Sf.76-77

1. Gömülme eğilimini azaltarak fonların transferinde risk azaltıcı unsur olarak başrolü oynamak,
2. Fonların yapısını şekillendirerek arz ve talep boyutunda yeni vadeler üretmek.
3. Fonların kullanılmasında zaman ve mekan olarak aracı fonksiyonunu üstlenmek,
4. Fon maliyetlerinin düşürmek ve bu yolla talep edenlerin etkin fon kullanmalarının sağlanması,
5. Fon talep edenlerin talep miktarı ile arz edenlerin arz ettikleri fon miktarını uyumlaştırmak ve bu yolla kaynak kullanımına aracılık ederken etkinlik sağlamak.
6. Finansal aracılık hizmetlerinde bulunarak ekonomide tasarrufların doğru yatırımlara akmasının sağlanması,
7. Finansal piyasaların gelişebilmesi için yeni finansal araçlar yaratmak ve bu yolla ekonomiyi sağlam temellerde taşıyabilecek yeterli derinliğin sağlanması,
8. Ekonomilerde etkin çalışması halinde mevcut para stokunun ve emisyonun artış oranında azaltıcı etkileri vardır.

Finans piyasaları esas olarak ekonomik sistem içerisinde mal ve hizmetlerin etkin dağılımının sağlanması amacıyla hizmet etmektedir. Finansal piyasaların ekonomik etkinliğinin daha iyi anlaşılabilmesi işlem etkinliği ve tahsis etkinliğinin değerlendirilmesine bağlıdır. Piyasada gerçekleşen işlem hacminin sağlanması amacıyla gerekli kaynak miktarının minimize edilebilmesi olarak tanımlanabilecek olan işlem etkinliği, aynı zamanda tahsis etkinliğinin gerçekleşmesi için gereken ilk adımdır.

Tahsis etkinliği ise sağlanan fonlardan en yüksek verim elde edilmesi amacıyla yapılan organizasyon olarak tanımlanabilmektedir.¹⁰

Finansal işlem organizasyonlarında aracı kurumlar(financial intermediaries) mevduat kabul eden(Disponitory Financial Instutions) ve mevduat kabul etmeyen(Non-Disponitory Financial Instutions) aracı kurumlar olarak ikiye ayrılırlar. Mevduat kabul eden aracı kurumlar; ticaret bankaları, tasarruf ve kredi birlikleri ve tasarruf bankalarıdır. Mevduat kabul etmeyen aracı kuruluşlar ise; yatırım fonları, yatırım şirketleri, emeklilik fonları, sigorta şirketleri ve finans şirketleri(Tüketicici finans şirketleri, Taksitle satış finans şirketleri, Ticari finans şirketleri)'dir.

Finansal piyasaların araçları, para ve sermaye piyasası araçları olarak vadelerine göre ikiye ayrılmaktadır. Para piyasası araçları arasında; hazine bonoları, mevduat sertifikaları, mevduat defterleri, finansman bonoları, repo, varlığa dayalı menkul kıymetler, banka kabulleri, ek ve senetler, kredi kartları, döviz- efektif- altın piyasaları, yer alırken, sermaye piyasası araçları arasında; hisse senetleri, tahvil ve bonolar bulunmaktadır.¹¹ Finansal kurumların gelişmesi bakımından etkili olması bakımından para ve sermaye piyasaları hakkında bilgi verilecektir.

1.1.1.1 Para Piyasası

Para piyasaları 1800'lerin başından bu yana aktif olarak faaliyet göstermekle birlikte, faiz oranlarındaki artış ve kullanım olanaklarının artmasıyla birlikte son yıllarda tellafuzu artmaya başlamıştır. 1930'ların sonu ve 1980'lerin başlarında finansal kurumlarda yaşanan hızlı fon çıkışlarının sonucu faiz oranlarındaki hızlı yükseliş, birçok tasarrufu ve fon arz edenlerin zarar görmesine neden olmuştur. Piyasaların sağlıklı bir yapıya kavuşması, para piyasasındaki faiz oranları ile ilgili düzenlemelerin(regülasyonların) gerçekleştirilmesi ile olmuştur.¹² Para piyasaları kısa vadeli fon arz edenle ile fon talep edenlerin karşılaştığı piyasalardır. İşletmeler genellikle para piyasasında günlük fon gereksinimlerini gidermek amacıyla başvururlar.

---

¹⁰ S.Kerry Cooper, Donald R.Fraser, "The Financial Marketplace", Reading Addison Wesley Publishing Company Inc, U.S.A: 1982, Sf.23

¹¹ İlhan Uludağ, Erişah Arıcan, "Finansal Hizmetler Ekonomisi", Beta Basım Yayım Dağıtım A.ř., İstanbul: 1999, Sf.121–148

¹² Frederich S.Mishkin, S. Gerry Ekans, "Financial Markets And Instutions", An Imprint of Addison Wesley Longman, U.S.A: 1998, Sf.217

Para piyasalarının tipik özelliği kısa vadeli fonlardan oluşmasıdır. Bu piyasalardaki fonların vadeleri genellikle bir yılı aşmaz.¹³

İhraç eden kuruluşun türü, vadesi ve diğer bazı faktörlere göre farklılık göstermekle birlikte para piyasası araçlarının ortak özellikleri de vardır:

- Hemen alınıp satılabilirler(yani likittirler),
- Düşük risklidirler, ödenmeme riskleri çok düşüktür,
- İşlem maliyetleri düşüktür,
- Kısa vadeli dirler.

Bu özelliklerinden dolayı özellikle kısa süreli fonlar için önemli bir yatırım aracıdır. Likit olmalarından ötürü para piyasası araçlarına para benzeri(near moneys) araçlar denilmektedir.¹⁴

Para piyasası paranın alınıp satıldığı bir piyasayı ifade eder. Burada elde edilen parayı, devlet vergi gelirleri ile harcamaları arasındaki farkı kapatmakta, bankalar geçici rezerv açıklarının finansmanında, finans şirketleri tüketici kredilerini karşılamaında işletmeler mal alımında ve lojistik hizmetlerinde kullanır. Para piyasası işlemlerinin yapıldığı belirli bir yer bulunmamaktadır. Para piyasası sermaye piyasası gibi bir yerleşimi değil bir faaliyeti ifade etmektedir. Oluşumu paranın iktisadi faaliyetlerde kullanılmaya başladığı dönemlere rastlayan para piyasaları, finansal sistemin başlangıç aşamasını oluşturmuşlardır. Bu aşamada para piyasaları genellikle işletme sermayesinin finansmanı konusunda faaliyet göstermişlerdir. Ekonomik gelişmelere bağlı olarak sonraki dönemlerde diğer finansal piyasaların zorunlu tamamlayıcısı hem de rakibi konumuna gelmişlerdir.¹⁵

Fiyat hareketlerine, faiz oranlarına ve Merkez Bankası politikalarına bağlı olarak ekonomik gelişmelere duyarlı olan para piyasası, kısa sürede sonuç alabilmek amacıyla politik ekonomik kararların ilk olarak uygulandığı alan olma özelliğine de sahiptir.¹⁶

¹³ Ali K. Ceylan, "Sermaye Piyasası ve Menkul Değerler Analizi", Etkin Kitabevi, Bursa: 2000, Sf.6

¹⁴ Mehmet Günel, "Para Banka ve Finansal Sistem", Yeni Dönem Yayıncılık, Ankara: 2006, Sf.22

¹⁵ Nihal Kargı, "Ekonomik Kalkınma, Tasarruf ve Sermaye Piyasası İlişkileri: Türkiye Örneği", Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları No:115, Ankara: 1998, Sf. 37

¹⁶ Charles E. Goodhart, Dirk Schoenmaker, "Should The Functions of Monetary Policy And Banking Supervision Be Separated?", Oxford Economic Papers, Sayı:47, 1995, Sf.541

Örneğin, sıkı para politikasının uygulanacağı dönemlerde Merkez Bankası banka rezervlerini kısarak finansal piyasalardaki fonların azalmasını ve bu yolla faiz oranlarının yükselmesini sağlayabilir.

“Devlet” para piyasası araçlarını arz eden en önemli ekonomik birimdir. Devlet, fon gereksiniminin boyutları konusunda finansal araçların büyük boyutlarda kullanılması yoluyla bir fikir vermektedir. Devletten sonra para piyasaları araçlarını en fazla kullanan birim “ticari bankacılık” sistemidir. Ticari bankalar, tüketicilerin ve işletmelerin kısa süreli kredi ihtiyaçlarını karşılamak için gereksinim duydukları fonları para piyasasından elde ederler. Para piyasasının her iki tarafında yer alan diğer birim ise “şirketler” kesimidir. Bu kesim, para piyasası araçlarından oluşan ticari evrakları ve banka kabullerini (dış ticaretle ilgili olarak) arz eder. Aynı zamanda şirketler para piyasası araçlarının talepçisi konumundadırlar. Ellerindeki fon fazlasını likiditesi yüksek olan para piyasası araçlarına yatırarak değerlendirirler.¹⁷

Para piyasası araçları, düşük riskli, likit ve kısa vadeli olduklarından para benzeri adlandırılırlar ve çoğu yatırımcı tarafından tercih edilirler. Yatırımcıların bu araçları tercih etmelerinin iki sebebi vardır¹⁸:

1. Fon fazlası bulunan banka, birey ve işletmeler bu fonları atıl olarak tutmak yerine faiz gelirlerinden mahrum olmamak için kısa vadeli para piyasası araçlarına yatırım yapmayı tercih ederler.
2. Para piyasası araçlarının likit olmaları ve vade ayarlanabilirliği özellikleri ihtiyaç olduğunda ulaşılabilir olmalarını sağlamaktadır. Böylece yatırımcılar cari piyasa faiz oranlarıyla yatırım yapma olanağı bulurlar.

Para piyasası araçları; hazine bonoları, ciro edilebilir mevduat sertifikası, finansman bonoları (interbank fonlar), repo ve banka kabulleri olarak sıralanabilir.

---

¹⁷ Robert I. Robinson, Diane Wrightsman, “Financial Markets: The Accumulation and Allocation Of Wealth”, McGraw-Hill Inc.-2.Baskı, Singapur: 1985, Sf.176

¹⁸ William F.Staats, “Money and Banking”, American Bankers Association”, Washington: 1982, Sf.162

1.1.1.2 Sermaye Piyasası

Sermaye piyasası, yatırımcılar, tasarruf sahipleri ve bunlar arasındaki fon akımını sağlayan aracı kurumlar ve bankalar, yatırım ortaklıkları ve yatırım fonları gibi yardımcı kuruluşlardan oluşan, modern finansman sistemidir.¹⁹ Sermaye piyasaları uzun süreli ve sürekli fonların alınıp satıldığı finansal pazarlardır. Bu piyasalarda vade bir yıldan uzun olmakta hisse senetleri, ipotek senetleri, devlet tahvilleri, şirket tahvilleri, yerel yönetim tahvilleri, tüketici ve ticari krediler işlem görmektedir.²⁰

Orta ve uzun vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı menkul kıymetleştirme (securitisation) yoluyla bu fonların kolay, yaygın ve ucuza el değiştirmesini sağlayan sermaye piyasası araçlarına bankalar başlangıçta ilgi göstermemişlerdir. Daha sonra bankaların da ilgisini çeken sermaye piyasaları hızla gelişerek para piyasalarıyla entegre olarak finansal piyasalar içindeki önemini artırmıştır.²¹

Kural olarak para piyasası kısa vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı bir piyasa türüken sermaye piyasası uzun vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı bir piyasadır. Ancak bu piyasaları birbirinden kesin çizgilerle ayırmak pek mümkün olmamaktadır. Para ve sermaye piyasalarını fonksiyonları açısından kıyasladığımızda aralarında işbölümü olduğunu görürüz. Para piyasası fonlarıyla ekonomide işletme sermayesi ihtiyaçları karşılanırken, sermaye piyasası araçlarıyla yatırım finansmanı sağlanmaktadır.²²

Kaynakları ve vadeleri açısından sermaye piyasalarından sağlanan fonlar enflasyonu artıran bir etki yaratmazlar. Buna karşılık para piyasası fonları ekonomide enflasyonist baskıların oluşmasına neden olabilir. Para piyasası araçlarının likidite derecesinin yüksek olduğu bilinmektedir. Sermaye piyasalarında likidite büyük oranda piyasaların etkinliğine ve gelişmesine bağlıdır. Bu piyasaların etkinliği tahvil ve hisse senetlerinin menkul kıymet borsaları kanalıyla kolayca paraya çevrilebilmesiyle

---

¹⁹ Ali Ceylan, Turhan Korkmaz, “İşletmelerde Finansal Yönetim”, Etkin Kitabevi, Bursa: 2006, Sf. 411

²⁰ Mehmet Günal, “Para Banka ve Finansal Sistem”, Yeni Dönem Yayıncılık, Ankara: 2006, Sf.26–28

²¹ Reha Tanör, “Türk Sermaye Piyasası-Cilt 2”, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul: 1999, Sf. 2

²² İbrahim Haselçin, Sema Bekgöz, “Türk Mali Sistemi: İkincil Piyasa ve Borsa”, SPK Denetleme Dairesi Araştırma Raporu, Ankara: 1987, Sf.40

mümkündür. Ayrıca sermaye piyasasında fon temin etme maliyeti para piyasasına nazaran daha düşüktür.²³

Sermaye piyasaları ile para piyasalarını ayıran farklılıklar tablo 1’de görüldüğü gibi 5 farklı açıdan ele alınabilir.²⁴

Tablo 1. Sermaye Piyasalarını Para Piyasalarından Ayıran Temel Farklılıklar

Farklar	Para Piyasaları	Sermaye Piyasaları
SÜRE	Kısa süreli.	Uzun süreli
İŞLEV	Geçici likitide ihtiyacı karşılanır.	Sabit sermaye yatırımları ve net işletme sermayesi ihtiyaçları karşılanır.
KAYNAK	Resmi, Ticari ve bireysel mevduatlar.	Süreklilik gösteren gerçek tasarruflar.
ARAÇ	Ticari senetler.	Hisse senetleri ve tahviller.
FAİZ ORANI	Risk ve faiz oranları düşüktür.	Risk ve faiz oranları yüksektir.

Kaynak: Serpil Canbaş, Hatice Doğukanlı, Finansal Pazarlar

Sermaye piyasasının özelliklerini belirlerken tanımından faydalanmak mümkündür. Bu doğrultuda sermaye piyasasının özellikleri şu şekilde sıralanabilir²⁵:

1. Sermaye piyasaları sermaye arz ve talebinin karşılaştığı ortamlardır,
2. Sermaye piyasalarında, likit para ve yatırım finansmanı fonları alınıp satılmaktadır,
3. Sermaye piyasalarında en fazla işlem gören tasarruflar bireysel yatırımcılara aittir,
4. Sermaye piyasalarında faiz, kar payı ve katılma payı adı altında gelir elde edilir,

²³ Nihal Kargı, “Ekonomik Kalkınma, Tasarruf ve Sermaye Piyasası İlişkileri: Türkiye Örneği”, Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No:115, Ankara: 1998, Sf. 42

²⁴ Serpil Canbaş, Hatice Doğukanlı, “Finansal Pazarlar”, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul: 2001, Sf.8

²⁵ Ümit Demirkan, “Sermaye Piyasaları ve Türkiye’deki Uygulamaları”, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayınları Yayın No:198–229, Başbakanlık Basımevi, Ankara: 1981, Sf. 10

5. Sermaye piyasaları örgütlü ya da örgütsüz çalışmaktadır.

Buradan hareketle sermaye piyasaları yapısal olarak birincil piyasalar ve ikincil piyasalar olarak ikiye ayrılmaktadır. Birincil sermaye piyasaları, menkul kıymetlerin ihraç edilmeleriyle oluşan piyasadır. Bu piyasada ilk defa dolaşıma çıkan sermaye piyasası araçları elde değiştirmektedir. İşletmeler gereksinim duydukları fonları birincil sermaye piyasası aracılığıyla sağlamaya çalışmaktadır. İkincil sermaye piyasası ise, birincil sermaye piyasasından daha önce dolaşıma çıkan menkul kıymetlerin alınıp satıldığı piyasalardır. Bu piyasalarda aracılar borsa ve diğer sermaye piyasası kurumlarıdır.²⁶

Sermaye Piyasaları faaliyetlerini yürüten aracılar, yatırım bankaları, yatırım ortaklıkları, gayrimenkul yatırım ortaklıkları, genel finans ortaklıkları ve risk sermayesi şirketleridir.²⁷

1.1.1.3 Finansal Piyasaların Küreselleşmesi

Finansal açıdan küreselleşme; Dünyadaki tüm finansal piyasaların tek bir finansal piyasa olarak bütünleşmesi anlamını taşımaktadır. Finansal piyasalardaki bu bütünleşmenin nedenlerini sıralamak gerekirse²⁸;

1. Dünyadaki finansal piyasaların ve katılımcılarının faaliyetlerinin yeniden düzenlenmesi veya serbestleştirilmesi,
2. Teknolojik gelişmeler ve tüm finansal piyasaların bilgisayarlar aracılığıyla bağlanması,
3. Finansal piyasalardaki kurumsallaşma ihtiyacı.

Küresel rekabet hükümetleri, Dünyadaki yatırım fonlarını ülkelerine çekebilmek ve finansal kurumlarını uluslar arası finansal piyasaları açmak için gerekli düzenlemeleri yapmaya zorlamıştır.

²⁶ Cevat Sarıkamış, “Sermaye Pazarları”, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd.Şti, İstanbul: 2000, Sf. 72

²⁷ Ali K. Ceylan, “Sermaye Piyasası ve Menkul Değerler Analizi”, Etkin Kitabevi, Bursa: 2000, Sf.78–87

²⁸ Ç.Berna Kocaman, “Finansal Piyasalar”, Siyasal Kitabevi, Ankara: 2004, Sf.13

Küreselleşme ve finansal gelişmelere bağlı olarak uluslar arası finansal piyasalar kurulmuştur. Yatırımcılar farklı ülkelerdeki farklı entrumanlardan faydalanma imkanı yakalamışlardır. Uluslararası piyasalarda işlem yapan aracı kurumlar, döviz piyasaları, eurobond piyasaları, uluslararası menkul kıymet borsalarıdır. Bu aracı kurumlar, Futures(opsiyon) sözleşmeleri, Forward (vadeli işlemler) araçlarını kullanarak, ayrıca bu araçların kullanılması ile oluşan değişik türdeki sözleşmeler olan, Swap (faiz ve vade takası), CAP (faiz hadleri), Floor (faiz tabanı), Collar (faiz yakası) yöntemleri ile küresel finansal piyasalarda işle yapmaktadırlar.²⁹

Sağlanan gelişmeler ışığında akademik kaynaklar çeşitli şekillerde finansal yenilikleri sınıflandırmışlardır. Bu sınıflandırmalardan en fazla kabul görenlerinden birisi Modigliani tarafından küreselleşme literatürüne kazandırılmıştır. Modiglianiye göre finansal yenilikler işlevlerine bağlı kalınarak sınıflandırılmaktadır³⁰:

- Fiyat riski transferi araçları,
- Kredi riski transferi araçları,
- Likitide yaratan araçlar,
- Kredi yaratan araçlar,
- Özsermaye yaratan araçlar.

Bu konuda yine kabul gören bir başka sınıflandırma Stephen Ross tarafından yapılmıştır³¹:

- Enflasyon gibi zamanın getirdiği sorunlara daha iyi uyum sağlayan finansal ürünler,
- Bu ürünlerin kullanılmasında amacıyla üretilen stratejiler.

---

²⁹ Ç.Berna Kocaman, "Finansal Piyasalar", Siyasal Kitabevi, Ankara: 2004, Sf.15

³⁰ A.Cris Modigliani, "Bank for International Settlements", Recent Innovations in International Banking, Basle: 1986, Sf.31-32

³¹ A. Rose Stephen, "Institutional Markets", Financial Marketing and Innovation, Journal of Finance, 1989, sf.31.32

Son olarak Ç.Berna Kocaman bu işlevlerin sınıflandırılması konusunda özet yapmıştır³²;

1. Faiz oranlarında, enflasyonda, özsermaye maliyetinde ve döviz kurlarında fiyatların dalgalanması,
2. Bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler,
3. Piyasalardaki profesyonel katılımcıların eğitim ve bilgi düzeylerinin yükselmesi,
4. Finansal araçlar arasında rekabet artışı,
5. Piyasaların yasal açıdan revize edilerek ticaretin serbestleştirilmesi ve e-ticaretin (elektronik ticaret) gelişmesi sonucunda vergi ve maliyetlerin düşmesinden kaynaklanan fiyat avantajları,
6. Finansal refah tanımının geliştirilerek küresel anlamda yeniden belirlenmesi.

1.2 Tarım İşletmelerinde Finansman İhtiyacı

Gelişmiş ülkelerde 20.yüzyılın başından itibaren tüm alanlarda olduğu gibi, finansman alanında da önemli açılımlar yaşanmıştır. Tarımsal kalkınma ve sanayileşmeye bağlı olarak işletmelerin artan finansman talebinin karşılanması amacıyla arayışlara gidilmiştir.³³ İnsanlığın varlığını sürdürmesinde en önemli pay sahibi olan tarım sektörünün finansmanı konusu bu arayışların temel konusunu oluşturmuştur.

Tarım ve tarımsal faaliyete ilişkin yapılan çeşitli çalışmalar doğrultusunda tarım ilk olarak; toprağı tohumu birlikte kullanarak bitkisel ve hayvansal hammaddelerin üretilmesi ve üretim yapılan maddelerin yarı mamul ve mamul olarak değerlendirilmesi faaliyetleri olarak tanımlanabilmektedir.³⁴ 193 sayılı gelir vergisi kanununda tarım; arazide, deniz, göl ve nehirlerde ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yolları ile veya doğrudan doğruya tabiattan yararlanarak, nebat, orman, balık ve bunların mahsullerinin üretimi faaliyetleri şeklinde ifade edilmektedir. Anlaşılabileceği gibi tarımın farklı özelliklerinden farklı tanımlar yapılması mümkündür. Modern ekonomide

³² Ç. Berna Kocaman, "Finansal Piyasalar", Siyasal Kitabevi, Ankara: 2004, Sf.17-18

³³ Mehmet Bülbül, "Tarımsal işletmelerin Finansmanı", Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara: 2006, Sf.1

³⁴ A. Fethi Açıl, Rasih Demirci, "Tarım Ekonomisi", Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara: 1984, Sf.2

benimsenen görüşlere göre tarım denilince, küçük aile işletmeleri başta olmak üzere, tarımsal girdi ve donanım üreten veya dağıtımını yapan, üretilen tarımsal ürünleri pazarlayan veya işleyen kooperatifler, kredi ve pazarlama kuruluşları, gıda maddeleri üretici ve perakendeciler, tarımsal ürünleri taşıma-dağıtma, ambalajlama ve depolama gibi işlevleri yerine getiren kuruluşlar, ve bunlara benzer işlevleri bulunan pek çok firmadan oluşan kompleks bir sektör akla gelmektedir.³⁵

Günümüzde tüm sektörlerin faaliyetlerini sürdürmesinde olduğu gibi tarımsal faaliyetlerin ekonomik olarak anlam kazanabilmesi işletmelerin iktisadi varlığını sürdürmesine bağlıdır. Toplumsal bir olgu olan ekonomi bilimi günümüzde, basamaklı bir yapı göstermektedir. Bu yapı içerisinde Genelden özele doğru sıralama şu şekilde yapılabilir;

- Dünya Ekonomisi (Küresel ekonomi),
- Bölgesel Ekonomi(Avrupa, Amerika, Uzakdoğu vb),
- Topuluk Ekonomileri(AB, EFTA, ASEAN, NAFTA, KEİ vb),
- Ulusal Ekonomiler(Türkiye, Almanya, İngiltere, A.B.D vb),
- Sektör Ekonomileri(Tarım, Sanayi, Turizm vb),
- İşletme Ekonomileri,
- Aile Ekonomileri,
- Birey Ekonomileri.

Görüldüğü gibi işletmeler, sektörlerin nihai tüketicilere ulaşması adına köprü işlevi nedeniyle vazgeçilmez ekonomik birimlerdir. Bu çerçevede işletme, ihtiyaçları karşılamaya yönelik iktisadi mal ve hizmet üreterek bunları ihtiyaç sahiplerine sunan ekonomik birimlerdir.³⁶

Yeni bir işletmenin kurulmasında, üretimin kurulmasından başlayarak, ürün elde edilmesi ve elde edilen ürünlerin alt birimlere aktarılması aşamasında kurulan yönetsel faaliyetlerin devamı işletmelerde sermaye gereksinimlerini ön plana çıkartmış, buna bağlı olarak finansman olgusu önem kazanmıştır. Genel olarak finansman denilince, sadece özsermayenin temin edilmesi veya işletme faaliyetlerini sürdürebilmek için

---

³⁵ Erkan Rehber, Bahattin Çetin, "Tarım Ekonomisi", Vipaş A.Ş, Bursa: 1998, Sf.6

³⁶ M.Tamer Müftüoğlu, "İşletme İktisadı", Turhan Kitabevi, Ankara: 1999, Sf.10-12

kullanılmak üzere hazır bulundurulan nakit para akla gelmektedir. Bununla birlikte finansmana değerli varlıklar, hammadde, alet ve makine, paraya çevirilebilir mallar ve nakit para dahil edilmelidir. Literatürde bu kavram üzerine pek çok tanım yapılmaktadır. Lieffmann'a göre finansman, yatırımlar için para temini olup sermaye tedariki ise hisse senedi ve tahvil çıkarılması gerekmektedir. Köhler parasal finansman kavramını sadece teşebbüsteki ödeme akımları olarak tanımlamıştır.³⁷ Buna karşın birçok ekonomist finansman kavramını daha geniş ele alarak işletmelerde sermaye tedariki ve kullanımında finansman kavramının içine almışlardır. Janberg finansmanı, servet oluşturmak ve serveti korumak için gerekli öz ve yabancı sermayeyi, nakdi ve aynı olarak temin etmek olarak tanımlamıştır.³⁸ Bu çerçevede finansman kavramını dar ve geniş anlamları ile ifade etmek doğru olacaktır. Dar anlamda finansman, işletme faaliyetleri için öz ve yabancı sermaye temin edilmesi işlemini ifade ederken geniş anlamda finansman, işletmenin en uygun koşullarla donatımı yapılacak harcamalar için gerekli kaynağın belirlenmesi, elde edilen kaynakların ihtiyaca göre dağılımı, mevcut ve önceki yıllarda yürütülen finansal faaliyetlerin istatistiksel yöntemler kullanarak analizi faaliyetlerini içermekte³⁹ ve işletmenin faaliyetlerini sürdürürebilmek için gereksinim duyduğu fonları en etkin şekilde ele geçirme ve yönetme faaliyetleri olarak tanımlanabilir.⁴⁰

Tıpkı diğer sektör işletmelerinde olduğu gibi tarımsal faaliyette bulunan işletmelerde finansman işlevini kullanarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Tarım işletmesi kavramı, genel anlamda tarımsal üretim faktörlerinin birleşmesi ile oluşan organizasyonları yürüten ekonomik birimleri ifade etmektedir.⁴¹ Tarım ekonomisi literatürüne göre tarım işletmesi, gerekli sermayeyle donatılmış ve asgari miktarda tarımsal üretimde bulunan ekonomik birimler tarım işletmesidir. Avrupa Birliği(AB) 1979–1980 tarımsal işletmelerin yapısal analizi için yayımlanan konsey yönergelerinin

---

³⁷ Ali Rıza Karacan, "Tarım İşletmelerinin Finansmanı ve Tarımsal Kredi", Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları Yayın No: 498, İzmir: 1991, Sf.13

³⁸ Osman Altuğ, "Finansal Yönetim I", Marmara Üniversitesi Yayınları Yayın No:488, İstanbul: 1988, Sf.3–4

³⁹ Mehmet Bülbül, "Tarımsal İşletmelerin Finansmanı", Ankara Üniversitesi Basımevi", Ankara: 2006, Sf.5–6

⁴⁰ Ali Ceylan, Taner Korkmaz, "Finansal Yönetim", Ekin Kitabevi, Bursa: 2006, Sf.2

⁴¹ Ahmet Erkuş, Mehmet Bülbül, Taner Kırıl, A.Fethi Açıl, Rasih Demirci, "Tarım Ekonomisi", Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Vakfı Yayınları No:5, Ankara: 2005, Sf.134

2.maddesinde tarım işletmesi, tek bir yönetim altında, tarımsal ürünler üreten teknik ve ekonomik bir ünite olarak, tanımlanmıştır.⁴²

Modern tarım girdilerinin kullanımı ile tarımsal yatırımların gerçekleştirilmesi, yeterli miktarda özsermayeye sahip olamayan işletmeler için kaynak ihtiyacının karşılanması, tarımsal işletmelerin ekonomik faaliyetlerinin tamamının sürdürülebilmesi işletmelerin finansmanına bağlıdır.⁴³

Bütün işletmelerde olduğu gibi tarımsal faaliyetlerinde ana amacı tarımsal faaliyetlerin sürdürülmesi ve değerlendirilmesi çerçevesinde ekonomik bir girdi ve kar elde etmektir. Günümüz ekonomi yapısında, işletmelerin üretim girdilerini temin ettiği ve ürünlerin pazarlandığı piyasalar ile olan ilişkilerinde finansman piyasası ile olan ilişkileride önem kazanmıştır. Tarım işletmelerinin içinde bulunduğu müdahale ekonomisi düzeninde, üretim girdilerini temin etmeden önce satınalma gücünün mutlaka sağlanmış olması gerekmektedir. Aksi halde hangi sektör içinde yer alırsa alsın işletmelerin faaliyetlerini sürdürmesi mümkün değildir. Diğer taraftan üretilen ürünlerin sürüm ve satış işlemleri sonrasında tekrar sermaye piyasasına dönülmektedir. İşletmelerin sermaye piyasalarına yönelmesi ile birlikte iktisadi faaliyet birimlerindeki ekonomik olayların akışı tamamlanmaktadır.⁴⁴

1.2.1 Tarım İşletmelerinin Diğer İşletmelerden Farklı Yönleri ve Finansman İhtiyacının Nedenleri

Faaliyet alanları özelliklerine bağlı olarak tüm işletmeler, doğa, emek, sermaye ve girişimci olarak ifade deilebilecek dört üretim ana faktörünü çeşitli miktar ve oranlarda kullanarak, kar elde etmek amacıyla faaliyette bulunurlar. Her işletme, içinde bulunduğu endüstri kolu, sektör yanında ekonomik yapı ve koşullarla uyum içinde, dinamik bir yapıda faaliyetlerini sürdürmek zorundadır. İşletmelerin genel özellikleri dışında hepsinin farklı özellikleri vardır. Bu bakımdan tarım işletmelerinin faaliyetleri ve genel özellikleri finansman ihtiyacının belirlenmesi bakımından önem taşımaktadır.

⁴² Erkan Rehber, Bahattin Çetin, "Tarım Ekonomisi", Vıpaş A.Ş, Bursa: 1998, Sf.140

⁴³ İ. Hakkı İnan, "Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği", Trakya Üniversitesi Yayınları, Tekirdağ: 1998, Sf.96

⁴⁴ Mehmet Bülbül, "Tarımsal İşletmelerin Finansmanı", Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara: 2006, Sf.21-22

Tarım işletmelerinin özellikleri ve diğer işletmelerden farklı yönleri dört madde halinde açıklanabilmektedir⁴⁵:

1. **Kuruluş ve organizasyonları açısından özellikleri;** Tarım işletmeleri daha çok aile içi işletmeler olması ve temelde aile fertlerinin ihtiyaçlarını karşılamaları yönüyle diğer işletmelerden oldukça farklı bir yapıdadır. Bu yönüyle tarım işletmelerinde karlılık amacı ikincil amaç olarak kalmaktadır. Bu işletmeler daha çok miras yoluyla intikal etmekte ve üretim merkezi ile işletme merkezi genellikle aynı yer olmaktadır.
2. **Üretim ve tedarik zinciri açısından özellikleri;** Tarım işletmeleri ihtiyacı olan girdilerin bir kısmını işletme içi faaliyetlerinden karşılayabilmektedir. Üretilen ürünün özellikleri daha çok doğa koşullarında bağlı olması işletmelerde sürekli gelir elde edememe riski ile karşılıklıya kalınmasına neden olmaktadır.
3. **Pazarlama açısından özellikleri;** Tarım işletmelerinde üretilen ürünün verimi doğal koşullara bağlı olması nedeniyle hasat zamanı, özellikleri, üründen ürüne farklılık göstermektedir. Bu yönüyle tarımsal ürünlerde standartlaşmış ürün elde edilmesi oldukça zordur. Üretilen ürünlerin paketlenmesi, depolanması ve uzun süre saklanması önemli farklılıklara neden olmaktadır. Bu bakımdan tarımsal işletmelerde elde edilen ürünlerin kısa dönem arz elastikiyetleri oldukça düşük, bu ürünlerin çoğunun temel ihtiyaç maddelerinden olması talep elastikiyetlerinin de düşük olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle organize edilmemiş olan tarım ürünleri piyasasında, arz değişimlerine bağlı olarak önemli fiyat dalgalanmaları olmaktadır. Tarım işletmeleri serbest piyasa koşullarına en yakın Pazar yapısı içerisinde faaliyette bulunmak durumundadır.
4. **Sermaye yapısı özellikleri;** Tarım işletmelerinde sabit sermayenin toplam sermaye içerisindeki payı, döner sermayeye oranla daha yüksektir. Ülkemizde, tarım işletmelerinin daha çok küçük aile işletmeleri olması belirgin farklılıklar yaratmaktadır. Bu işletmelerin sabit sermaye oranı %95'e kadar çıkarken, döner sermaye oranı %5 düzeyinde kalabilmektedir. Diğer

---

⁴⁵ Erkan Rehber, Bahattin Çetin, "Tarım Ekonomisi", Vipaş A.Ş, Bursa: 1998, Sf.148–154

işletmelerden farklı olarak, tarım işletmelerinde özsermayenin yabancı sermayeye oranı içerdiği üretimsel riskler bakımından daha yüksek olmalıdır. Yine üretim koşullarının farklı oluşu tarım işletmelerinde gelir ve sermayenin döngüsel hızının azalmasına neden oluşturabilmektedir. Bu durum tarımsal işletmelerde rantabilitenin düşmesine neden olabilmektedir. Ayrıca tarım işletmeleri farklı bir finansman aracı olarak diğer işletmelerden çok daha fazla dış desteğe ve sübvansiyona ihtiyaç duyar.

1.2.2 Tarımsal Finansmanın Özellikleri

Tarımsal üretim yapan işletmelerin finansmanı diğer sektörlerden farklı birtakım özellikler taşımaktadır. Bu özellikler tarımsal finansmanın kurulum ve işleyişi bakımından önemlidir. Tarımsal finansman ve krediye şekil veren özellikler 3 madde halinde aşağıda sıralanmıştır⁴⁶:

- 1. Üretimden kaynaklanan özellikler;** Finansman unsurlarının (Para vb) üretim süresine zaman bakımından bağlı kalması, tarımsal ürünlerin üretim sürelerinin uzun olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, özellikle yabancı finansman sağlanan fonun vadesi üretim süresi ile uyumlu olmalı, ödeme tarihi gelir elde edilme dönemine denk olmalıdır. Tarım dışı sektörlerde genel olarak kısa vade terimi 1 ile 3 aylık süreyi ifade ederken tarım sektöründe kısa vade 9 ay, bazı durumlarda 12 ayı ifade etmektedir. İşletme içerisinde çeşitli üretim dallarının işletme likitidesine farklı etkilerde bulunması, tarımsal işletmelerde yabancı fon yönünün belirlenmesinde çok önemli rol oynar. Tarım sektöründeki bu farklılık çok önemli risk ve belirsizliklere neden olmaktadır. Bu risk ve belirsizliklerin önüne geçebilmek adına tarımsal sigortalara başvurulmaktadır. Böylece işletmenin rantabilitesini düzenlemek daha kolay olabilmektedir.
- 2. Tarımsal işletmelerin organizasyon yapısından kaynaklanan özellikler;** Tarımsal işletmelerin daha çok aile işletmesi ve aile içi ihtiyaçları karşılamaya yönelik organize edilmiş olmaları ihtiyaç duydukları finansman

---

⁴⁶ Mehmet Bülbül, “Tarımsal işletmelerin Finansmanı”, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara: 2006, Sf.52–59

miktarında daha küçük olmasına neden olabilmektedir. Bu durum ve özellikle doğal belirsizlikler yabancı kaynak kullanımı esnasında kullanılacak kredinin vade yapısının kısa olması ihtiyacının yanı sıra faiz ve diğer masraflarının düşük olmasını gerektirmektedir. Diğer yandan tarımsal işletmelerin dağınık olması kredinin kontrol edilmesini zorlaştırmakta ve kredi maliyetlerinin artmasına neden olmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki toprak ve mülkiyet konusundaki düzenlemeler ile tarım işletmeleri büyüklüklerinin nispi oranda artması, tarım işletmelerinde sermayenin işgücü ve arazinin yerine ikame edilmesinin sona ermeşiinden kaynaklanan sektördeki finansman ihtiyacı ve tarım işletmelerinin diğer sektör işletmelerinden farklı olarak ihtisaslaşmış işletmeler olmasının etkisi ile tek bir üretim deseni içerisinde faaliyetlerinin sürdürülmesi gelir-gider farkı oluşmasına neden olmakta buna bağlı olarak otofinansman ihtiyacının artması söz konusu olmaktadır. Bu nedenlerle son zamanlarda ülkemizde ve Dünya ülkelerinde tarım sektörüne yönelik kredi arzı oldukça artmıştır.

3. **Kredi kullanıcısının kişisel özelliklerinden kaynaklanan özellikler;** Sektörün, üretim sektörü olarak uzun süre finansal piyasalardan uzak olması, üreticinin finansman şekli ve maliyetleri konusunda bilgisiz kalmasına neden olmaktadır. Çiftçilerin davranışları yetiştikleri ülke ve yaşadıkları çevre, üretim şekillerinde örf ve adetlerin yanı sıra bazı psikolojik nedenlerle (doğal koşullardan kaynaklanan kişilik farklılıkları) farklılıklar göstermekte ve bu durum bölgesel olarak finansman taleplerinde şekil farklılıklarına neden olabilmektedir. Finansman şirketi ile üretici arasında bu alanda bir yanlış anlaşılma söz konusu olması Halinde başta kredi vadesinin üretim dönemine denk gelmemesi olmak üzere, kredinin maliyetinin fazla olması gibi sorunlarla karşı karşıya kalınmasına neden olabilmektedir. Bu gibi durumlar finansman araçlarına olan güveni ve talebi azaltmakta, çiftçilerin zor durumda kalmaları nedeniyle bir sosyal politika finansmanı olan tarımsal desteklemeler gündeme gelebilmektedir.

1.2.3 Tarımda Finansman İhtiyacının Nedenleri

Tarımsal faaliyet özellikle Türkiye’de daha çok aile işletmesi biçiminde yapılmakta olduğundan sosyo-ekonomik bir öneme sahip olmaktadır. Tarım iktisadi bir faaliyet olmasının yanında bir yaşam biçimi özelliği taşımaktadır. Tarımsal üretimden verim alınması için belirli bir sürenin geçmek zorunda olması tarımda finansman ihtiyacını arttırmaktadır. Elde edilen ürünlerin dönemsel özelliklerine göre ürün ürüne finanse ettirilmekte ya da dış finans kaynaklarına başvurulmaktadır. Diğer taraftan yatırılan sermayeye veya elde edilen ürüne göre, ele geçen nakdi gelir sanayi ve ticaret kesimlerine göre daha düşük kalmaktadır. Tarımsal işletme yatırımında en fazla sermaye ihtiyacı arazi, bina, donanım veya diğer faaliyet kalemleridir ve bunlar likit değerler olmadığından istenildiği an paraya çevrilememektedir. Elde edilen ürünlerin tamamı paraya çevrilemediğinde kredi talebi halinde kredi kuruluşu tarafından daha dikkatli bir analiz yapılması gerekmektedir. Tarımda finansman ihtiyacının nedenleri aşağıda 6 madde halinde sıralanmıştır⁴⁷:

1. **Küçük ve Organize olmamış tarımsal işletme yapısı;** Tarım işletmelerinin sayıca fazla olaması, küçük ve bölünmüş olması organizasyon yapısında sorunlar yaratmakta, işletmenin gelişimine ve tarımsal piyasaalarının yeni finansman olanakları yaratmasına engel teşkil etmektedir. Bu tip işletmeler kendi geçimlerini ancak sağladıklarından kredi bulamamakta ya da bulunan kredilerin maliyetleri fazla olduğundan geri ödemekte zorlanmaktadırlar.
2. **Pazarlama ve yeni teknoloji maliyetleri;** Sanayi ve finans sektöründe hergeçengün yaşanan yenilikler, tarım sektöründe makinalaşmanın yanı sıra pazara hazırlanmasında ve ürün arzında kullanılan yöntemlerin yenilenmesini gerektirmektedir.
3. **Tarımsal işletmenin zayıf sermaye yapısına sahip olması;** Tarımda başlangıç sermayesinin fazla olmasının yanı sıra yatırımın gelir getirmesi belirli bir süre alması yatırımın devir hızını yavaşlatmakta bu durum finansman ihtiyacını doğurmaktadır.

---

⁴⁷ Mehmet Bülbül, “Tarımsal İşletmelerin Finansmanı”, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara: 2006, Sf.60–62

4. **Üretimin doğal koşullara bağlı olması ve belirsizlikler;** Üretimin hava koşullarında bağlı olarak yapılan yatırım ile doğru orantılı gerçekleşmemesi halinde tarımsal işletmenin sermaye yapısında dengesizlik oluşacaktır. Bu risk ve belirsizlik durumunun yönetilmesi ve yaşanan finansman açığının kapatılması ekonomilerde tarımsal sigortaların gelişmesine bağlıdır.
5. **Piyasada ürün fiyatlarında yaşanan belirsizlikler;** Tarımda üretim koşullarına bağlı olarak ürünlerin arzı piyasaların beklentisini her zaman karşılayamadığından tarımsal ürün arzı inelastiktir. Diğer yandan insanların gıda ihtiyaçlarının sınırlı olması dolayısıyla tarımda talep elastikiyeti az ya da inelastiktir. Bu durum ürün arz ve talebinde dengesizlik yaşanmasına neden olmakta bu dengesizliği iyi yönetilebilmesi de tarımsal ürünlerin ticaretinin organize edildiği piyasaların gelişmesine bağlı kalmaktadır.
6. **İşletmelerin miras yoluyla intikalinde yaşanan sorunlar;** İşletme sahiplerinin vefatı durumunda mirasın reel olarak paylaşılması tarım işletmelerinde bölümlere ve kırsal kesimde kalmalarına neden olabilmektedir. Bu durumda tarımda kredi maliyetlerinin artması finansmanın daha pahalı sağlanmasına neden olarak gösterilebilir.

1.3 Tarım İşletmelerinde Kullanılan Finansman Yöntemleri

Finansal piyasalarda yaşanan gelişmelere bağlı olarak tarım işletmelerinin finansmanında yeni ürünler ortaya çıkmakta ve bunlar tarım piyasaları içerisinde harmonize edilerek kullanılmaktadır.⁴⁸ Bu çerçevede tarımsal finansmanda kullanılan yöntemler anlatılmaktadır.

1.3.1 Tarımın Finansmanında Kredi Yöntemi

Geleneksel bankacılığın borç verme amaçları değişmekle birlikte, banka bilançolarında borç verme aracı olarak kredinin yeri halen oldukça fazladır. Birçok bankacı, bankacılığın işlevlerinin başında kredi vermenin geldiğini düşünmektedir. Örneğin, bankacılığın en fazla geliştiği ülkelerin başında gelen A.B.D’de bankaların

---

⁴⁸ Mehmet Bülbül, Fethi Tatlıdil, “Kredi Kullanımının Tarımsal Yapının İyileştirilmesindeki Etkinliği”, Tarımsal Dönüşüm ve Strateji Arayışları Tarım Haftası Sempozyumu, T.C Ziraat Bankası Kültür Yayınları Yayın No:25, Ankara: 1994, Sf.265

kredi kredi portföyünden elde ettiği komisyonlar ve faizler, toplam gelirlerinin 2/3'ünü oluşturmaktadır.⁴⁹

Kredi kavramının, birçok bilim adamı ve kuruluş tarafından akademik tanımı yapılmaktadır. Bir tanıma göre kredi, bankanın gerçek ya da tüzel kişiye ödünç para vermesi veya bu kişilerin lehine bir işin yapılması ya da bir borcun ödenmesi konusunda taahhütte bulunulması ve garanti verilmesidir.⁵⁰

Diğer bir tanıma göre kredi kavramı, herhangi bir kimse adına para vermek ya da parasını sonra almak kaydıyla ona mal vermeyi kabul etmek ya da alınacak bir mal, yapılacak bir hizmetin yerine getirilmesine kefalet etmek, garanti etmek şeklindeki uygulamaya verilen isimdir.⁵¹ Bu tanımlara göre genel olarak kredi, Belirli bir süre sonra ödemek vaadiyle, mal, hizmet, para cinsinden satınalma gücü sağlanması ya da varolan satınalma gücünün belli bir süre sonunda geri alınmak üzere başka bir kimse ya da kuruma devri işlemidir.⁵²

Kredi, krediyi geri ödeyebileceği konusunda güven yaratmış olan kişilere ve belirli bir süre sonunda geri alınmak üzere kullanılır. Ancak, kullanılan tüm krediler için geriye ödenmeme riski bulunmaktadır. Bu riskin minimize edilmesi, kredi talebinin doğru analizi ve kredi değerlendirmesinin isabetli yapılarak kredi teminatı ile doğru vadenin belirlenmesinden geçmektedir.⁵³ Böylece bankacılık açısından kredi, bir bankanın yapacağı istihbarat sonucunda gerçek ya da tüzel kişilere, yasaları, yönetmelikleri ve kaynak maliyetlerini göz önünde bulundurarak teminatlı ya da teminatsız yollardan, para ya da kefalet vermesi şeklinde tanımlanmaktadır.⁵⁴

Tarım sektörüne kullanılan krediler temelde diğer sektörlerde kullanılan kredilerle ayrılmamaktadır. Bu bakımdan tarım sektörü ve işletmelerinin özellikleri bakımından tarımsal krediler, pazarlama kabiliyeti bulunan, tarımsal ürünleri üreten

---

⁴⁹ Birgül Şakar, "Banka Kredileri ve Yönetimi", Beta Masım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul: 2006, Sf.1

⁵⁰ T.İş Bankası, "Kredi Teknik Konular Rehberi, T.İş Bankası Eğitim Müdürlüğü Yayın No:57, İstanbul 2002, Sf.3

⁵¹ Birgül Şakar, "Banka Kredileri ve Yönetimi", Beta Masım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul: 2006, Sf.2

⁵² İlker Parasız, "Modern Bankacılık Teori ve Uygulama", Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa: 2007, Sf.331

⁵³ T.İş Bankası, "Kredi - İstihbarat Muhasebe Teknik Konular Rehberi I", T.İş Bankası Eğitim Müdürlüğü Yayın No:32, İstanbul: 1999, Sf.212

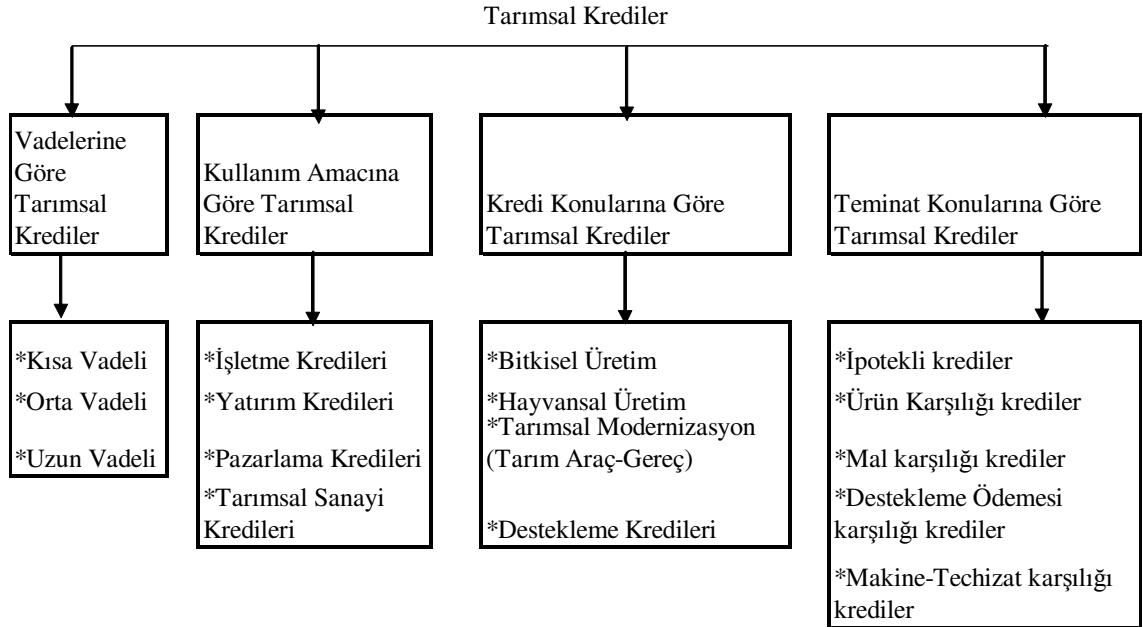
⁵⁴ İlker Parasız, "Modern Bankacılık Teori ve Uygulama", Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa: 2007, Sf.331

işletmelere, tarımsal ürünlerin üretilmesi, işlenmesi, değerlendirilmesi, depolanması, bozulmadan saklanması ve pazarlanmasına, üretimi geliştirici bilgi ve yüksek teknolojiden yararlanmasına yönelik her türlü yatırım ve işletme harcamaları ile bir bölge veya ürüne yönelik özel projelerin finansmanına yönelik açılan kredilerdir.⁵⁵

1.3.1.1 Tarımsal Kredilerin Sınıflandırılması ve Çeşitleri

Karşılaşılan tarımsal kredi taleplerinde müşteri ihtiyacına uygun kredi verebilmek adına krediler çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmayı doğru anlatabilmek adına şekil 2 düzenlenmiştir.⁵⁶

Şekil 2. Tarımsal Kredilerin Sınıflandırılması

Kaynak: A.Rıza Karacan, Tarım İşletmelerinin Finansmanı ve Tarımsal Kredi

Bu sınıflandırma ölçütü çerçevesinde tarımsal krediler 4 ana madde halinde sınıflandırılmaktadır:

⁵⁵ T.C. Ziraat Bankası A.Ş., “Tarımsal Krediler Yönetmeliği”, Tarımsal Krediler Daire Başkanlığı, Ankara: 2003, Sf.2

⁵⁶ Ali Rıza Karacan, “Tarım İşletmelerinin Finansmanı ve Tarımsal Kredi”, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları Yayın No:498, İzmir: 1991, Sf.55–62

1. Vadelerine göre tarımsal krediler⁵⁷;

- Kısa vadeli krediler: Vadeleri 1 ay ile 12 ay arasında kullanılan kredilerdir. İşletme sermayesi ihtiyaçlarını finansmanı amacıyla kullanılmaktadır.
- Orta vadeli krediler: Vadeleri 1 yıl ile 3 yıl arasında sınıflandırılan krediler. Bazı ülkelerde bu kredi sınıflandırmasında 5 yıl vadeli kredilerde kullanılmaktadır.
- Uzun vadeli krediler: Vadeleri 3 yıldan başlayarak 5 yıla kadar uzanan kredilerdir. Bazı ülkelerde bu kredilerin vadeleri 20 yıla kadar uzayabilmektedir. Genellikle bu tür krediler tarımsal yatırımların finansmanı amacıyla kullanılmaktadır.

2. Kullanım amacına göre tarımsal krediler⁵⁸;

- İşletme kredileri: Tarımsal ürün üreten işletmelerin işletme sermayesi ihtiyaçlarının finansmanı amacıyla kullanılan kredilerdir.
- Yatırım kredileri: Tarımsal işletme kurulması, edinilmesi veya mevcut işletmelerin yeni yatırım, tevsii ve modernizasyonunun yapılması amacıyla kullanılan kredilerdir.
- Pazarlama kredileri: Tarımsal üretim yoluyla elde edilen ürünlerin pazarlanmasını sağlamak amacıyla kullanılan kredilerdir.
- Tarımsal sanayi kredileri: Tarımsal ürünlerin hammadde olarak alınarak işlenmesi ve yeni bir mamul üretimi yapılması anlamına gelen tarımsal sanayi işletmeleri tarafından işletme ve yatırım amacıyla kullanılan kredilerdir.

3. Kredi konularına göre tarımsal krediler;

- Bitkisel üretim kredileri; Bitkisel mamul ve yarı mamul üretimi amacıyla sınıflandırılan ve belirli bir fizibilite çalışması doğrultusunda kullanılan işletme ve yatırım kredileridir.

---

⁵⁷ T.C. Ziraat Bankası A.Ş., “Tarımsal Krediler Yönetmeliği”, Tarımsal Krediler Daire Başkanlığı, Ankara: 2003, Sf.2

⁵⁸ Ali Rıza Karacan, “Tarım İşletmelerinin Finansmanı ve Tarımsal Kredi”, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları Yayın No:498, İzmir: 1991, Sf.61

- Hayvansal Üretim kredileri; Hayvan yetiştiriciliği konusunda ürün girdisi olarak mamul üreten işletmelerin kullandığı işletme ve yatırım kredileridir.⁵⁹
- Tarımsal modernizasyon kredileri; Tarımsal ürün üreten işletmelerin modernizasyonu ve makina teçhizat alımı konusunda kullanılan genellikle yatırım kredisi olarak açılan kredilerdir.
- Destekleme Kredileri; Devlet tarafından çeşitli şekillerde sübvansiyon uygulamasına tabi tutulan ürünlere yönelik kullanılan genellikle bireysel tarım kredileri türüdür.

4. Teminat konularına göre tarımsal krediler;

- İpotekli tarımsal krediler; Kullanılan kredinin teminatı olarak gayrimenkul ipoteği alınan kredilerdir. Genellikle tarımsal işletmenin bulunduğu alan ipotek olarak tercih edilmektedir.
- Ürün karşılığı krediler; Yetiştirilen ürünün pazarlanmasından önce lisanslı depolarda kredi kuruluşuna rehnedilmesi ile kullanılan kredilerdir.
- Mal karşılığı tarımsal krediler; Genellikle hayvansal yatırım kredilerinde ürün girdisi olarak satın alınan malın rehni karşılığı kredilerdir. Örneğin hayvancılık yatırım kredilerinde teminat, satın alınan hayvanlar olabilmektedir. Bu teminatların korunmasında sigorta ön plana çıkmaktadır.
- Destekleme ödemesi karşılığı krediler; Devlet tarafından işletmeye sağlanan destekleme fonu ödenmeden önce bu ödemenin kredi kuruluşuna temlik edilmesi yoluyla kullanılan kredilerdir. Bu kredilerde vade destekleme ödemesinin yapılacağı tarihtir.
- Makine-Techizat karşılığı krediler; İşletmenin ihtiyacı olan makine veya teçhizatın kredi kuruluşuna rehnedilerek alınmasında kullanılan kredilerdir. Örneğin, traktör alımının finansmanında kullanılan bu krediler genellikle yatırım kredileri olarak değerlendirilir.

---

⁵⁹ T.C. Ziraat Bankası A.Ş., “Tarımsal Krediler Yönetmeliği, IX. Bölüm Tarımsal Üretime İlişkin Kredilendirme Esasları”, Tarımsal Krediler Daire Başkanlığı, Ankara: 2003, Sf.1-7

1.3.2 Tarım İşletmelerinin Alternatif Finans Yöntemleri

Mevcut tarımsal kredi sistemleri tarım işletmelerinin özelliklerine bağlı olarak tarımsal kredi taleplerinin karşılanması konusunda yetersiz kalmaktadır. Tarımsal üretimin büyük ölçüde doğal koşullarla bağlı olması, risk taşıması ve sektörün sermaye dönüşüm hızının yavaş olması özellikleri, tarımda dinamik bir yapı kurularak istikrar sağlanması için yeni açılımlar gündeme getirmektedir.⁶⁰

1.3.2.1 Finansal Kiralama Sistemi (Leasing)

Adam Smith'in sermaye birikiminin kaynağının üretim araçlarının mülkiyeti olmayıp işletilmesinin olduğu tezi finansal kiralama (leasing) sisteminin temelini oluşturmaktadır. Finansal kiralama (Leasing), bir kiralama şirketinin (Leaser) kiracı konumundaki işletmenin (Leasee) gereksinimlerine uygun bir menkul ya da gayrimenkul değeri satın alınıp bunu belirli bir süre için bu işletmenin kullanımına tahsis etmesidir.⁶¹

Diğer taraftan leasing sistemi, LEASEUROPE (Avrupa Leasing Birliği Merkezi) tarafından, belirli bir süre için, kiralayanla kiracı arasında imzalanan ve üreticiden kiracı tarafından seçilip, kiralayan tarafından satın alınan bir malı mülkiyetinin kiralayanda, kullanım hakkını kiracıda bırakan bir sözleşme, olarak tanımlanmıştır.⁶²

Leasing sistemi işlemlere sağladığı, malın tamamının finanse edilebilmesi, peşinat gereksiniminin olmaması nedeniyle özkaynakların başka yatırımlara yönlendirilmesinde serbestlik tanınması, yatırımcıya nakit akışı sağlanması, bütçe işlevliğini kolaylaştırması, banka kredilerine oranla daha esnek bir ödeme planı sunması, gibi işlevsel yararları nedeniyle tercih edilir konuma gelmektedir.⁶³

---

⁶⁰ İ. Hakkı İnan, Okan Gaytancıoğlu, Recep Erbay, Fuat Yılmaz, "Gelişmiş Ülkelerde Tarım Piyasalarının Organizasyonu", İstanbul Ticaret Odası Yayınları Yayın No:53, İstanbul: 2003, Sf.2

⁶¹ İlker Parasız, "Modern Bankacılık Teori ve Uygulama", Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa: 2007, Sf.331

⁶² Ali K. Ceylan, "İşletmelerde Finansal Yönetim", Ekin Kitabevi, Bursa: 2003, Sf.174-175

⁶³ İlhan Uludağ, Erişah Arıcan, "Finansal Hizmetler Ekonomisi", Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul: 1999, Sf.372-373

Orta vadeli bir finansman sistemi olan finansal kiralama, son yıllarda, özellikle ticari araç, makine ve donanım finansmanında tercih edilir bir mali enstrüman haline gelmiştir. Tarım sektöründe özellikle traktör ve biçerdöver alımlarının finansmanında leasingden yararlanılmaya başlanmıştır. Tarımda Finansal Kiralama sisteminin uygulama alanlarını, tarımsal makine ve teçhizatlar, tarım arazileri ve tarımsal sanayi alanında olmak üzere üç gruba ayırmak mümkündür. Finansal kiralamalardan bazıları, kira dönemi sonunda kiracıya belirlenen piyasa değeri üzerinden sembolik bir ücret karşılığında malın satın alınması hakkını da vermektedir.⁶⁴

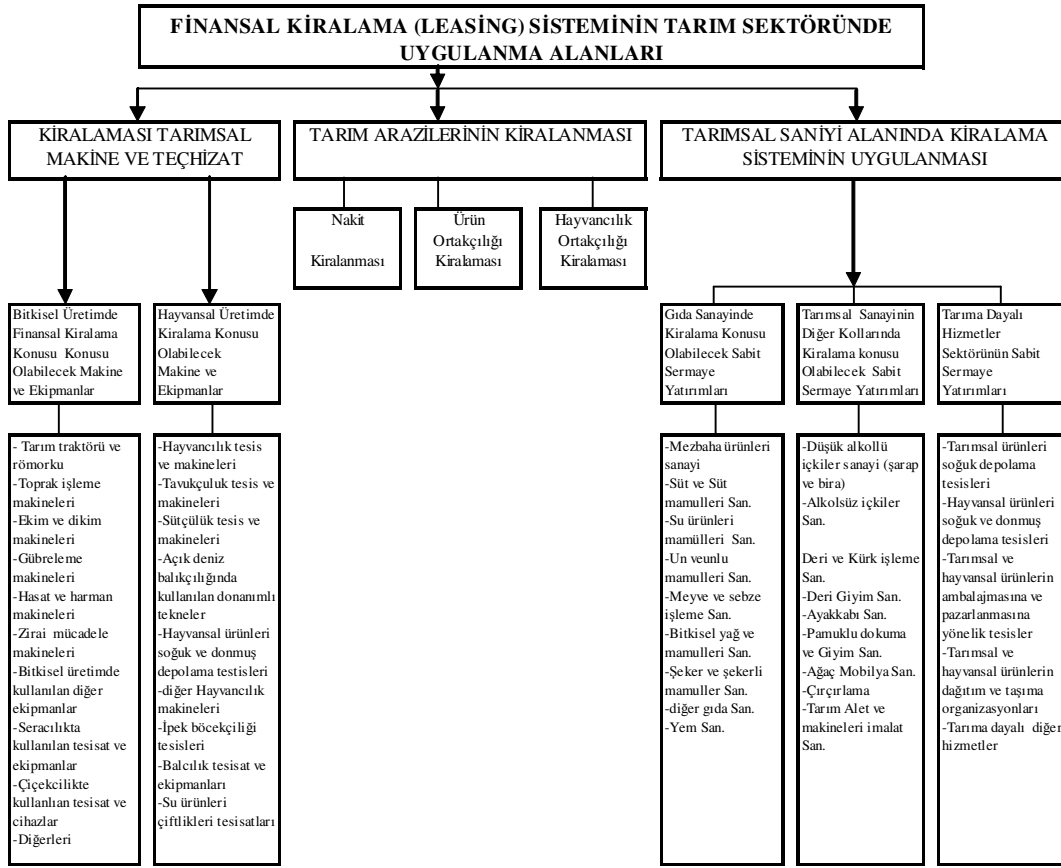
Leasing sisteminin tarım işletmelerinde kullanım alanlarını özetleyebilmek adına şekil 3 düzenlenmiştir.⁶⁵

---

⁶⁴ Şennur Okur, “Finansal Kiralama Sistemi ve Tarımda Uygulanabilirliği”, T.Ziraat Bankası Krediler Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara: 1992, Sf.11

⁶⁵ Mehmet Bülbül, “Tarımsal işletmelerin Finansmanı”, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara: 2006, Sf.237

Şekil 3. Tarım Sektöründe Finansal Kiralamaların Uygulama Alanları

Kaynak: Mehmet Bülbül, Tarımsal İşletmelerin Finansmanı

1.3.2.2 Factoring

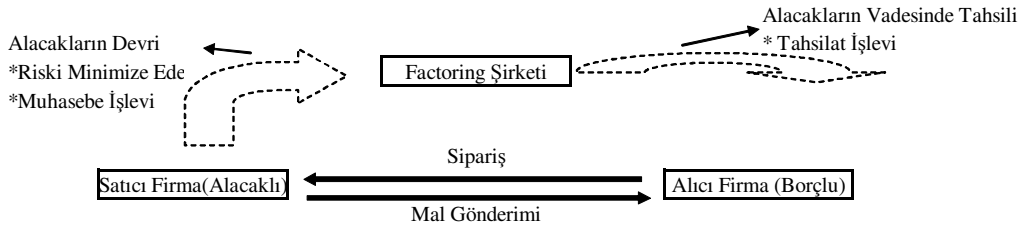
Factoring, 180 günden daha kısa süreli işlemlerde kullanılan, alacak hakkının satın alınması işlemidir. Diğer bir ifade ile factoring, vadeli satış yapan işletmelerin her türlü mal ve hizmet satışından doğan alacak haklarının factor veya factoring kuruluşları olarak adlandırılan finansal kuruluşlara temlik edilerek satın alınmasına dayanan finansman sistemidir. Bu durumlarda factoring şirketi satın aldığı alacakların genellikle, %80'ine kadar olan kısmını finanse etmektedir.⁶⁶

Factoring sistemi, işletmelerden satın alınan alacağın muhasebe kayıtlarını üstlenerek düzenlemesi, alacağın tahsilatını üstlenerek riski azaltması gibi işlevleri

⁶⁶ İlhan Uludağ, Erişah Arıcan, "Finansal Hizmetler Ekonomisi", Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul: 1999, Sf.338-339

nedeniyle işletmeler tarafından tercih edilmektedir.⁶⁷ Factoring sisteminin işleyişi aşağıda yer alan şekilde düzenlenmiştir.⁶⁸

Şekil 4. Factoring Sistemi İşlevleri ve İşleyişi

Kaynak: İlhan Uludağ, Erişah Arıcan, Finansal Hizmetler Ekonomisi

Tarım işletmeleri, kredi sisteminin kısa vadeli fon ihtiyaçlarını karşılamakta gecikmesi ve fon tahsisinde sürenin uzun olması nedeniyle factoring sistemini tercih edebilmektedirler.⁶⁹ Factoring sistemi tarım işletmelerinin gelirlerinin kayıt altına alınması ve muhasebe standartlarını yakalaması açısından önemli katkılar yapabilmektedir.

1.3.2.3 Tarım Piyasalarında Sosyal Bir Finansman Aracı: Tarım Sigortaları

Sigorta, yönetmelik ve kanunlar, her türlü örf ve adet kuralları çerçevesinde, insanlar için tehlikeli olan çeşitli risk ve faktörlerinin meydana getirebileceği zararlarla mücadele etmelerine sistematik bir şekilde ele alarak sürdürüp yönlendiren bir sistemdir.⁷⁰ Tarım sektörünün en önemli özeliği gelişen teknolojiye karşın üretimde üreticinin kontrolünde olmayan doğal koşulların etkisi altında oluşudur.⁷¹ Tarımsal faaliyetin açıkta yapılması, işletmecinin kontrol edemeyeceği iklim koşulları ve zararlılar üretim miktar ve kalitesini olumsuz etkilemekte ve işletme gelirlerinde sapmalara yol açmaktadır.⁷² Tarım sektörünün, tarım dışı kesimlere hammadde ve

⁶⁷ Ali Ceylan, Turhan Korkmaz, "İşletmelerde Finansal Yönetim", Ekin Kitabevi, Bursa: 2006, Sf.178

⁶⁸ İlhan Uludağ, Erişah Arıcan, "Finansal Hizmetler Ekonomisi", Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul: 1999, Sf.344

⁶⁹ Mehmet Bülbül, "Tarımsal İşletmelerin Finansmanı", Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara: 2006, Sf.240

⁷⁰ Bahattin Çetin, "Tarım Sigortaları", Nobel Yayın, Ankara 2007, Sf.1

⁷¹ Faruk Şahin, "Başak Sigorta A.Ş. Tarım Sigortaları", www.tsrbsb.org.tr, Erişim Tarihi: 02.11.2007

⁷² Nuray Kızıllarslan, A.Zeki Gürlü, Harun Tanrıvermiş, "Türkiye'de Tarım Sigortaları Uygulaması ve 1991-1993 Dönemindeki Gelişmelerin Analizi", İzmir Tarım Kongresi, İzmir: 1994, Sf.23

işgücü sağlamak, diğer sektör ürünlerine talep yaratmak ve bu yolla ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmak gibi önemli görevleri vardır.⁷³

Tarımdaki risklerden oluşacak zararı karşılayan güvence sistemine “Tarım Sigortası” diyoruz.⁷⁴ Daha açık bir ifade ile tarım sigortası, sadece çiftçilerin her türlü afet, hastalık ve kaza sonucu ürün ve hayvanlar ile bunların dışında kalan varlıklarında meydana gelebilecek risk ve kayıpları minimize eden bu haliyle sadece çiftçinin acısını paylaşan, zararını ödeyen bir sistem olmayıp yerleşim alanlarında sosyo ekonomik iyileştirme ve dayanışmayı sağlayan önemli bir faktördür.⁷⁵

Tarım sigortası geniş anlamı ile üretimin gerçekleştiği çiftlik esas alınarak “mal” ve “can” sigortaları olarak sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırma aşağıda yer alan tabloda yer almaktadır.⁷⁶

Tablo 2. Tarım Sigortalarının Sınıflandırılması

A. Mal Sigortaları	B. Can Sigortaları
1. Bitkisel Ürün Sigortası	1. Çiftçi ve Ailesinin Sigortası
2. Çiftlik Hayvanları Sigortası	2. Diğer Çalışanların Sigortası
3. Alet ve Makinelerin Sigortası	
4. Tesislerin ve Barınakların Sigortası	

Kaynak: Şinasi Akdemir ve Ark., Bölge Bazlı Tarım Sigortasının Türkiye’de Seçilmiş Bölgeler İçin Potansiyel Talebi ve Talebin Karşılabilirliğinin Belirlenmesi Proje Raporu

Tarım sigortasının temel amacı, üreticilerin varlıklarında meydana gelebilecek azalmayı önlemek ve üreticiye üretime devam etme konusunda güven vermektedir. Bunun dışında tarım sigortasının ekonomiye sağladığı dolaylı katkıları şöyle sıralayabilir⁷⁷:

⁷³ Mahmut Güngör, “Türk Tarımın Geleceği Açısında Devlet Destekli Tarım Sigortasının Önemi- Makale”, Türk Tarım Dergisi Kasım-Aralık Sayısı, Ankara: 2006, Sf.172

⁷⁴ Türk Traktör A.Ş., “Tarımda Sigorta”, <http://www.trakmak.com.tr>, Erişim Tarihi: 02.11.2007

⁷⁵ Bahattin Çetin, “Tarım Sigortaları”, Nobel Yayın, Ankara: 2007, Sf.5

⁷⁶ Şinasi Akdemir ve Ark., “Bölge Bazlı Tarım Sigortasının Türkiye’de Seçilmiş Bölgeler İçin Potansiyel Talebi ve Talebin Karşılabilirliğinin Belirlenmesi Proje Raporu”, Tarımsal Ekonomik Araştırma Enstitüsü 2001–11, Ankara: 2001, Sf.15

⁷⁷ Barry K. Goodwin, Vedene H. Smith, “The Economics of Crop Insurance and Disaster Aid”, AEI Studies in Agriculture Policy, Washington D.C: 1995, Sf.3

- Tarım sektöründe açılan kredilerde riski azaltır. Sigorta devletin yaptığı afet yardımlarından daha etkili ve kurumsallaşmış bir telafi mekanizmasıdır. Üstelik bu mekanizmada prim yoluyla çiftçinin katkısı da vardır.
- Olağan dışı durumlar için yastık altında tutulan altın ve parayı ekonomiye kazandırır.
- Sigorta tarımsal üretime dayalı kırsal kesimin kurumsallaşmış bir yapıda gelişimine ve kırsal ekonominin ticarileşmesine de yardımcı olur.
- Sigorta karşılıklı yardımlaşmaya dayandığından üreticiler arasında dayanışmayı ve organizasyonu de arttırabilir.
- Tarımsal kalkınma ve kırsal nüfusta refah yükselmeleri sağlayabilir.

Tüm bu anlatılanlar çerçevesinde, tarımda oluşabilecek risklerin ekonomik açıdan değerlendirilerek yönetilmesi ve oluşabilecek kayıpların ekonomiye geri kazandırılması amacıyla tarım sigortalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Üreticilerin risklerini yöneterek sağlıklı bir işletme sermaye yapısına kavuşturulması, tarımsal gelişmenin sağlanması ülke kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde değerlendirilebilmesi açısından üreticiler bir takım nedenlerle tarım sigortalarına ihtiyaç duymaktadır. Bankaların üreticilere sağlayacağı krediler açısından da büyük önem taşıyan tarım sigortalarına ihtiyaç duyulmasının başlıca nedenleri şu şekilde sıralanabilir⁷⁸;

- 1- Tarım sigortası çiftçilere kontrol edemeyecekleri büyük felaketlere karşı korunma olanakları sağlamaktadır.
- 2- Doğal afetlerin geldiği yıllarda bile çiftçi emek ve sermayesinin karşılığını sigortadan alacağı için çiftçinin gelir dengesi bozulmayacaktır.
- 3- Tarım sigortası yoluyla bankalar tarım sektörüne daha fazla kredi verebilirler. Bazı zamanlarda Tarım Sigortası borç almak için yeterli varlıkları olmayan çiftçiler için bir teminat işlevi görür.
- 4- Ayrıca bankalar sigorta vasıtasıyla daha küçük ölçekli ve daha az sermayeli çiftçilere ulaşabilme olanağı bulabilirler. Böylece bankalar sigortayla birlikte borç alan düşük gelirli çiftçilere kötü yıllarda da kredi verebilirler.
- 5- Bunun devamında hasara uğraması halinde Tarım Sigortası yaptıran çiftçiye ödenen tazminatlarla çiftçi borçlarını ödemede fazla zorluk çekmeyecektir.

⁷⁸ Zeynel Dinler, "Tarım Ekonomisi", Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa: 2000, Sf.47-59

Tarım sigortası sayesinde bankalara çiftçilerin yaptığı geri ödemeler sağlıklı bir sisteme oturur.

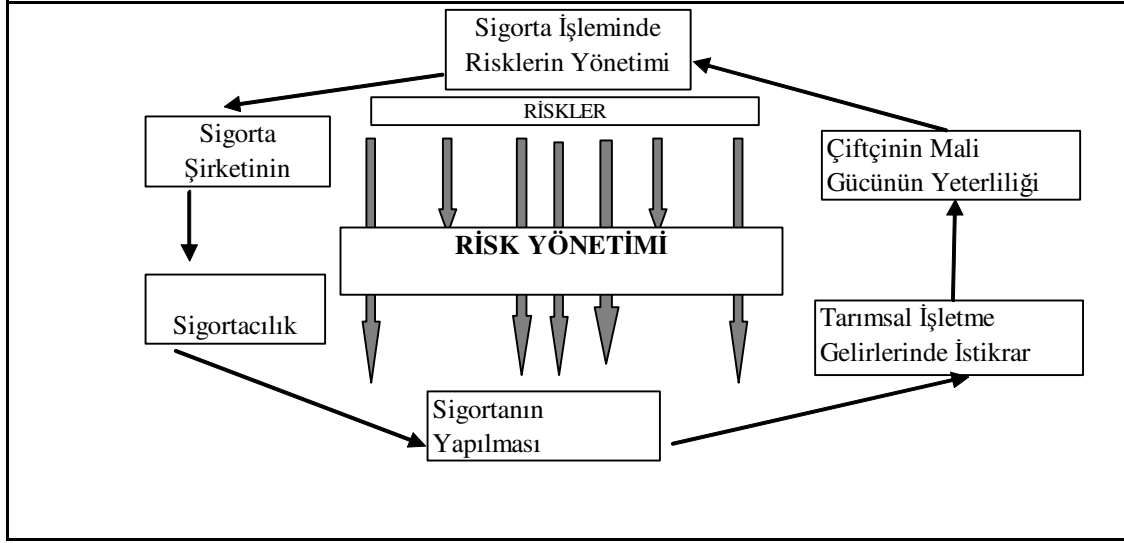
- 6- Tarım sigortası ile tanıştıktan sonra çiftçi, önlenemeyecek kayıpların sigorta şirketince karşılanacağını bilmesi yanı sıra, kendi teknik bilgi ve becerisi ile önlenebilen kayıpların giderilebileceğini de öğrenmektedir.
- 7- Malını sigorta ettiren çiftçi, riskler karşısında zararının ödeneceğini bildiği için her durumda büyük mali sıkıntılara düşmeyeceğinden, güvenle çalışır. Bu güven duygusu çiftçinin, üretimi arttırmak için teknik bilgi ve araçlardan daha fazla yararlanmasını özendirerek çalışma isteğini ve verimliliğini yükseltecektir

Tarım sigortası, tarımdaki risk ve belirsizliklerden dolayı meydana gelebilecek zararın sözleşme şartları çerçevesinde karşılanmasını güvence altına alan bir sistemdir. Sigortalama işlemi sonucunda, birçok riskin tarımsal üretim üzerinde yaratacağı riskler “Risk Transfer Sistemi” vasıtasıyla yapılandırılmış olan tarım sigortaları organizasyonuna aktarılması mümkün olmaktadır. Bu durumun daha net anlatılabilmesi amacıyla aşağıda yer alan şekilde sigorta işleminin uygulama kolaylığı anlatılmaktadır.⁷⁹

---

⁷⁹ Bahattin Çetin, “Tarım Sigortaları”, Nobel Yayın, Ankara: 2007, Sf.21

Şekil 5. Tarımda Ekonomik Risk Yönetim Kalkanı

Kaynak: Bahattin ÇETİN, Tarım Sigortaları

1.3.2.4 Tarım İşletmelerinin Finansmanı Açısından Vadeli İşlemler

Tarım sektöründe birbirinden bağımsız ve habersiz üretici sayısının çokluğu nedeniyle, fiyatı cazip olan ürüne yönelme ve bir sonraki dönem yönelinen üründe fiyat düşmesi, diğerlerinde ise ürün azlığı nedeniyle fiyat yükselmesi söz konusu olabilmektedir. Bu süreç izleyen yıllarda devam ettiği takdirde arz-talep dengesizliği oluşabilmektedir.⁸⁰

Örümcek ağı teoremi ve king kanunu ile açıklanmaya çalışılan bu olay talep ve arz esnekliği düşük olan tarımsal malların arzının fiyata gecikmeli tepkisi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle tarım ürünleri piyasasında fiyatlar arza bağlı olarak sürekli bir dalgalanmaya sahiptir. Farklı bir deyişle tarım ürünleri fiyatlarının standart sapması yüksektir. Bu da üreticiler için finansman riski yaratmaktadır. Üretici üretim kararını aldığı zamanlarda, ileriye dönük tahmin edilen fiyatları bilirse üretim planını revize ederek bütçesini dengeleyebilecektir. Bu da üretimin başlangıcında üretilecek malın

⁸⁰ Turan Güneş, "Tarımsal Pazarlama", Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara: 1996, Sf.99

alıcısının hazır bulunması ile gerçekleşebilir. İleriye dönük ürününün alınıp satılması amacıyla vadeli işlem piyasaları ortaya çıkartılmıştır.⁸¹

Vadeli İşlemler piyasaları “futures” ve “opsiyon” piyasaları olarak 2 grupta incelenebilir:

1. **Futures Piyasalar;** Future sözleşmeleri, bir malın ileri bir tarihte teslim edilmek üzere miktar ve fiyatının önceden tesbit edilerek kayıt altına alınmasını sağlayan sözleşmelerdir.⁸² Mal veya finansal Futures sözleşmeleri olarak adlandırılan bu anlaşmalar ilk olarak, 19.yy’ın 2. yarısında Amerika’da buğday çiftçilerinin buğdayın piyasaya yığılıp fiyatlarda aşırı dalgalanmasını önlemek amacıyla vadeli anlaşmalara girişmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu amaçla 1848 yılında Chicago Board of Trade (CBOT) piyasasında Futures sözleşmeleri işlem görmeye başlamıştır.⁸³
2. **Opsiyon Piyasaları;** Opsiyon, alıcısına opsiyonu yazan (satan) tarafından belirli bir varlığı, önceden belirlenen bir fiyattan, belirli bir zaman aralığında veya belirli bir tarihte alma veya satma hakkını veren yasal bir sözleşmedir.⁸⁴ Opsiyonun dayandığı varlık bir mal olabileceği gibi finansal varlıklar ve endekslerde olabilmektedir. 1973 yılında dünyanın eski ticaret borsası olan CBOT’de opsiyon alımsatımları yapmak üzere opsiyon borsası kurulması ile opsiyon piyasaları başlamıştır.⁸⁵

---

⁸¹ Robert W. Kolb, “Understanding Futures Markets”, Newyork Institute of Finance, Newyork: 1991, Sf.22

⁸² Mehmet Günal, “Para Banka ve Finansal Sistem”, Yeni Dönem Yayınları, Ankara: 2006, Sf.73

⁸³ Sadi Apak, “Uluslararası Finansal Teknikler”, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul: 1995, Sf.17

⁸⁴ Ç.Berna Kocaman, “Finansal Piyasalar”, Siyaysal Yayınevi, Ankara: 2004, Sf.132

⁸⁵ İhsan Ersan, “Finansal Türevler”, Literatür Yayınları, İstanbul: 1998, Sf.93

II. BÖLÜM

DÜNYA'DA TARIMIN FİNANSMANI

2.1 Dünya Ekonomisinde Tarımın Yeri

2.1.1 Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması ve Dünya'da Tarımsal Ekonomi

Tarım, ilk insanlardan beri ülkelerin ekonomilerinde önemini hep korumuştur. Gelişmiş ülkelerde bu sektördeki istihdam giderek azalsa da, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde hala önemli bir istihdam kaynağı konumunda olması, bunun yanında tarıma dayalı sanayiye hammadde sağlaması, elde edilen tarımsal ürünlerin bir kısmının veya tamamının ihraç edilmesiyle ülkeye döviz kazandırması gibi ekonomik özelliklerinin yanında stratejik ve sosyal açılardan da tarım günümüzde önemini korumaktadır.⁸⁶

Tarım sektöründe yeni tarım teknikleri, yetiştirme şekillerinin son yıllarda gelişmesiyle üretim ve verim konusunda sürekli bir gelişme yaşanmıştır. Bu bakımdan tarım sektörünün, verimlilik ve kullanılan teknoloji açısından ülkeden ülkeye farklılık gösterdiğini söylemek mümkündür. Gelişmekte olan ülkeler tarım ülkeleri olarak isimlendirilmelerine ve ekonomileri içinde tarımın payının yüksek olmasına karşın, verimlilikleri gelişmiş ülkelerin gerisinde kalmıştır. Özellikle A.B.D ve AB gibi gelişmiş ülkelerde tarımdan elde edilen verim ve dolayısıyla gelir, diğer ülkelere göre çok daha yüksektir. Bunun nedenleri, tarımın daha fazla desteklenmesi, girdi kullanımının en uygun miktarlarda kullanılması, Ar-Ge faaliyetlerine önem verilmesi ve dolayısıyla modern tarım yapılması olarak sıralanmaktadır.⁸⁷

Gelişmekte olan ülkelerdeki verimsizliğin bir sonucu olarak sektördeki istihdam açısından farklılık yaşanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde tarım sektörünün

---

⁸⁶ S.Rıdvan Karluk, “Avrupa Birliği ve Türkiye”, Beta Basım A.Ş, İstanbul: 2007, Sf.339

⁸⁷ Celal Eroğlu, “Küreselleşme Sürecinde Dünya ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Sektörel Yapıdaki Dönüşüm Üzerine İnceleme”, Vakıflar Bankası T.A.Ş Ekonomik Araştırmala Müd. Sektör Raporu, Ankara: 2007, Sf.20–21

istihdamdaki payı %3–5 gibi tek haneli rakamlarla ifade edilirken, gelişmekte olan ülkelerde %30–40 gibi yüksek oranlardadır.⁸⁸

1985–2004 yılları arasında tarımsal ürünlerin ticareti global ticarete yaşanan, yeni ülkelerin global piyasalara katılmasıyla birlikte artış kaydetmekle beraber, tarımın toplam ticaretteki payı %10'un altına inmiştir. 1985–2004 arasında daha fazla ülke global ticaretin içinde yer alırken, tarımsal ürün ticareti yapan ülke sayısı azalmıştır. 2004 yılı itibarıyla 20 tarım ihracatçısı ülke toplam tarım ihracatının %73'ünü gerçekleştirmektedir. Ülkeler itibarıyla global 1985–1989 ve 2000–2004 yılları arasında tarım ürünleri ihracatında ilk 7 sıra aşağıdaki şekilde oluşmuştur.⁸⁹

Tablo 3. Ülkeler İtibarıyla Global Tarım İhracatı (1985–2004)

	1985-1989		2000-2004	
	Milyar \$	(% Pay)	Milyar \$	(% Pay)
ABD	34,34	22,8	60,18	18,1
AB	29,86	19,8	61,78	18,6
Avustralya	9,65	6,4	16,16	4,8
Brezilya	6,61	4,3	18,18	5,4
Meksika	2,47	1,6	8,36	2,5
Çin	2,31	1,5	14	4,2
Hindistan	2,28	1,5	5,8	1,7

Kaynak: OECD Tarımsal Gelişim Raporu (2007)

1985–2004 arasındaki yirmi yıllık dönemde tarımsal ürünlerin ihracatı 123 milyar dolardan 393 milyar dolara yükselmiştir. 1985–1989 yılları arasında OECD ülkeleri toplam ihracatın %70'ini gerçekleştirmiş ancak bu oran ilerleyen yıllarda %60'a gerilemiştir. 1985–1989 yılları arasında sektördeki önemli ihracatçılar ABD, AB ve Avusturalya olup, bu ülkelerin Dünya tarım sektöründeki payları sırasıyla %22,8, %19,8 ve %6,4'dür. 2004 yılında ise OECD ülkeleri ve yüksek gelirli ülkelerin toplam ihracattaki payı azalmış, buna karşılık gelişmekte olan ülkelerin payı artmıştır. 2004

⁸⁸ Dünya Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development –OECD), “Tarımsal Gelişim Raporu”, www.oecd.org, Erişim Tarihi: 02.12.2007, Sf.6

⁸⁹ Dünya Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development –OECD), “Tarımsal Gelişim Raporu”, www.oecd.org, Erişim Tarihi: 02.11.2007, Sf.10

yılında AB %18,6 ile birinci sıraya çıkarken, ABD %18,1 ile ikinci sıraya gerilemiş, Brezilya ise %5,4 ile üçüncü sırada yer almıştır. 1985–1989 yıllarında Türkiye'nin toplam ihracattaki payı, %1,5 iken 2004 yılında %1,2'ye gerilemiştir.

Tarımın piyasa ekonomisi çerçevesinde yaşadığı fiyat sorunlarının yakın geçmişte ve 21.yy başlarında bir de Dünya boyutu ile karşışarşıya kaldığı görölmektedir. II. Dünya savaşı sonrası yaşanan iki büyük teknolojik devrim ve Dünya ölkelerindeki demografik dönüşümler, aynı zamanda Tarım politikalarında bir Dünya boyutu eklerken, zaman içerisinde politikaların tersinmesine de yol açmıştır.⁹⁰ II. Dünya savaşı yıllarında yaşanan gıda yetersizliği ve ölkeler arasındaki farklı tarımsal uygulamalar, Avrupa ölkelerini ortak politikalar oluşturulmasına zorlamıştır.⁹¹

Savaştan Dünyanın bir numaralı gücü olarak çıkan Amerika Birleşik Devletleri(ABD) dönemin iki kutuplu dünyasında açlığa çare olarak yeni bir teknoloji devrimini gündeme getirerek yaygınlaşma çalışmalarına başlamıştır. Bu teknolojik devrim ABD'nin stok fazlası olarak elinde bulunan ürünleri ve tohumları açlık tehlikesi altında bulunan ölkelere hibe ve destek olarak dağıtması ile başlayan süreç, alınan tedbirler ve girişilen yaygınlaştırma planı çerçevesinde daha sonraları “Yeşil Devrim” olarak adlandırılacaktır. Yeşil Devrim sürecinin başlangıcı, Gümrük Birliği ve Ticaret Anlaşması(GATT) ile Dünya ölkeleri arasında, tarımda uygulanan destekleme ve üretim paketlerinin ortaklaşması neticesi olarak, “Küreselleşme” sürecinin başlangıcına gelinmektedir.⁹²

20.yy sonlarında Dünya, sosyo ekonomik anlamda kendini belirlemiş yepyeni ve sarsıcı bir kavramla karşışarşıyadır. Küreselleşme olarak adlandırılan bu kavramın ortaya çıkışı tam olarak II. Dünya Savaşı sonlarına denk gelmektedir.

Küreselleşme kavramının geçmişi 400 yıl öncesine kadar gitmekle birlikte, yaygın olarak kullanımı 1960'lı yıllara, bu kavramın akademik çevrelerde bugünkü anlamıyla kullanımı ise 1990'lı yıllara rastlamaktadır. Küreselleşme kavramı ilk kez 1959 yılında The Economist dergisinde kullanılmış, 1980'lerin sonları ile 1990'lı

⁹⁰ Gülten Kazgan, “Tarım ve Gelişme”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 2003, Sf.337

⁹¹ Gülcan Eraktan, Nefise Eren, “AB Ortak Tarım Politikası ve Türkiye'ye Etkileri”, ZMO Araştırma Raporu Ankara: 2005, Sf.2

⁹² Gülten Kazgan, “Tarım ve Gelişme”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 2003, Sf.338

yılların başlarında yaygınlaşmasını sağlayan Anthony Giddens olmuştur. Küreselleşme üzerine yapılan ilk çalışma Roland Robertson tarafından İngiltere’de 1992’de yayımlanan “Küreselleşme; Sosyal Kuram ve Küresel Kültür” isimli kitaptır. Ekonomide küreselleşme kavramını geniş kitlelere yayan ise, Davos toplantıları kurucusu Klaus Schwab’tır.⁹³

Süreçte meydana gelen gelişmeler ülkelerin uyguladığı yüksek destekler çerçevesinde yetiştirdiği ürünlerin ihracatı sonuçta tarım ürünleri ihracatı kısaca “ihraç edilen ürün fiyatları ile ithal edilen ürün fiyatları arasındaki değişikliğin belirli bir dönem içindeki seyrinin karşılaştırılması olarak adlandırılan”⁹⁴ Dış Ticaret Hadlerinin hızla açılmasına yol açtı. A.B.D elinde bulundurduğu piyasada söz hakkını kaybetmemek amacıyla bir dizi mali önlem alınması ve alınacak önlemlerin küresel çapta devreye alınması amacıyla 1986 yılında Uruguayda yeni bir GATT toplantısı yapılmasına yol açmıştır. Yapıldığı yerden ismini alan bu toplantı, GATT Uruguay Raund (GATT-UR) yani Uruguay Turu olarak adlandırıldı. Yedi yıl süren bu müzakere turu 1994 yılında bir anlaşma ile sonlandırılmıştır. 1995 yılında yürürlüğe konulan bu anlaşma ile Dünya tarım Politikalarında yeni bir dönem başlatılmış, elinde ürün fazlası bulduran büyük sanayi kuruluşlarının güç gösterisi başlamış, süreç bu ülkeler arasında çözüm yolları üretilmesi ile devam ettirilmektedir.⁹⁵

Dünya Bankası Tarafından Mayıs 2000’de düzenlenen “Küreselleşme ve Yoksullaşma” konulu foruma katılanlar Küreselleşme üzerine en geniş kabul çerçevesini sunan tanımlardan birisini yapmıştır; “ Son Yıllarda Dünya ekonomi aktivitesindeki hızlı yükselişin artan bir bölümünün aynı ülkelede değil farklı ülkelerdeki kişi ve kurular arasında uygulanmakta oluşu” tanımı ile yeni küreselleşme düzeni tanımlanmıştır.⁹⁶

En geniş tanımlardan birisini Lexus and the Olive Tree isimli kitabın yazarı Thomas L. Freidman yapmıştır; “ Piyasalar, ulus- devletler ve teknolojilerin, önceleri

---

⁹³ Ahmet Gökder, “Küreselleşmeye Genel Bir Bakış”, Yayınlanmış Makale, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Ankara: 2001, S.f.71

⁹⁴ Zeynel Dinler, “Tarım Ekonomisi”,Etkin Kitabevi, Bursa: 2000, S.f.317

⁹⁵ Gülten Kazgan, “Tarım ve Gelişme”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 2003, S.f.338

⁹⁶ Ahmet Gökder, “Küreselleşmeye Genel Bir Bakış”, Yayınlanmış Makale, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Ankara: 2001, Sf.72

tanık olunmamış derecede, birey, şirket ve ulus-devletlere, Dünya çapında daha yakın daha derin, daha hızlı ve eskisinden daha ucuz şekilde birbirine ulaşma olanağı verecek şekildeki önlenemez bütünleşmesidir.”⁹⁷

Diğer taraftan Erinç Yeldan tarafından yapılan “ Ulusal ekonomilerin Dünya piyasaları ile eklenmesi ve tüm iktisadi karar süreçlerinin giderek Dünya kapitalizminin sermaye hareketlerinin dinamikleri ile belirlenmesi” tanımlaması Küreselleşme sürecinde sermaye ve fon olanaklarının hareketlenmesinin vurgulaması açısından önemlidir.⁹⁸

Finansal piyasaların küreselleşmesi ve liberalleşmesi, tüm Dünya’da hem ekonomilerde hem de mali sistemlerde, fırsat ve risklerin yanı sıra bir dizi değişimi de beraberinde getirmiştir. Bu değişimlerden en yararlı olanı “uluslararası aktif sermaye akımlarının” daha etkin biçimde paylaşılmasının sağlanmasıdır.⁹⁹

1986–1994 yılları arasında gerçekleşen Uruguay Turu sonucunda GATT yerini Dünya Ticaret Örgütü’ne(WTO-DTÖ) bırakmıştır. 1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe giren Dünya Ticaret Örgütü anlaşması ile GATT ayrı bir kurum olmaktan çıkarak, DTÖ’nün bir parçası haline getirilmiştir.¹⁰⁰ Türkiye GATT’a 1950–1951 yıllarında İngiltere, Torguay tarife görüşmeleri sonucunda 21.12.1953 tarih ve 6202 sayılı yasa ile katılmıştır.¹⁰¹

Küreselleşme sürecinde kurumsal ve yasal boyutun düzenlendiği bir anlaşma olarak değerlendirilen DTÖ, imzalanan anlaşmanın işleyişini gözetlemek ve ülkeler arasında ortaya çıkacak sorunların giderilmesiyle yükümlüdür. Bu kurum ayrıca üye ülkeler arasında ticaretin serbestleştirilmesi ve uluslar arası ticaret üzerinde etkili olan

---

⁹⁷ Thomas L. Freidman, “Lexus and the olive Tree”, First Ancor Boks, Nisan: 2000, Sf.18

⁹⁸ Erinç Yeldan, “Küreselleşme Sürecinde Türk Ekonomisi- Bölüşüm, Birikim, Büyüme”, İletişim Yayınları, İstanbul: 2001, S.f.13

⁹⁹ Manuel Castells, “The Rise of Network Society, The Blackwell Publisher”, Oxford: 1999, Sf.93.

¹⁰⁰ Yaşar Uysal, “Küreselleşme ve AB’ye Tam Üyelik Perspektifinde Ege ve Türkiye Tarımında Yeniden Yapılanma”, EGİFED Bilimsel Araştırmalar Dizisi Yayım No:1, İzmir: 2006, Sf.244

¹⁰¹ S.Rıdvan Karluk, “Dünya Ekonomisinde Küreselleşme Bölgeselleşme Eğilimleri ve GB Bölgesel Ekonomik Gelişmeler, Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye”, İstanbul: 1998, Sf.141

diğer alanlara ilişkin kuralların oluşturulması amacıyla oluşturulmuş “sürekli forum” niteliğindedir.¹⁰²

Ülkeler arasındaki ticareti düzenleyen kurallar DTÖ anlaşmasının ekinde yer alan üç temel anlaşma ile belirlenmiştir. Bunlar; Mal Ticaretini düzenleyen ve temel amacı üye ülkeler arasındaki serbest rekabet koşullarının oluşturulduğu liberal bir sistemin oluşturulmasının amaçlandığı **Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması(GATT)**, Mal Ticaretini düzenleyen kuralların hizmet ticaretini kapsayacak şekilde genişletildiği **Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS)**, Yaratıcı yada sanatsal çalışmalar yapanların fikri mülkiyet haklarının düzenlendiği **Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS)**' dir.¹⁰³

Yeni dönem ile piyasa tanımını genişletmekte, uluslar arası ticareti daha liberal hale getirmeye çalışmakta, bilgi toplumunun temel ürünleri olan bilgiyi daha sıkı koruma altına alarak Dünya üzerindeki ekonomik faaliyetleri tanımlayan kurallar bütünü olarak Küreselleşme hayatımızdaki yerini genişletmiştir.

Tarım ürünleri ticareti Uruguay Görüşmeleri'ne kadar GATT görüşme dışı tutulmuştur. Bu durum, üç ana neden ile açıklanabilmektedir, birinci nedeni, ilk üç görüşme döneminde Dünya tarım piyasalarında, tüm ihracatçı ülkeleri özellikle gelişmiş ülkeleri tatmin edecek düzeyde gelişmelerin yaşanmış olması, ikinci önemli nedeni, II. Dünya savaşı sonrasında Japonya ve Avrupa ülkeleri başta olmak üzere çok sayıda ülkenin beslenme sorununu hedefleyerek bu yönde gelişme göstermesi, son önemli nedeni ise, yerleşik genel anlayış çerçevesinde, üretimi doğal koşullara bağlı ürünlerin piyasalarda, devlet müdahalesi olmaksızın istikrarın sağlanmasının mümkün olmadığı görüşünün ağır basmasıdır.¹⁰⁴

II. dünya savaşı sonrası Tarım Politikalarında sürdürülen sübvansiyon uygulamaları sonrası meydana gelen “sübvansiyonlar savaşı” neticesi birçok tarım ürününde fiyatların oldukça düşük seviyelerde seyretmesine, ihracatçı ülkelerin tarım

---

¹⁰² İhracatı Geliştirme Merkezi (İGEME), “Küreselleşme Sürecinde Dünya Ekonomisi”, Ankara: 1997, Sf.3

¹⁰³ S.Rıdvan Karluk, “Uluslararası Ekonomi”, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş, İstanbul: 2003, Sf.319

¹⁰⁴ Danyal Uysal -Derleyen: M. Akif Uzunçayır, “Küreselleşme ve Gelişmekte Olan Ülkeler- Küresel Sistemde Siyaset Yönetim ve Ekonomi İçinde”, Konya Çizgi Kitabevi, Konya: 2003, Sf.5

ürünleri ihracatından ötürü yüksek faturalar ödenmesine yol açmıştır. Örneğin, 1979–81 döneminde 15 OECD ülkesinde 116 Milyar ECU olan sübvansiyonlu tarım uygulamalarının maliyeti, beş yıl sonraki süreçte 1984–1986 döneminde iki katlık bir artış ile 230 Milyar ECU'ya yükselmiş, 1986 yılı içerisinde birçok üründe fiyatlar yarı yarıya düşmüştür. Bu politika savaşı Türkiye gibi mücadele gücünden yoksun ülkelerin uluslar arası piyasalarda var olamamasına yol açmıştır.¹⁰⁵

Tüm bu uygulamalar sonarası 1980'li yılların başlarından itibaren piyasalarda yaşanmaya başlayan durgunluk ve Dünya tarım pazarında yaşanan karmaşa, uluslararası ekonomik ilişkilerin yeniden düzenlenmesive Tarım ürünleri ticaretinde serbestleşme konusunun Uruguay turu görüşmelerinde ana konu olmasına yol açmıştır. 1986 Eylül'ünde başlatılan görüşmeler Nisan 1994'te Fas'ın Merakeş kentinde imzalanan Nihai Senet ile sonlandırılmıştır.

1994 yılında imzalanan ve 1995 yılında yürürlüğe giren anlaşma gereği az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere birtakım ayrıcalıklar getirmiştir. Gelişmiş ülkeler için 6 yıl olan indirim taahütlerini yerine getirme süreci(1995–2000) gelişmekte olan ülkeler için 1995- 2004 sürecinde 10 yıllık bir dönemde ele alınmıştır. DTÖ Tarım anlaşmasının temel amacı olarak “ uzun dönemde adil ve serbest bir piyasa düzeni oluşturmak” olarak ifade edilmekte, anlaşma bu çerçevede uluslararası tarım ürünleri ticareti konusunda genel hatlarıyla pazara giriş, iç destekler, ihracat sübvansiyonları konularında yeni düzenlemeleri getirmiştir.¹⁰⁶

Bu çerçevede Tarım ürünleri ticaretinde gümrük tarifelerinde indirim, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde tarım politikalarında ve uygulanan sübvansiyonlarda yapılması planlanan indirimler, ihracat konusunda uygulanması planlanan sübvansiyon indirimleri planlamıştır.

1994 yılında yapılan anlaşma gereği tahhütlerin yerine getirilme süreci gelişmiş ülkeler için 2000 yılı gelişmekte olan ülkeler içinse 2004 olarak belirlenmiştir. GATT tarım anlaşması, bu tahhütlerin yerine getirlmesini nihai bir amaç olarak görmemekte,

---

¹⁰⁵ Yaşar Uysal, “Küreselleşme ve AB'ye Tam Üyelik Perspektifinde Ege ve Türkiye Tarımında Yeniden Yapılanma”, EGİFED Bilimsel Araştırmalar Dizisi Yayım No:1, İzmir: 2006, Sf.246

¹⁰⁶ World Trade Organization (WTO), http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/19-adp, Erişim Tarihi:17.12.2007

yapılacak müzakereler sonucu tarım ürünlerinde liberalizasyon sağlanmasının artırılması öngörülmektedir. Bu amaç çerçevesinde DTÖ, 1999 yılından itibaren yeni bir görüşme sürecinin başlatılmasını öngörmüştür. Bu bağlamda 1999 yılında ABD'nin Seattle, 2001 yılında Katar'ın Doha, 2003 yılında Meksika'nın Cancun ve Çin'in Honkong kentinde 2005 yılında yapılan Bakanlar konseyi çalışmalarında özellikle Avrupa Birliği(AB) üye ülkeleri tarım ürünlerine uyguladıkları yüksek sübvansiyonlar nedeni ile eleştirilere tabi tutulmuşlar çeşitli yeni önlemler alınmıştır. Mevcut koşullar altında kesin olarak kararlaştırılan tek düşünce, 2013 yılında tarım ürünlerinde ihracat desteklerinin kesin olarak kaldırılmasına yönelik uygulamadır.

Kısaca, küreselleşme süreci ve bunun yasal- kurumsal boyutunu oluşturan DTÖ tarımsal ürünlerin serbest ticaret koşullarına tabi olması konusunda belirli bir mesafe alınmış olsa da, başta AB olmak üzere tarıma yüksek oranda destek veren ülkelerin bu konudaki engellemeleri sürmektedir. Bu durum tarım sektörüne ekonomik anlamda yeterli desteği sağlayamayan gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır.¹⁰⁷

2.1.1.1 Küreselleşmenin Dünya Tarım Ekonomisi Üzerine Etkileri

Küreselleşme sürecinin Dünya ekonomisine 1989 yılında Doğu bloku ülkelerinin yıkılması sonrası artan etkisi 1994 yılında imzalanan GATT anlaşması ve bu anlaşmaya üye olan ülkelerin sürekli artması sonrası artarak genişlik kazanmış, bu üye ülkelerin tarımsal ticaret hacimleri bu anlaşma çerçevesinde geliştirilmiştir.¹⁰⁸

Tablo 4. Dünya Ekonomisinde Ortalama Büyüme Trendi(1970–2003)

	1971–1980	1981–1990	1991–2003
Dünya	3,8	3,2	2,4
Gelişmiş Ülkeler	3,4	3,1	2,2
Gelişmekte olan/ Gelişmemiş Ülkeler	5,4	3,5	3,3

Kaynak: Yaşar Uysal, Küreselleşme ve AB'ye Tam Üyelik Perspektifinde Ege ve Türkiye Tarımında Yeniden Yapılanma, EGİFED Bilimsel Araştırmalar Dizisi

¹⁰⁷ Yaşar Uysal, “Küreselleşme ve AB'ye Tam Üyelik Perspektifinde Ege ve Türkiye Tarımında Yeniden Yapılanma”, EGİFED Bilimsel Araştırmalar Dizisi Yayın No:1, İzmir: 2006, Sf.248

¹⁰⁸ Ayhan Tufan, “Türkiye Ekonomisi”, Ankara Üniversitesi Ziraat Fak. Yayınları, Ankara: 1997, Sf.138

Tablodan görüleceği gibi 1971–2003 yılları arasında Dünya ekonomisinin büyüme trendinde belirgin bir şekilde gerileme yaşanmıştır. Küreselleşme dönemi olarak adlandırılan 1990 sonrasında Dünya ekonomisinde üretim artış hızında gerileme söz konusudur.¹⁰⁹

Küreselleşme Dünya üretim hacminde belirgin bir artı yaratmazken ticaret hacmi önemli oranda artış göstermiştir. Dünya ticaret hacmini gösteren Tablo 4’den görüleceği gibi 1990–2003 döneminde yıllık ortalama ticaret hacmi 1980–1989 dönemine oranla 2,3 kat artış göstererek 4,4 trilyon dolardan 10,4 trilyon dolara yükselmiştir. Bu küreselleşmenin ticaret boyutuyla gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.¹¹⁰

Tablo 5. Dünya Tarımsal Ticaret Hacmi (Ort.)

Yıllar	Dünya Ticaret Hacmi Trilyon USD	Değişim (%)
1980–1989	4,495	5,2
1980–2003	7,958	6,1
1990–2003	10,431	6,7

Kaynak: Dünya Tarım Örgütü FAO (<http://www.fao.org/UNFAO>)

Küreselleşme sürecine bağlı olarak Dünya’da yaşanan gelişmeler üretim deseni ve tüketim alışkanlıklarında farklılıklara neden olmuş ancak tarımsal ürünler insanın beslenme gereksinimi nedeniyle önemini korumuştur.¹¹¹

¹⁰⁹ Yaşar Uysal, “Küreselleşme ve AB’ye Tam Üyelik Perspektifinde Ege ve Türkiye Tarımında Yeniden Yapılanma”, EGİFED Bilimsel Araştırmalar Dizisi Yayım No:1, İzmir: 2006, Sf.249

¹¹⁰ Jacques Diouf-Director-General Food and Agriculture Organization of the United Nations, “<ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/010/ai196e/ai196e00.pdf>”, Erişim Tarihi: 21.12.2007, Sf.4

¹¹¹ Yaşar Uysal, “Küreselleşme ve AB’ye Tam Üyelik Perspektifinde Ege ve Türkiye Tarımında Yeniden Yapılanma”, EGİFED Bilimsel Araştırmalar Dizisi Yayım No:1, İzmir: 2006, Sf.250

Tablo 6. Dünya Tarımsal Üretim Artış Hızı (%)

Değerlendirme Alanı	1980–1989	1990–2003
Dünya	2,3	2,16
Gelişmiş Ülkeler	0.80	0.90
Gelişmekte Olan Ülkeler	3,6	3,57
Az gelişmiş Ülkeler	2,13	2,72

Kaynak: Dünya Tarım Örgütü FAO (<http://www.fao.org/UNFAO>)

İncelenen dönemlerde Dünya genelinde tarımsal üretim 1990–2003 döneminde %2,16 artış göstermiştir. Gelişmekte olan ülkelerde 3,60 dan 3,57 oranına gerileyen tarımsal üretim az gelişmiş ülkelerde 2,13 den 2,72 ye yükselmiştir. Genel olarak gelişmiş ülkelerin tarımsal ürün üretim hacmi genişlemiştir. Küreselleşme sürecine bağlı olarak Dünya tarımı gelişmiş ülkelerin anlaşmalarına göre şekillenmektedir.¹¹²

Diğer taraftan tarım ürünleri dış ticareti 1981–1989 döneminde yıllık ortalama %3,1 1990–2003 döneminde ise %4,1 artış göstermiştir.

Tablo 7. Dünya’da Tarımsal Ürünlerin Ticareti Artış Hızı (%)

	Tarım Ürünleri İhracatı		Tarım Ürünleri İthalatı		Toplam Dış Ticaret	
	1981-1989	1990-2003	1981-1989	1990-2003	1981-1989	1990-2003
Dünya	3,1	4,2	3	4	3,1	4,1
Sanayileşmiş Ülkeler	3,6	4,2	3,2	3,8	3,4	4
Gelişmekte Olan Ülkeler	2,3	4,4	2,8	4,6	2,5	4,4
Az Gelişmiş Ülkeler	-0,9	0,2	2	5,6	0,3	3,1
Diğer Gelişmekte Olan Ülkeler	2,6	4,5	2,9	4,6	2,7	4,5

Kaynak: Dünya Tarım Örgütü (FAO)

İncelenen yıllarda, tarım ürünleri ihracat ve ithalatı genel dış ticaret hacmine bağlı olarak, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ticaretine göre şekillenmektedir. Az

¹¹² Tamer Bolat, “Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmecilik”, Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul: 2005, Sf.23

gelişmiş ülkelerin bu yöndeki faaliyetlerine bakıldığında ithalat oranı 1990–2003 döneminde 5,6 oranında artış gösterdiği görülmektedir. Diğer yandan sanayileşmiş ülkelerde bu oran 3,8 ile Dünya ortalamasının altında bir seyir izlemektedir. Diğer gelişmekte olan ülkeler ise tercihi ticaret anlaşmalarına bağlı olarak ticaret hacimlerini şekillendirmişler ve dünya ortalamasında ihracat-ithalat rakamlarına sahip olmuşlardır.

Dünya tarım ürünleri dış ticaretindeki artış hızının toplam Dünya ticareti artış hızına bağlı kalmasının doğal bir sonucu olarak Dünya ticaret hacminde tarım sektörünün payı 1990 sonrası dönemde gerilemiştir.

Tablo 8. Dünya Ticaretinde Tarım Ürünlerinin Payı (%)

	1980-1989	1990-2003
Dünya	11,2	8,1
Sanayileşmiş Ülkeler	10,4	8
Gelişmekte Olan Ülkeler	13,5	8,4
Az Gelişmiş Ülkeler	26,6	20,5
Diğer Gelişmekte Olan Ülkeler	13	8,1

Kaynak: Dünya Tarım Örgütü (FAO)

Tablonun incelenmesinden de görüleceği gibi 1980–1989 döneminde %11,2 artan Dünya ticaretinde tarım ürünlerinin payı 1990–2003 döneminde %3,1 azalarak %8,1 olarak gerçekleşmiştir.

Dünya genelinde arım sektörünün yeri hakkında fikir edinebilmek adına, ürün ticaret hacminin artış trendinde olduğunu gösteren bir başka gösterge tarımsal nüfus başına yapılan ihracat miktarıdır.

Tablo 9. Dünya’da Tarımsal Nüfus Başına Düşen Tarım İhracatı (USD)

Dönem	Dünya	Gelişmiş Ülkeler	Gelişmekte Olan Ülkeler
1961-1969	21	108	9
1970-1979	55	448	20
1980-1989	103	1,122	34
1990-2003	162	2,686	49
1961-2003 Zincirleme Yıllık Artış(%)	5,9	9,9	4,8

Kaynak: Yaşar Uysal, Küreselleşme ve AB’ye Tam Üyelik Perspektifinde Ege ve Türkiye Tarımında Yeniden Yapılanma, EGİFED Bilimsel Araştırmalar Dizisi

Uzun dönemi nüfus başına veriler incelendiğinde 1961 yılında Dünya genelinde 21 dolar olan tarım ihracatı 1990–2003 döneminde 162 dolara yükselmiştir. Ancak bu artışın gelişmiş ülkelerin 1980–1989 döneminde gerçekleşen 1.122 dolarlık ihracatına ve 1990–2003 döneminde yine gelişmiş ülkelerde gerçekleşen 2,686 dolar tutarındaki ihracat rakamına bağlı olarak gerçekleştiğini söylemek yanlış olamayacaktır.

AB(Avrupa Birliği) Üyesi Ülkelerde 2003 rakkamları ile toplam istihdam 192,6 milyon kişidir. Bu rakamın %5,2 si(10 Milyon kişi) tarım sektöründe, % 28,1’i (54,2 milyon kişi) sanayi sektöründe, % 66,1’i (127,4 milyon kişi) ise kendi sektöründe çalışmaktadır. AB Tarım sektöründe çalışanların %65’i kendi işine ve toprağına sahip olup %35’i ücretli çalışmaktadır.¹¹³ 2007 yılına gelindiğinde 2006 yılına göre düzenlenmiş olan AB üyesi ülkelerde çalışan başına tarımsal gelir artış oranları aşağıda verilmiştir. ¹¹⁴

¹¹³ S.Rıdvan Karluk, “Avrupa Birliği ve Türkiye”, Beta Basım Yayım A.Ş, İstanbul: 2007, Sf.339

¹¹⁴ Peter Szabo Arcangelo Milella, “epp. eurostat. ec. europa. eu”, Eurostat Basın Bülteni 182.pdf, Erişim Tarihi:21.12.2007, Sf.1

Tablo 10. EU Çalışan Başına Tarımsal Gelir Artışı (%)

	% Değişim 2007/2006	2007 Endeksleri (2000=100)		% Değişim 2007/2006	2007 Endeksleri (2000=100)
EU27	+4.7	114.7	İsveç	+6.3	112.2
Litvanya	+58.5	284.6	İrlanda	+4.8	102.3
Çek Cumhuriyeti	+20.6	185.7	Avusturya	+4.9	126.1
Estonya	+19.4	278.0	Hollanda	+4.3	98.6
Lüksemburg	+16.2	96.9	Macaristan	+2.0	149.1
Finlandiya	+14.7	114.7	Belçika	+1.2	89.1
Almanya	+12.5	132.9	Güney Kıbrıs	+1.1	72.9
Polonya	+11.9	209.7	Danimarka	-0.5	102.0
Slovenya	+11.9	125.5	İtalya	-0.9	82.7
İspanya	+10.4	105.4	Malta	-1.1	104.5
Letonya	+10.2	311.6	Yunanistan	-1.6	82.0
Slovakya	+8.9	161.1	Portekiz	-5.8	110.0
Fransa	+7.5	105.6	Romanya	-16.1	124.5
İngiltere	+6.8	136.2	Bulgaristan	-18.6	75.5

Kaynak: P.S.A.Milella (epp.eurostat.ec.europa.eu), Eurostat Basın Bülteni.

Tablo incelemesinde görüleceği gibi AB Üyesi ülkelerde çalışan başına gelir 2006 yılına oranla 2007 yılında % 4,7, 2000 yılı endekslerine göre ise %14,7 oranında artış göstermiştir. Bu durum Dünya genelinde gelişmiş ülkelerde nüfus başına düşen tarım ürünleri ihracatında (Tablo 8) yaşanan artışın yansıması olarak gösterilebilir.

2.2 AB Üyesi Ülkelerde Tarım Finansmanı Yöntemleri

Gelişmekte olan ülkelerdeki tarım piyasaları, giderek küresel tarım piyasalarının bir parçası olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin pek çoğunda Devletlerin ekonomi ve finans sektörü üzerine etkisi oldukça azalmıştır. Batı ülkelerindeki büyük finansal kuruluşlar globalleşmek istemekte, bu amaçla yeni oluşan finansal piyasalardaki finansal kuruluşları ele geçirmektedirler. Gelişmekte olan ülkelerdeki, mali sektör halen kredi birliklerini, mikro finans kurumlarını, kamu bankalarını ve küçük ticari bankaları

içeren çok parçalı bir yapıdadır. Bu ülkelerde, kentsel bölgelerde aşırı bir şubeleşme görülürken, kırsal bölgelerde bankaların yetersiz kaldığı bilinmektedir. Hem tarımsal hemde tarım dışı hizmetleri içeren mali yapı, kırsal kalkınmada da önemli bir rol oynamaktadır.¹¹⁵

Gelişmiş ülkelerde tarım sektöründe faaliyet gösteren bankalar, özünde tarımsal kalkınma/kooperatif bankaları olup müşteriye ulaşmada alternatif yöntemler geliştirmek, tarımsal alan dışındaki müşterilere uygun farklı ürünler tasarlamak, farklı kredi değerlendirme kriterleri belirlemek suretiyle tarım dışındaki müşterilere yakınlaşarak zaman içinde faaliyet alanlarını genişletmişlerdir. Bu bankaların hepsi de başlangıçta tarım bankası iken tam anlamıyla ticari banka haline dönüşmüşlerdir. Toplam portföyleri içinde tarımsal bankacılık küçük bir paya sahip olduğu halde, tarımsal sektöre hakim durumdadırlar. Hem kurumsal yapılarını geliştirdiklerinden hem de ülkelerindeki tarımsal sektörün kalkınması sürecinde etkin ve önemli bir role sahip olduklarından, bugün bilgi ve tecrübelerini diğer benzer oluşumlar içindeki kurumlara ve ülkelere danışmanlık hizmetleri vermek suretiyle aktarmakta, özellikle büyük ölçekli üreticilere kapsamlı çözüm paketleri sunmaktadırlar.¹¹⁶

AB ülkelerinde tarım sektöründe, kooperatifler büyük ağırlığa sahiptir. Bugün AB genelinde bulunan toplam 125.000 birim kooperatifin, 32.000'i tarımsaldır. Toplam 70 milyon kooperatif ortağının ise 24 milyonu tarımsal kooperatif ortağıdır. Toplulukta 2006 yılı rakamlarına göre kooperatiflerin payı, tarımsal girdi sağlamada %55, pazarlamada %65 ve dış satımda %50'den fazladır.¹¹⁷

2.2.1 Almanya'da Tarım Sektörünün Finansmanı ve Raiffeisen Modeli

Almanya Federal Cumhuriyeti'nin faal nüfusunun %2,7'si tarım sektöründe istihdam edilmekte ve bu oranın yıllar itibari ile sürekli azaldığı bilinmektedir. Ülkenin topraklarının %80'i tarım ve ormancılık için kullanılmaktadır; bunun %40'ı ormanlık alanlar, %20'si mera ve yeşil alanlar, geri kalan ise tarım arazisini oluşturur. İhracatının

---

¹¹⁵ World Bank, "Financial Markets, Credit Constrains", Europe&Central Asia Environmentally & Socially Sustainable Development Series Technical Paper No:499, Washington: 2001, Sf.4

¹¹⁶ Sinan Şahin, "Türkiye'de ve Dünyada Tarımın Finansmanı Tarım Sigortaları", Marmara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Projesi, İstanbul 2006, Sf. 6

¹¹⁷ Ahmet Gültekin, "A.B ve Türkiye'de Tarımsal Yapı ve Finansmanı", Türkiye Milli Kooperatifçiler Birliği Kongresi, Manavgat: 2006, Sf.2

sadece %5'i tarımsal ürünlerden oluşur ve Almanya Dünya'da en çok tarımsal ürün ithal eden ülke durumundadır.¹¹⁸

Almanya, kooperatif bankacılık sisteminin temeli olan Raiffeisen ve Schulze-Delitsch modellerinin doğduğu ilk yerdir. Bu yüzden kooperatif bankalarının Almanya için önemi büyüktür. Ülkedeki sistem içinde üç farklı finansal yapı mevcuttur¹¹⁹:

- Yerel Bankalar-Raiffeisen Banken; Ülkede 2.504 adet faal banka bulunmaktadır. Aşağıda belirtildiği üzere kooperatifçilik esasına göre çalışmaktadırlar.
- Deutsche-Zentrale Genossenschaftbank; Banka ülkenin güneyinde bulunan Volksbanken ve Raiffeisenbanken'ların merkezi üst kuruluşu şeklinde faaliyet göstermektedir.¹²⁰ WGZ Bank ise esasen ülkenin kuzeyinde yerleşik Volksbanken ve Raiffeisenbanken'ların merkezi teşkilatıdır.¹²¹ Farklı bölgelerde benzeri faaliyetleri sürdüren iki üst örgütün yakın gelecekte tek bir çatı altında birleşmesi beklenmektedir.
- Landwirtschaftliche Rentenbank (LRB)

Raiffeisen Modeli;

Kooperatif bankacılığının temel özellikleri Friedrich Wilhelm Raiffeisen tarafından geliştirilen esaslara dayanmaktadır. Raiffeisen kooperatifleri günümüz Alman ekonomisinde hem işveren, hem yatırımcı olarak önemli bir rol oynar. Genel olarak Almanya'daki Raiffeisen tarım kooperatifleri ya üyelerinin işletmelerinden elde ettikleri gelirlerin artırılması ve güvencesini amaçlayan alım, satım, üretim ve depolama kooperatifleri veya üyelerinin bütçe gelirlerinin daha iyi kullanılmasını amaçlayan tüketim ve yapı kooperatifleri yahut her iki amaca da hizmet eden kredi kooperatifleri şeklindedirler. Kaynaklar ve kullanımlar arasındaki denkliliği sağlamak ve denetlenmesini kolaylaştırmak için bankalar arasında takas merkezi görevini üstlenen ve tüm sistemi şemsiyesi altında toplayan iki üst merkezi banka bulunmaktadır: DZ Bank ve WGZ Bank. Raiffeisen kooperatifleri rekabet esası üzerine çalışmaktadırlar. İçinde

¹¹⁸ Türkiye Kooperatif Kurumu, "Ülke Raporları-Almanya", Yayın No:10, Ankara: 2007, Sf.5

¹¹⁹ Niyazi Erdoğan, "Dünya'da ve Türkiye'de Tarımın Finansmanı", T.C.Ziraat Bankası Matbaası, Ankara:2002, Sf.34

¹²⁰ <http://www.dzbank.de/unternehmen/index.jsp>

¹²¹ http://www.wgz-bank.de/servlet/PB/menu/1167350_11/index.html

tarım kooperatiflerinin de yer aldığı 4.336 Raiffeisen mal ve hizmet kooperatiflerinden 709 tanesi bankacılık işlemleri de yapmaktadır. 2.504 adet Volks ve Raiffeisen Bankası vardır ve (doğaldır ki) bunların 709'u mal ticareti yapmaktadır. Ayrıca 788 sını mal ve hizmet kooperatifi vardır. Bütün bunlar 11 Bölgesel Birliğe bağlıdır. Ayrıca ulusal düzeyde Alman Raiffeisen Birliği, Alman Volks ve Raiffeisen Bankaları Federal Birliği ve küçük ölçekli Sanayi Merkez Birliği bulunmakta ve bunlar bütün kooperatiflerin bir üst birliği olan Alman Kooperatif ve Raiffeisen Konfederasyonu'na bağlı çalışmaktadır. Kooperatiflerin mevduat da kabul eden bankalar kurarak, şubeler aşması, ticari kuruluşlar, depolar, fabrikalar yapmaları, faaliyetlerinin esas itibariyle rekabete dayalı işlemlere dayanması demektir.¹²²

Raiffeisen kooperatiflerinde ortak sayısının yüzü aşması istenmez ve ortakları sınırsız sorumluluk esasına göre fahri olarak hizmet vermektedirler. Bu kooperatifler otoriter yönetim esasına göre çalışırlar ve kullandıkları fonlar uzun vadeli tarımsal projelere yöneliktir. Kooperatifler, düşük faizli olarak fon kullandıkları projeleri izleyerek ortağın bu işlerde başarılı olmasını isterler. Bu yatırım projelerinden elde ettikleri karları yedek akçeye devrederek finansal yapılarını güçlü tutmak isterler.¹²³

2.2.1.1 Almanya Tarım Finansman Sisteminden Türkiye'ye Model Olabilecek Bir Kuruluş: Lanwirtschaftliche Rentenbank

Landwirtschaftliche Rentenbank (LRB) 1949 yılında Frankfurt'da tarım ve gıda endüstrisine yönelik merkezi refansman kurumu olarak kurulmuştur. Kamu hukuku tüzel kişisi hüviyetindeki kurum tarımsal ve kırsal bölgelerin kalkındırılması ve geliştirilmesi ile görevlendirilmiştir. Banka, Alman Federal Hükümeti ve Federal Finansal Gözetim Otoritesi (Bundesaufsichtsamt für das Finanzwesen)'nin yasal gözetim ve denetimi altında bulunmaktadır.¹²⁴

LRB, Avrupa Birliği'nde yerleşik olup, tarımın, tarım ve kırsal bölgelerle bağlantılı diğer sektörlerin finansmanında faaliyet gösteren bütün bankalara, hukuki

---

¹²² Gülcan Eraktan, "AB'de Tarımsal Finansman Yapısı ve Üretici Birlikleri", Türkiye Veterinerler Birliği Kongresi, İzmir: 2007, Sf.5-6

¹²³ Ziya Gökalp Mülayım, "Kooperatifçilik", Yetkin Yayınları, Ankara: 2003, Sf.44

¹²⁴ Landwirtschaftliche Rentenbank (LRB), <http://www.rentenbank.de/d/Bank/WirUeberUns.html>, Erşim Tarihi: 17.12.2007

formlarına ve üyesi buldukları organizasyonlara bakılmaksızın, kredi kullandırmaktadır. Banka, her türlü tarımsal proje için refansman sağlamaktadır. Krediler prensip olarak diğer bankalar üzerinden (Hausbank), kullandırılmaktadır. Bankanın ana faaliyet konusunu orta ve uzun vadeli teşvikli krediler oluşturmaktadır. Bu kredilerin yaklaşık % 27'lik bölümü Bankanın özel kredi programları çerçevesinde çok düşük faiz oranlarından açılan plasmanlardan oluşmaktadır. Bunlara ilaveten Banka, tarımsal ve kırsal bölgelere standart teşvikli krediler ve Avrupa Birliği finansmanlı kısa vadeli krediler de kullandırmaktadır.¹²⁵

Özel kredi programı çerçevesinde kullanılan krediler esas itibariyle aşağıdaki projelere yönelmektedir¹²⁶:

- Tarımsal işletmelerin kurulmasına, modernleştirilmesine ve rasyonelleştirilmesine, üretim ve çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik yatırımlar.¹²⁷
- Mevcut iktisadi işletmelerin genişletilmesine, iktisadi potansiyellerinin arttırılmasına, hayat ve istihdam olanaklarının iyileştirilmesine yönelik projeler.
- Köysel karakterli yerleşim ve üretim alanlarının yenilenmesi ve geliştirilmesine yönelik projeler.¹²⁸
- Alman tarımında üretim ve işletme tekniği açısından verimliliği arttıracak yenilikler. (Innovations)
- Doğal ortamın ve çevrenin korunup sürdürülebilirliğinin sağlanmasına hizmet edecek, hayvan ve tüketici haklarının iyileştirilmesinde katkı sağlayacak tarımsal projeler.¹²⁹

---

¹²⁵ Landwirtschaftliche Rentenbank (LRB),

<http://www.rentenbank.de/d/Kredite/UmweltschutzUndNachhaltigkeit.html>, Erişim Tarihi: 17.12.2007

¹²⁶ Rentenbank, "1 Temmuz 2007 Tarihli Kredi Yapısı", Programinfo Umweltschutz Und Nachhaltigkeit. Pdf, Sf.1-2

¹²⁷ Sonderkreditprogramm für die Landwirtschaft und für Junglandwirte,

<http://www.rentenbank.de/d/Kredite/LandwirtschaftJunglandwirte.html>, Erişim tarihi:17.12.2007

¹²⁸ <http://www.rentenbank.de/d/Kredite/DorferneuerungUndLaendlicheEntwicklung.html>, Erişim Tarihi 18.12.2007

¹²⁹ <http://www.rentenbank.de/d/Kredite/UmweltschutzUndNachhaltigkeit.html>, Erişim Tarihi:18.12.2007

Bankanın 2007 yılı içerisinde tarımsal faaliyetler için kullandığı standart teşvik kredileri toplamı 5.125,6 Mio Euro olarak gerçekleşmiş, Banka 16.05.2007 tarihinden geçerli olmak üzere kullandığı kredilerin faiz oranlarını yeniden belirlemiştir. 4 yıldan 30 yıla kadar uzayan taksitli proje kredilerinin faiz oranları yıllık % 3 ile 5.15 arasında değişmektedir. Aracı banka komisyonu ise kredi türüne ve müşteri bonitesine göre % 0.50 ile % 1 arasında oluşmaktadır.¹³⁰

Bankanın sürdürdüğü kredi programları çerçevesinde, 2004–2006 yılları arasında kullandığı ve yıllık raporlardan derlenen kredileri tablolanmıştır.¹³¹

Tablo 11. Rentenbank 2004–2006 Kredi Rakkamları (Milyon Euro)

Orta ve Uzun Vadeli Teşvik Kredileri	2004	2005	2006
Özel krediler toplam	2.154	2.795	2.717
Genç çiftçiler	722	641	408
Tarım	597	546	407
Çevresel koruma ve sürdürülebilirlik	0	385	464
Köy yenileme	129	0	0
Kırsal alan yapısal geliştirme	679	131	68
Bölgesel yapısal önlemler	0	653	550
Federal eyalet teşvik bankalarının refinansmanı	0	420	766
Özel Amaç Fonu dahil olmak üzere diğer krediler	0	19	54
Diğer	27	0	0
Standart teşvik kredileri	3.987	3.353	4.183
Alt toplam	8.295	8.943	9.617
Faiz ayarlamaları ve temdit	2.733	3.331	4.364
Menkul kıymetleştirilmiş borçlar	2.856	3.427	3.254
Toplam	13.884	15.701	17.235

Kaynak: Rentenbank, Annual Report (Yıllık Raporlar)

Bankanın 2004 yılında 8.295 Mio Euro olan kullandığı krediler toplamı 2005 yılında %9,27 artış kaydederek 8.943 Mio Euroya, 2006 yılında ise 2005 yılına göre %9,29'luk bir artışla 9.617 Mio Euroya yükselmiştir. Banka kullandığı bu fonların büyük kısmını standart teşvik kredileri olarak adlandırılan genel kredi politikalarına ayırmış, daha sonra özel projelere yönelik krediler fonlanmıştır. Bankanın standart teşvik kredileri 2004 yılında 3.987 Mio Euro gerçekleşirken 2005 yılında bu kredilerin

¹³⁰ <http://www.rentenbank.de/d/Kredite/Konditionen.html>, Erişim Tarihi: 01.01.2008

¹³¹ Rentenbank, "Annual Report(Yıllık Raporlar)", 2004–2005–2006, <http://www.rentenbank.com/e/Bank/Publikationen.html>, Erişim Tarihi: 01.01.2008

oranı %18,90 azalarak 3.353 Mio Euro, 2006 yılında ise bir önceki yıla göre %24,75 oranında artarak 4.183 Mio Euro olarak gerçekleşmiştir. Standart teşvik kredilerinin düştüğü 2005 yılında özel amaçlı projelere kullandırılan fonlar 2004 yılında gerçekleşen 2.154 mio Euro luk kredi hacmine göre % 29,76 gibi önemli bir oranda artış göstererek 2.795 Mio Euro gerçekleşmiştir. Özel amaçlı fonlar 2006 yılında ise % -0,26 azalarak 2.717 mio Euro gerçekleşmiştir. Tablonun incelenmesinde görüldüğü gibi, Almanya'nın en önemli tarımsal bankası konumunda olan Rentenbank uyguladığı tarımsal kredi programları ile yıldan yıla kredi rakamlarını arttırarak ekonomik kalkınmayı desteklemektedir.

Orta ve uzun vadeli teşvikli kredilerin finansmanı yerel ve uluslararası sermaye piyasalarından borçlanılarak ya da doğrudan tahvil ihraç edilerek sağlanmaktadır. Bankanın uluslararası faaliyetlerinde önemli yer tutan Euro Medium Term Note Programme (EMTN) çerçevesinde 40 milyar EURO tutarında düşük maliyetli kaynak temin edilmiştir. Banka 2001 yılından itibaren U.S. Securities and Exchange Commission (SEC) izni ile küresel tahviller de çıkartmaya başlamıştır. SEC kaydı, Amerikan Menkul Kıymet Yasası'nın (Securities Act), sadece kamu ya da kamu benzeri nitelik arz eden ihraççılara özgü 7/B maddesine göre sağlanmıştır. Samurai ve Kangaroo Tahvilleri de Bankanın finansman kaynakları arasında yer almaktadır.

LRB' nin teşvikli tarımsal kredi programlarını finanse edebilecek derecede düşük kaynağı ulusal ve uluslararası piyasalardan sağlayabilmesinin ardında yatan en önemli avantajı, kamu hukuku tüzel kişisi sıfatıyla Alman Hükümetinin garantisini arkasında bulundurmasıdır.¹³²

LRB' nin uzun vade yükümlülükleri Moody's, S&P ve Fitch tarafından AAA ile derecelendirilmiştir. Bu ranting Banka'nın düşük riskli kredi portföyünü, istikrarlı karlılık, finans ve aktif yapısını ve en önemlisi de kamu tüzel kişisi hüviyeti ile Federal Alman Cumhuriyeti'nin garantisini (Anstaltslast) yansıtmaktadır. Bankanın kısa vadeli

---

¹³² Fitch, "Landwirtschaftliche Rentenbank Ratings", Kasım 2005, Rating Rationale, Sf. 1

yükümlülükleri de S&P tarafından A-1, Moody's tarafından P-1, Fitch tarafından da F1+ olarak derecelendirilmiştir.¹³³

2.2.2 Hollanda'da Tarımsal Finansman ve Dünya Çapında Bir Tarım Finansmanı Bankası: Rabobank

Yaklaşık 25,5 milyon nüfuslu Batı Avrupa ülkesi Hollanda'nın yüzölçümü 39.800 km²'dir. Hollanda, kişi başına düşen yüksek gelir ve eşite yakın gelir dağılımı ile gelişmiş bir ekonomiye sahiptir. Nominal GSYH'nın %60'ından fazlasına tekabül eden toplam mal ve hizmet ihracat ve ithalatı, Hollandalının refah düzeyinin ana etkeninin dış ticaret olduğunu gösterir.¹³⁴

2006 yılı rakamlarına göre faal nüfusun %10,4'ü tarım sektöründe istihdam edilmektedir. (Bu orana tarım sanayiinde çalışanlar dahildir.) Tarımsal üretimin Hollanda ekonomisi açısından önemi ikinci Dünya Savasından bu yana giderek azalmaktadır. Buna rağmen Dünya'nın önde gelen tarım ülkelerindedir. Hollanda alan olarak çok küçük olmakla birlikte Avrupa'nın en büyük ve ABD'den sonra Dünya'nın ikinci büyük tarım ürünleri ihracatçısıdır. 2006 yılı verilerine göre Hollanda Tarımının GSYİH'ya katkısı %3 oranında olup bu oran pek çok Avrupa ülkesi ortalamasının üzerindedir. Tarımsal üretimin yaklaşık %60'ı ihraç edilmektedir. Hollanda nispeten küçük toprak alanı ve yoğun nüfusu ile kişi başına düşen alan açısından çok küçüktür. Kisi başına 0,2 hektar toprak düşmektedir. Ancak Hollanda da tarımda kullanılan ileri teknolojiler ülkeyi Avrupa'nın en önemli tarım ürünü ihracatçısı durumuna getirmiştir. GSYİH'ya yaklaşık 73 milyar guldenlik bir katkısı olan tarım sektörünün toplam hasıla içindeki payı %12 civarındadır.¹³⁵

Hollanda'da gelişmiş bir finansal sektör mevcuttur. Ticaretteki bilgi birikiminin Hollanda'yı Dünya'nın sayılı finans devlerinden biri yaptığı söylenebilir. Ticari bankaların birçoğu, ülke dışındaki kendi şubeleri aracılığıyla veya uluslararası konsorsiyumlara üye olarak köklü dış bağlantılar kurmuşlardır ve sundukları hizmet çeşitliliği ve niteliği bakımından saygınlığa sahiptirler. Birçoğu uluslararası menkul

¹³³ <http://www.rentenbank.de/d/Bank/ZahlenUndFakten.html>

¹³⁴ Konya Ticaret Odası, "Hollanda Krallığı Ülke Raporu", Konya: 2007, Sf.11

¹³⁵ Gülşen Keskin, "AB'de Tarım Sektörünün Yeri", Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara: 2007, Sf.7

kıymetler borsalarında kayıtlıdır. Ticaret bankacılığı, tarım finansmanı, konut finansmanı, elektronik bankacılık, finansal kiralama ve faktoring konularında hizmet veren ticari bankalar, ayrıca aracılık işlemleri de yapmakta ve menkul kıymet yatırım fonlarını ve diğer yatırım araçlarını yönetmektedirler. Hollanda'nın 4 büyük bankası; ABN-Amro, Rabobank, ING Bank ve Fortis N.V. Dünya'nın en büyük 60 bankası arasında yer alır.¹³⁶

Kooperatif bankacılık sistemine sahip olan Hollanda'da kökleri tarımsal bankacılığa dayanan Rabobank yüz yıldır, geniş tabanlı finansal hizmet sunmaktadır.¹³⁷ Hollanda kredi kooperatifleri "Rabobank" ortağı olan üreticinin finans-kredi gereksinimini karşılar, 2007 yılında ülkede 37.000 çalışanı ile 547 kredi kooperatif bankası bulunmaktadır. Hollanda tarımsal amaçlı kooperatiflerinin en karakteristik özelliği hiç devlet yardımı almadan, bizzat üreticisinin öz kaynağı ile geliştirdiği kendi kredi bankaları ile finansman ihtiyaçlarını giderdiği bir oluşum olmasıdır.¹³⁸

Rabobank, Hollanda'nın tarımsal kredi pazarında % 87'lik payla güçlü bir tekel pozisyonundadır. Grup, gıda ve tarımsal bankacılık alanında uzmanlaşmıştır. 40'ı aşkın ülkede faaliyetini sürdürmektedir.¹³⁹ Rabobank'ın evrensel bir banka olarak gösterdiği başarılı gelişim çekirdek müşteri tabanına dayanmaktadır. Tarımsal bankacılık müşterilerine hizmet, yerel bankacılık kanalıyla yürütülmektedir. Rabobank'ın yan kuruluşları, bir taraftan kendi müşterilerine doğrudan hizmet verirken diğer taraftan yerel Rabobanklara finansal danışmanlık yapmaktadır. Banka'nın yurtiçi ve dışı toplam kredi portföyünün önemli bir bölümünü tarımsal krediler oluşturmaktadır. 2006 yılı verilerine göre tarımsal krediler %9 oranında artış göstererek 2005 yılında 48,2 Milyar Euro'dan 2006 yılında 52,5 Milyar Euroya yükselmiştir. Gıda ve tarım kredilerindeki büyüme ülke dışındaki bankaların kullandığı kredilerin %15 büyümesinden kaynaklanmaktadır.¹⁴⁰

---

¹³⁶ Hollanda Büyükelçiliği Web Sitesi, www.nl.org.tr, "Ekonomi Hakkında Bilgiler pdf", Sf.4

¹³⁷ Niyazi Erdoğan, "Dünya'da ve Türkiye'de Tarımın Finansmanı", T.C.Ziraat Bankası Matbaası, Ankara: 2002, Sf.35

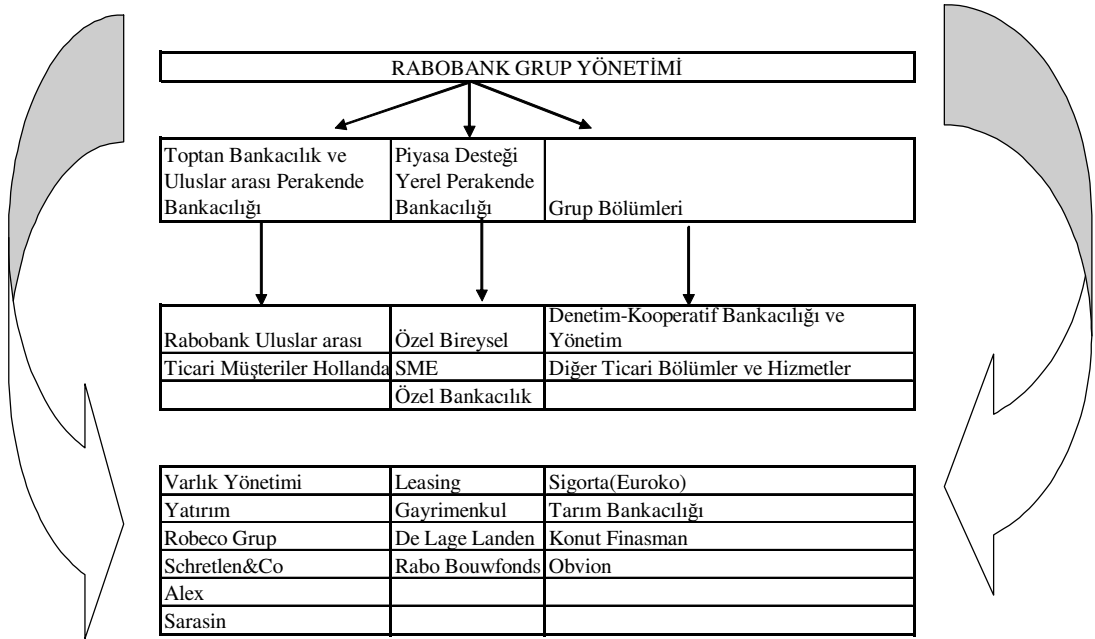
¹³⁸ Türkiye Kooperatifler Birliği, "Hollanda Ülke Raporu, Ankara: 2007, Sf.1-3

¹³⁹ Rabobank Web Sitesi, "<http://www.rabobank.com/content/rabobank/about.jsp>"

¹⁴⁰ Rabobank, "Yıllık Rapor", www.rabobank.com/Annual Report 2006, Sf.35

Ulusal ve uluslararası tarımsal finans piyasalarında dev bir şirket olan Rabobank'ın, sadece Hollanda'da, 16 milyon bireysel müşterisi bulunmaktadır. Bu rakam Hollanda nüfusunun yarısından fazlasına denk gelmektedir. Rabobank Dünya'da grup "Rabobank Uluslararası" aracılığıyla özellikle gıda ve tarım finansmanı konusunda yoğunlaşmıştır. Uluslararası derecelendirme kuruluşlarından AAA kredi notu ile ödüllendirilmiş olan banka Hollanda dışında 41 ülkede 330 şube ve ofis ile hizmet vermektedir. Rabobank'ın uluslararası örgütlenmesi şekil 6'da anlatılmaktadır.¹⁴¹

Şekil 6. Rabobank Uluslararası Finansal Örgütlenme Yapısı

Kaynak: Rabobank Yıllık Rapor

Rabobank, üreticileri bankanın hissedarı yapma politikası çerçevesinde üyelik sertifikaları düzenleyerek müşterilerini üye olarak kaydetmektedir. Grubun 1,1 milyar dolar değerindeki hisselerini elinde tutan 1, 64 milyon üyesi bulunan Rabobank, 188 üye bankadan oluşmaktadır.¹⁴² Üyeler, yerel şube politikalarına, hizmet kalitesine, banka

¹⁴¹ Rabobank, "Yıllık Rapor" www.rabobank.com/Annual Report 2006, Sf.49

¹⁴² Rabobank Yıllık Rapor, "Annual Report 2006", www.rabobank.com, Sf.47

tarafından desteklenen sosyal projelere ve hedef gruplara, yerel bankalardaki yönetici ve denetçilerin seçimine ve görevine son verilmesine ilişkin kararları etkilemektedir.¹⁴³

2.2.3 AB’de Tarım Finansmanında Sigortacılık ve Tarımsal Risk Yönetiminde İspanya Modeli (AGROSEGURO)

Birinci bölümde tarım sektörünün yapısal özellikleri ve üretime bağlı birtakım şartlardan ötürü tarım işletmelerinin finansmanında ve özellikle kredilendirmesinde bir takım uyumsuzlukların yaşandığından bahsedilmiştir. Tarımda finansmana ilişkin olarak oluşan risklerin dağıtımı ve yönetilmesi zorunluluk olmaktadır. Risk yönetim stratejileri; kısa sürede pazar bulacak, yüksek verimli, fakat düşük risk taşıyan ürünlerin seçimi yönünde geliştirilmekte, risk paylaşım stratejileri ise; sözleşmeli üretim ve pazarlamayı, futures piyasalarında risk dağıtmayı, kişisel fonları ve sigortayı içermektedir.¹⁴⁴ Dünya’da bazı ülkelerdeki tarımsal sigorta şirketlerinin kurumsal yapıları aşağıda yer alan tabloda gösterilmiştir.¹⁴⁵

Tablo 12. Dünya’da Bazı Ülkelerin Tarım Sigortası Şirket Yapıları

	İşletmelerin Kurumsal Yapısı
Almanya	Özel Şirketler, Sigorta Koop. ve Devlet Sigorta kurumu
Fransa	Özel Şirketler
ABD	Devlet Sigorta Şirketi(FCIC), Özel Şirketler
Japonya	Devlet Sigorta Kurumu(AMIA)
İsviçre	Özel Şirketler, Sigorta koop.
Norveç	Sigorta kooperatifleri ve Şirketler
İngiltere	Anonim Şirketler
İspanya	Devlet Sigorta Kurumu ve Özel Şirketler
Yunanistan	Devlet Sigorta Kurumu
Meksika	Özel Şirketler
Danimarka	Özel Şirketler
Çek Cum.	Devlet Sigorta Şirketi
Türkiye	Özel Şirketler(Devlet Destekli Sigorta Kuruluşu)

Kaynak: Bahattin Çetin, Tarım Sigortaları

¹⁴³ Ziya Gökalp Mülâyım, “Kooperatifçilik”, Ankara: 2003, Sf.37

¹⁴⁴ Taylan Kıymaz, “Tarım Sigortaları ve Dünya’daki Gelişmeler”, TSV Tarım Sigortaları Sektörü Değerlendirme Toplantısı Konuşma Metni, İstanbul: 2000, Sf.2

¹⁴⁵ Bahattin Çetin, “Tarım Sigortaları”, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara: 2006, Sf.24

Gelişmiş ve gelişmekte olan bazı ülkelerde Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı(UNCTAD) tarafından yapılan bir araştırmaya göre 14 ülkede sigorta programı kamu veya yarı kamu kuruluşu niteliğindeki kuruluşlar, 8 ülkede özel şirketler ve iki ülkede ise özel şirketlerce oluşturulan üretim havuzu tarafından yönetilmektedir.¹⁴⁶

Tarım Sigortalarının yürütülmesinde çeşitli ülkelerde ürün bordları şeklinde oluşturulan kurumlar, ulusal sigorta birlikleri tarafından oluşturulan kurumlar, tarım sigortaları konusunda uzman olan kurumlar, özel sigorta şirketlerinin bir araya gelmesinden oluşturulan birlik, üretim havuzu (pool) ve özel şirketler tarafından oluşturulan farklı niteliklerdeki oluşumlar gözlemlenmektedir. Bu çerçevede, 2005 yılında Dünya genelinde elde edilen 7 milyar ABD dolarının tarım sigortaları primlerinin alt branşlarına göre dağılımı şu şekildedir¹⁴⁷:

- Birden Çok Riske Karşı Ürün Sigortası (Multiple Peril Crop Insurance-MPCI); %49,
- Dolu Sigortası; %22,
- Çiftlik Paket Sigortası; %8,
- Çiftlik Hayvanları Sigortaları; %12,
- At Sigortası; %5,
- Diğerleri; %2

Tarım sigortaları prim üretiminin kıtalar bazında dağılımına baktığımızda ise; prim üretiminin yarıdan fazlasının ABD ve Kanada'yı içine alan Kuzey Amerika'dan elde edildiği görülmektedir. Diğer kıtaların prim dağılımı şu şekildedir¹⁴⁸:

- Kuzey Amerika; %58,
- Avrupa; %31,
- Asya; %4,
- Güney Amerika; %3,
- Afrika; %2, Avustralya ve Yeni Zelanda; %2

¹⁴⁶ UNCTAD, "2006 Yılı Teknik Araştırmalar Raporu", www.unctad.org.pdf, Sf.7

¹⁴⁷ Erich Kasten, "Agricultural Insurance", Untapped Business Opportunities, Focus, 2006, Sf.3

¹⁴⁸ Erich Kasten, Agricultural Insurance, Untapped Business Opportunities, Focus, 2006, Sf.3

AB'nin Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kurallarına uygun bir yapılaşmayı izlediği, aynı zamanda tarım sigortalarında çok farklı uygulamalara sahip olan birlik üyelerinin tarımdaki risklerinin aynı esaslarla transferini sağlayacak ve geliştirecek koordinasyonu yürütmeye başladığı bilinmektedir. Avrupa Birliğini oluşturan ülkelerin uygulamalarına bakıldığında üye ülkelerin iki ana gruba ayrıldığı görülmektedir. Birinci grupta yer alan Danimarka, Almanya, İrlanda, Hollanda ve İngiltere gibi ülkelerde tarım sigortaları tamamen özel sigorta şirketlerince yapılmaktadır. İkinci grupta ise İspanya, Fransa, İtalya, Yunanistan, Lüksemburg ve Portekiz gibi ülkelerde ise devlet tarım sigortasına önemli ölçüde katkılarda bulunmaktadır.¹⁴⁹

AB ülkelerinin, devletin prim desteği verdiği birkaç ülke dışında tarım ürün sigortaları uygulamalarında bugüne kadar ağırlıklı olarak dolu sigortası üzerinde yoğunlaştıkları ve “birden çok riskin sigortası” için alt yapı çalışmaları yaptığı bilinmektedir. Yani AB’de verime bağlı bir ürün sigortası uygulaması vardır. Üretim ve geliri kapsayan “gelir sigortası” uygulamaları giderek yaygınlaşma eğilimi göstermektedir. Tarım sektörünün gelişmiş ülkelerde kredilendirme ve sigortalama işlevleri entegre bir şekilde ele alınarak hem üreticilere hem de kredi sağlayan kuruluşlara karşılıklı ekonomik avantajlar sağlanarak, ürün ve diğer mal sigortalarında gelişmeler elde edilip, üretimin istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi gerçekleştirilmektedir. Bazı ülkelere örnek vermek gerekirse; Portekiz’de 6’sı kamuya ait olmak üzere, yetkilendirilen 15 sigorta şirketi tarafından yürütülen havuz sisteminde, devlet oluşturulan fonun %60’ını finanse etmekte ve %50’ye kadar prim desteğinde bulunmaktadır. Ayrıca, %125’in üzerindeki hasarlar için, “hasar fazlası ödemesi” yapılmaktadır.¹⁵⁰

Dünya genelinde “Birden Çok Riske Karşı Ürün Sigortaları (MPCI)” en yaygın A.B.D’de olmasına rağmen, uygulamada beklenen başarı elde edilememiştir. Bunun sebebi ise, bir yandan sigortanın çok yönlü teşviki sağlanırken, diğer yandan devletin

---

¹⁴⁹ Şinasi Akdemir ve Ark., “Bölge Bazlı Tarım Sigortasının Türkiye’de Seçilmiş Bölgeler İçin Potansiyel Talebin ve Oluşan Talebin Karşılabilirliği Proje Raporu”, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü 2001-11, Sf.15-16

¹⁵⁰ Bahattin Çetin, “Tarımsal Sigorta İşletmeciliği”, Özhan Matbaası, Bursa: 2003, Sf.145

doğal afet yardımlarının devam etmesidir. MPCİ uygulamasında dünya genelindeki en başarılı ülkenin İspanya olduğu tüm otoritelerce kabul edilmektedir.¹⁵¹

AB üyesi ve önemli tarım ürünleri üreticisi ülkelerden biri olan İspanya’da yapılan ürün sigortası kapsamında çiftçiler, çiftçi birlikleri, özel sigorta şirketleri ve Devlet faaliyet göstermektedir.¹⁵²

İspanya’da doğal afetlerden meydana gelen zararları karşılamak üzere bir kamu kuruluşu olarak ‘Sigortalar Tazmin Konsorsiyum’u (CCS) kurulmuştur. Tüzel kişiliğe sahip olan bu kuruluş Tarım ve Ekonomi Bakanlığı’na bağlı olarak çalışmaktadır. Bu kuruluşun kendisine ait özel mal varlığı bulunmakta olup, devlet varlıklarından ayrıdır. Faaliyetleri özel hukuk hükümlerine göre gerçekleştirilmektedir. Sigortalara ait tarifeler Devlet tarafından saptanır ve uyulması zorunludur. Primler konsorsiyum adına sigorta yapan sigorta şirketleri tarafından tahsil edilmektedir. Konsorsiyum, olağanüstü riziko olarak isimlendirilecek risklerin doğrudan neden olduğu maddi zararları karşılar.¹⁵³ İspanya sigorta sisteminde 2001–2005 yılları arasında üretilen poliçe adetleri tablo 13’de gösterilmiştir.¹⁵⁴

Tablo 13. İspanya Tarım Sigortaları Sistemi Poliçe ve Hasar Adetleri (2001–2005)

Yıllar	2001	2002	2003	2004	2005
Poliçe Adetleri	315.931	426.657	440.331	465.290	395.089
Hasar Ödemeleri	103.179	103.950	73.423	82.249	108.789

Kaynak: A.Garcia Barona, Consorcio de Compensacion de Seguros, İspanya

¹⁵¹ Barry J. Barnett, Keith H. Coble, “Understanding Crop Insurance Principles: A Primer for Farm Leaders”, Missisipi State Universty Research Report No: 209, 1999, Sf.9

¹⁵² Ana Garcia Barona, “Consorcio de Compensacion de Seguros, İspanya”, Türkiye Sigorta Reusuransları Birliği Konuşma Metni, İstanbul: 2007, Sf.373

¹⁵³ Ana Garcia Barona, “Consorcio de Compensacion de Seguros, İspanya”, Türkiye Sigorta Reusuransları Birliği Konuşma Metni, İstanbul: 2007, Sf.374

¹⁵⁴ Ana Garcia Barona, “Consorcio de Compensacion de Seguros, İspanya”, Türkiye Sigorta Reusuransları Birliği Konuşma Metni, İstanbul: 2007, Sf.384

İspanya’da tarımsal sigorta organizasyonu içinde yer alan AGROSEGURO (Birleşik Tarım Sigorta Şirketi Grubu), genellikle yerli ve yabancı şirketlerin koasürans bazında katılımıyla oluşturulmuştur. Sigorta bedeli, havuzu oluşturan üyeler arasında anlaşmada kabul edilen orana göre paylaştırılmaktadır. Primler de her üyenin havuzdaki katılım sorumluluğu nispetinde paylaştırılmaktadır. Havuzu oluşturan şirketler, sigortanın teknik yönünü ve tarifelerini birlikte belirlemekte fakat şirketler tarafından verilen sigorta hizmetleri bağımsız olmaktadır. Oluşturulan havuza devletin katılımı ile sigortaya mali ve idari yönlerden destek sağlanmaktadır.¹⁵⁵ İspanya tarım sigortaları kuruluşu AGROSEGURO tarafından 2001 ve 2005 yılları arasında yapılan tarımsal sigortaların miktarları ile oluşan hasarlar dolayısıyla ödenen tutarlar ve bu tutarların yapılan poliçe miktarlarına göre yüzdeleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.¹⁵⁶

Tablo 14. İspanya(AGROSEGURO)’da Üretilen Tarımsal Poliçe Miktarları, Oluşan Hasar Ödemeleri ve Hasar Ödemeleri Yüzdesi (2001–2005)

Yıllar	2001	2002	2003	2004	2005
Poliçe Bedelleri(Milyon Euro)	273,4	357,3	408	438	479,5
Hasar Bedelleri(Milyon Euro)	294,3	345,4	271,8	386,4	608,9
Hasar Oranları(%)	108%	96,70%	66,60%	88,20%	127%

Kaynak: A.Garcia Barona, Consorcio de Compensacion de Seguros, İspanya

Öte yandan yine sistem içinde yer alan tarım sigortaları Devlet destek kuruluşu (ENESA), Tarım Bakanlığına bağlı özerk bir yapıya sahiptir. Yöneticileri tarım bakanlığı tarafından atanır. Bakanlığa bağlı bu kurum tarımsal sigorta planları ile ilgili önerilerde bulunur. Ürünler için gerekli teknik minimum şartlar, sigortalanacak ürün tahmini, sigortalanacak ürüne fiyat uygulaması ve sigorta poliçeleri ile ilgili işlemler bu

¹⁵⁵ Ana Garcia Barona, “Consorcio de Compensacion de Seguros, İspanya”, Türkiye Sigorta Reusuransları Birliği Konuşma Metni, İstanbul: 2007, Sf.378

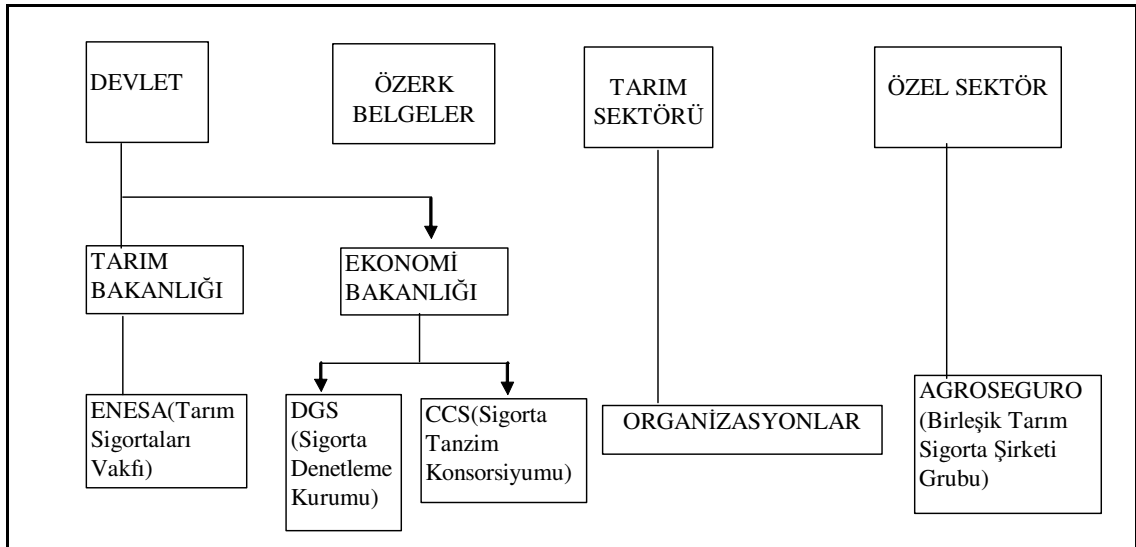
¹⁵⁶ Ana Garcia Barona, “Consorcio de Compensacion de Seguros, İspanya”, Türkiye Sigorta Reusuransları Birliği Konuşma Metni, İstanbul: 2007, Sf.386

kurum tarafından yürütülmektedir. Enesa tarafından 2006 yılında yapılan sigorta bedeli 239,8 milyon euro olarak gerçekleşmiştir.¹⁵⁷

DGS (Sigorta Denetleme Kurumu), Ekonomi Bakanlığına reasürans ile ilgili açıklamalarda bulunmak ve öneriler sunmak konularında faaliyette bulunmaktadır. Bu işlevleri yanı sıra, AGROSEGURA'nın hissedarlarını belirleyerek ENESA ile birlikte çalışarak prim sübvansiyonlarının ödenekleri için direktifler verir ve bununla ilgili mevzuat düzenlemeleri yaparlar. Özel sigorta şirketleri tarafından sigorta yapılamayan alanları direkt sigortalama girişiminde bulunurlar.¹⁵⁸ Bu çerçevede İspanya tarım sigortalılarının yapısı şu şekilde oluşmuştur.¹⁵⁹

Şekil 7. İspanya Devlet Destekli Tarım Sigortaları Organizasyonları

Kaynak: Bahattin Çetin, Tarımsal Sigorta İşletmeciliği

¹⁵⁷ Ana Garcia Barona, "Consortio de Compensacion de Seguros, İspanya", Türkiye Sigorta Reusuransları Birliği Konuşma Metni, İstanbul: 2007, Sf.392

¹⁵⁸ Ana Garcia Barona, "Consortio de Compensacion de Seguros, İspanya", Türkiye Sigorta Reusuransları Birliği Konuşma Metni, İstanbul: 2007, Sf.373

¹⁵⁹ Bahattin Çetin, "Tarımsal Sigorta İşletmeciliği", Özhan Matbaası, Bursa: 2003, Sf.26

2.3 A.B.D'den Tarımsal Finansman Örnekleri

Amerikan Birleşik Devletleri (ABD), Dünya'nın en büyük ekonomik gücü olma özelliğini uzun yıllardır sürdürmektedir. ABD ekonomisinin üretim itibarıyla % 25'ine karşılık gelecek düzeyde üretim yapmaktadır. Tarım sektörü bu ekonominin içinde GSYİH'ya katkı açısından % 1,7 oranında bir paya sahiptir. Bununla birlikte tarımsal girdiler ve tarımsal mali hizmetler %2, tarım ürünlerinin üretiminden sonra yapılan işlemler (depolama, işleme, ihracat ve toptan satış işlemleri) % 14 paya sahiptir. 2006 yılında Amerika'nın tarımsal ürün ihracatı 68,7 milyar dolar gerçekleşmiştir.¹⁶⁰ Başka bir deyişle ABD ekonomisinde tarım önemli yapıtaşlarından birisidir.¹⁶¹

2006 yılı rakamlarına göre, ABD'nin 286 milyon olan toplam nüfusunun 6,1 milyonu yani sadece % 2,4'ü tarım işletmelerinde yaşamaktadır. Tarım işletmeleri geniş arazilere sahip ve uzmanlaşmıştır. Bir tarım işletmesinin ortalama 1.800 dekar arazisi bulunmaktadır. Üreticiler finansman temininde tarım dışında faaliyet gösteren firmalarla aynı koşullara sahiptir. Yani devletçe tarıma uygulanan ayrıcalıklı kredi yoktur. Buna karşılık A.B.D, GSMH'sının yıllara göre değişmekle birlikte % 1 ila % 1,5'i tarıma destek harcamalarına ayrılmaktadır. Bu desteklerden dolayı A.B.D, tüm Dünya ülkelerine tarım ürünleri ihraç etmektedir. Bunun en önemli nedenleri arasında tarımda yoğun teknoloji kullanımı ve verimliliklerdir.¹⁶²

2.3.1 A.B.D Tarımsal Kredi Sistemi ve İşleyişi

A.B.D.'de tarımsal sektöre hizmet veren kurumsallaşmış yapıdaki kredi kuruluşları dört temel grupta toplanmaktadır¹⁶³:

— Ticari bankalar

— Farm Credit System (FCS)

---

¹⁶⁰ United states Department of Agriculture (USDA), "Agriculture Income And Finance Annual Lender Issue 2006", Washington: 2007, Sf.47

¹⁶¹ http://www.natwest.com/services_for_you_sector_agriculture_corporate_profile, Erişim Tarihi: 21.12.2007

¹⁶² United States Department of Agriculture (USDA), "Is More Credit The Best Way To Asset Beginning Low Equity Farmers?", Agriculture Information Bulletin No:724-04, Washington: 2007, Sf.1-2

¹⁶³ Niyazi Erdoğan, "Dünya'da ve Türkiye'de Tarımın Finansmanı", T.C.Ziraat Bankası Matbaası, Ankara: 2002, Sf.37

— Farm Service Agency (FSA)

— Hayat sigortası şirketleri

Ayrıca, “The Federal Agricultural Mortgage Corporation” ve “Federal Home Loan Bank System” (Tarımsal İpotek Kuruluşu ve Yuva Kredisi Sistemi) kurumları da kredi kuruluşlarınca verilecek tarımsal ve kırsal kredilere kaynak sağlamak suretiyle tarımsal kredi piyasasını desteklemektedir.¹⁶⁴

Bu finansal kuruluşların çoğu ve faaliyet göstermekte oldukları piyasa, yeniden yapılandırma sürecinin ortasındadır. Cari hükümet programları sektöre yeni faaliyet göstermeye başlayan üreticiler için güçlü politik destek sunmaktadır. Mevcut federal programlar yeni üreticilere yardımcı olabilmek için kredi imkanlarını artırmaktadır. Gelecekteki federal politikalar geleneksel kredi programlarının ötesine geçerek özkaynağa dayalı yatırımları teşvik ederken önemli vergi avantajları sağlayacaktır. FSA de garanti kapsamındaki kredi programlarıyla genç üreticileri veya yeterli özkaynağa sahip olmayan tarımsal girişimcileri desteklemektedir.¹⁶⁵

Farm Credit System ise, borçlularının aynı zamanda ortağı olduğu, kooperatif sistemi içinde faaliyet gösteren, ulusal çapta hizmet ağına sahip bir özellikli hizmet organizasyonudur. Sistem 5 Farm Credit Bank'den oluşmaktadır. Bu beş banka 100 yerel birlik ve çok sayıda kooperatife finansman sağlamaktadır. Amerikan hükümeti tarafından sponsor olunan ve 1916 yılında kurulan ulusal bazlı organizasyonun ana hedefi üyelerine istikrarlı, güvenilir ve rekabetçi oranlardan kredi temin etmektir. 2005 yılı sonu itibariyle üyelerine kullandığı tarımsal kredi tutarı 103 milyar ABD Doları civarındadır. Kooperatif şeklinde örgütlenen Fram Credit'in her bir ortağı direktör seçimlerinde ve kurumun operosyanlarını belirleyecek politikaların oluşturulmasında oy kullanma hakkına sahiptirler.¹⁶⁶

---

¹⁶⁴ Sinan Şahin, “Türkiye’de ve Dünyada Tarım Finansmanı ve Tarım Sigortaları”, M.Ü. Lisanüstü Eğitim Bitirme Projesi, İstanbul: 2006, Sf.11

¹⁶⁵ United States Department of Agriculture, “<http://www.fsa.usda.gov/dafl/default.htm>”, Erişim Tarihi:23.12.2007

¹⁶⁶ <http://www.farmcredit.com/map/FCSsystem.html>, Erişim tarihi:23.12.2007

A.B.D.’de kırsal kredi piyasalarının etkinliğine rağmen, tarımsal işletmelerin karşılaştığı finansman sorunlarına çözüm olarak geliştirilen ve eski kredi borçlarının ödenmesiyle yeni kredi tahsisine imkan tanıyan, böylece kredi geri ödendikçe nakde çevirebilen Rotatif Kredi Fonu (Revolving Loan Fund) kamu ve özel sektör kaynaklarının toplandığı bir havuz olup sermaye ihtiyacı içinde olan ve alternatif fon kaynakları bulamayan firmalara yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda, Rotatif Kredi Fonu sponsorluğundaki finansman paketlerine katılım gösteren özel kredi kuruluşları desteklenmekte, bu kuruluşların toplam kredi içindeki payının artması sağlanmaktadır. Kendi kendini yenileyen yapıda olması, düşük maliyetli devlet kaynağından beslenmesi, vergi avantajları yaratması ve kredi arzını artırması nedeniyle Rotatif Kredi Fonu oldukça cazip görünmekte ve kırsal kalkınma politikalarının silahı olarak kabul edilmektedir.¹⁶⁷

Örneğin, Amerikan Tarım Bakanlığı (FSDA) tarafından tarımda finansal destek sağlanması ve ekonomik derinliği arttırmak amaçlı projelere modernizasyon ve yatırım amaçlı kullanılan krediler için %80 garanti sağlanması yoluyla destek verilmektedir. Bu destek kapsamında 2006 yılında modernizasyon ve işletme amacıyla 72.370 projenin finanse edilmesi hedeflenmiş, sonuçta 73.072 adet projeye %80 garanti sağlanması yoluyla finansal destek üretilmiştir. 2002 yılında itibaren proje kapsamında garantisi sağlanan ve bitirilen proje adetleri tablo 15’te gösterilmiştir.¹⁶⁸

Tablo 15. FSDA Tarafından Garanti Fonu Kapsamında Finanse edilen Proje Adetleri (2002–2006)

YILLAR	2002	2003	2004	2005	2006
Finansman Sağlanan Proje Adedi	76,301	87,619	81,03	73,617	73,072

Kaynak: United States Department of Agriculture

¹⁶⁷ United States Department of Agriculture, “Is More Credit The Best Way To Asset Beginning Low Equity Farmers?”, Agriculture Information Bulletin No:724–05, Washington: 2007, Sf.1–2

¹⁶⁸ United States Department of Agriculture, “Is More Credit The Best Way To Asset Beginning Low Equity Farmers?”, Agriculture Information Bulletin No:724–05, Washington: 2007, Sf.72–74

Diğer yandan, FSDA tarafından tarımsal risklerin finansal açıdan yönetilmesi ve ekonomiye geri kazandırılması amacıyla sağlanan fonlar, Tarım Bakanlığı, FACIC kredi şirketi tarafından kullanılarak ABD tarım finansmanında önemli bir yer tutmaktadır. Aynı zamanda bir çeşit devlet destekli sigortalama sistemi olan bu fon, bankalardan kredi kullanamayan, tarım kredi garanti sisteminden yararlanamayan ve diğer borç verenlerden borçlanamayanlara ulaşmayı hedefleyen sistem, yeni tarımsal işletme kuranlara, kadın çiftçilere ve tarımsal finansman sistemi içerisinde yer verilmeyen azınlıkara yöneliktir. Sistem aynı zamanda doğal afetler sonucu kaynaklarını yitirerek finansal açıdan değerlendirilemeyen çiftçilere fon yaratarak, tarımsal finans sistemine dönüşlerini sağlamaktadır. 1998 yılında başlatılan program çerçevesinde ilk yılda 181,8 milyon acre lik arazi (İngiliz ölçü birimi: 4047 m² lik arazi ölçüsü) arazi sigortalıdır. 2000 yılından itibaren sigortalanan arazi miktarı 39,4 milyon acre, %19,1 oranında artarak 2006 yılında 245,8 milyon acre arazi sigorta kapsamında değerlendirilmiştir. Sigorta şirketi tarafından 2006 yılında 40,2 milyar dolarlık bir fon ayrılmış, uygulamada bu fon miktarı aşularak 49,9 milyar dolar tutarında fon kullanımı sağlanmıştır. Bu fon Amerikan tarım sistemine sağlan direkt bir yardım niteliği taşımaktadır.¹⁶⁹

Birçok kredi programına olan talebin azalmış olmasından dolayı, FSA'nın kredi piyasasındaki varlığı 2001 yılında azalmıştır. Tarıma hizmet veren finansal kurumların durumları son yıllarda iyileşmeye devam etmiştir. Tarımsal kredi kuruluşlarının durumu genel olarak üreticinin finansmanındaki sağlıklı koşulları göstermektedir. FSA da dahil olmak üzere, tüm temel tarımsal kredi kuruluşlarının portföyündeki takipteki veya yeniden yapılandırılması gerekli kredilerin oranı azalmıştır.¹⁷⁰

A.B.D.'nin önde gelen kooperatif bankası CoBank, Amerikan tarım sektörüne uygun yenilikçi ürün ve hizmetler sunan, uzman bir bankadır. 1916 yılında Amerikan Kongresi tarafından kurulan ve ülke çapında bir kredi kuruluşu ağı olan tarımsal kredi sisteminin (FCS) finansal bir kolu olarak ortaya çıkmıştır. 2.600 adet tarımsal kooperatif, kırsal iletişim, enerji ve su sistemleri ve tarımsal kredi kuruluşu bankanın

---

¹⁶⁹ United States Department of Agriculture, "Is More Credit The Best Way To Assist Beginning Low Equity Farmers?", Agriculture Information Bulletin No:724-05, Washington: 2007, Sf.67-71

¹⁷⁰ Niyazi Erdoğan, "Dünya'da ve Türkiye'de Tarımın Finansmanı", T.C.Ziraat Bankası Matbaası, Ankara: 2002, Sf.39

hissedarı olup, bunlardan 2.000 tanesi bankanın müşterisidir. Sistemin bir parçası olmasından dolayı, müşteri tabanı oluşturma kaygısı yoktur. Ayrıca, tarımsal ihracatın finansmanının başı olarak nitelendirilen CoBank'ın, dış ticaret finansmanında uzmanlaşmış olmasının rekabetçi üstünlüğünü korumada önemli bir payı vardır.¹⁷¹ Amerikan tarım üretiminin % 40'ı dış pazarlara satılmaktadır. 2,5 milyar dolarlık uluslararası kredinin % 88'i Amerikan hükümeti tarafından garanti altına alınmıştır.¹⁷²

CoBank, tarımsal bankacılıkta değişken veya sabit faiz oranlarıyla kısa, orta ve uzun vadeli kredi seçenekleri ile sektörün ihtiyaçlarına cevap veren ürün ve hizmetler sunan, 2006 yılı itibarıyla sistemde, "1 milyon dolarlık"¹⁷³ paya sahip, tarımsal kredi fon sistemine sahiptir.¹⁷⁴ Ayrıca, ticari bankalar ve diğer kredi kuruluşlarıyla sendikasyon kredileri için ortak çalışmalar yapmakta, bu tür işlemlere aracılık etmektedir. Tarımsal işletme kredilerinin % 21'i "Farm Credit Associations" ve "National Agricultural Credit Associations" kuruluşlarına verilmiştir. John Deere kredi kuruluşu ortaklığıyla "Ivesta Financial Solutions" şirketini kurarak tarımsal müşteriler için e-business işlemlerine imkan tanımıştır. Tarımsal ihracat finansmanı sağlayan CoBank, aktif menkulleştirme süreciyle müşterilere bilançolarındaki belli aktifleri ayırarak kredi teminatı olarak kullanma olanağı sağlamaktadır. Bireysel üreticilerden daha çok tarımsal kooperatiflerle çalışmaktadır. CoBank, tamamıyla Amerikan kırsal kesimine hizmet amacı güden "Farm Credit Leasing Services Corporation"ın % 82'sinin sahibi olarak da tarım sektörünü desteklemektedir.¹⁷⁵

Tüm bu uygulamalar doğrultusunda A.B.D bankacılık sisteminde 2003–2007 yılları arasında kullanılan tarımsal kredi miktarlarını, kullanılan kredi miktarını ve banka kredileri ortalama vadelerini gösteren tablo 16 aşağıdaki gibi düzenlenmiştir.¹⁷⁶

---

¹⁷¹ Cobank, "2006 Annual Report", Financial information, /<http://www.cobank.com>, Sf.21

¹⁷² FSDA, "2006 Performance and Accountability", Annual Report 2006, Sf.71

¹⁷³ A.B.D Tarımsal KrediSistemi FCS,

<http://www.fcsfoundation.org/uploads/Sims%20Fund%20Announcement.pdf>, Sf.1

¹⁷⁴ Cobank, "2006 Annual Report", Financial information, <http://www.cobank.com>, Sf.22

¹⁷⁵ Cobank, "2006 Annual Report", Financial information, <http://www.cobank.com>, Erşim Tarihi: 31.12.2007, Sf.24

¹⁷⁶ A.B.D.Merkez Bankası (FED), "Federal Reserve Stistical Relase", All Banks, by Size of Loan, A8.CSV, <http://www.federalreserve.gov/releases/e15/current/SectionA.htm>, Erişim Tarihi: 01.01.2008

**Tablo 16. A.B.D Bankacılık Sisteminde Kullanılan Tarımsal Krediler
(Miktar, Kredi Adedi, Ortalama Kredi Vadesi)**

Dönemler	2003	2004	2005	2006	2007
Kredi Hacmi (Bin USD)	1.157.387	1.265.697	995.330	1.375.464	1.614.310
Kredi Adedi	32.144	28.951	24.573	23.683	28.395
Ortalama Vade	19.38	24.03	21.02	20.81	19.2

Kaynak: A.B.D Merkez Bankası (FED)

ABD tarımsal kredi piyasasının yıllar itibariyle birbirine yakın artışla seyrettiği görülmektedir. İncelenen dönemler içerisinde 2005 yılındaki düşüş ve 2007 yılındaki artış dikkati çekmektedir. 2005 yılında A.B.D tarımsal kredileri önceki yıllarla kıyaslandığında önemli oranda düşüş göstermiş 995.330 bin USD gerçekleşmiştir. Ancak 2006 yılında tekrar artış seyrine geçen A.B.D tarımsal kredileri piyasasında 23.683 üreticiye 1.375.464 bin USD tutarında tarımsal kredi kullanılarak 2007 yılında şimdiye kadar gerçekleşenler içerisinde en üst noktaya ulaşmıştır. Dünya tarım sektörünün hakimi olan A.B.D de 2003 yılında 32.144 çiftçiye 1.157.387 bin USD tarımsal kredi kullanılmıştır. Bu yılda ortalama kredi vadesi ise 19.38 ay olmuştur. Amerikan Tarım Bakanlığı önderliğinde sürekli olarak çeşitli şekillerde desteklenen Amerikan üreticisine 2007 yılında 1.614.310 Bin USD tarımsal kredi kullanılmıştır. Bu A.B.D’de 2003 yılında kullanılan tarımsal kredilerin %28,30 fazlasıdır. Aynı dönem içerisinde ortalama kredi vadesi düşmüş (2007–19,2 ay) kredi kullanılan üretici sayısı ise %11,66 oranında düşerek, sistem içerisinde 28.395 adet üreticiye tarımsal kredi kullanılmıştır.

2.3.2 Tarımsal Finansmana Farklı Bir Yaklaşım:

A.B.D Vadeli İşlem Piyasaları

Dünya tarım ürünleri ticareti diğer tarım dışı ürünlerde olduğu gibi belirli merkezlerde ağırlık kazanmıştır. Bu merkezlerde ürünler, görülmeden ve sadece alıcı-satıcıların olduğu ortamlarda, bazen fiziksel değişimi dahi yapılmadan el

değiştirebilmektedir. Bu merkezlerin bulunduğu ülkeler, ticarete konu ürünün üreticisi olmadan da, Dünya ürün fiyatlarını şekillendirebilmektedirler.¹⁷⁷

ABD’de başlayan ve bazı ülkelerde de uygulaması bulunan geleceğe yönelik satışlar alıcı ve satıcıları sadece ürünün hasadında değil yılın tüm zamanlarında bir araya getirebilmektedir. Çeşitli yöntemlerle olan bu uygulama birçok riskler içermesi yanında devletin piyasada alıcı görevini asgariye indirebilmek için önemli yararlar sağlamakta birlikte sanayiciler açısından da yeterli ve kaliteli ürünü temin edebilme garantisi sunabilmektedir.¹⁷⁸

A.B.D futures piyasalarının en eski ve en fazla işlem gördüğü ülkedir. Özellikle bugünkü futures işlemlerinin yapılmasında diğer borsalara ve ülkelere örnek olan Chicago Board of Trade (CBOT), vadeli işlemlerde en eski ve tecrübeli borsadır.¹⁷⁹

CBOT, 1848’de kurulmasının hemen ardından forward işlemler yapılmaya başlamıştır. Bu şekilde taraflar, ileriye dönük anlaşmalar yapmışlardır. 1865’te bu işlemlerin belli bir resmiyet kazanması için standardize edilmiş anlaşmalar geliştirilmiş ve futures işlemler başlamıştır. 19. ve 20. yüzyılda daha çok meslek grubunun sisteme adapte olması ile bu enstrümanların kullanım alanı da genişlemiştir. 1970’li yıllarda ise para birimlerinde başlayan dalgalanmaların da etkisi ile finansal futures kontratlarda bir patlama yaşanmıştır. 1920’li yıllarda yıllık ortalama 4 milyon olan tarımsal ürünlere ait futures işlem hacmi 2006 yılında 106.510.989 adettir.¹⁸⁰

1920’li yıllarda sadece hububatlar üzerine yapılan anlaşmalar 2000’li yıllara gelindiğinde hububatların yanı sıra soya, mısır ve pirinçte de uygulanmaya başlamıştır. Özellikle 1970’lerin ortasından itibaren belirgin bir ivme kazanan işlem miktarı 1990’ların sonlarında en üst seviyelere ulaşmıştır. 1984 yılında ise tarımsal ürünlerde yeni bir enstrüman devreye girmiştir. Options Tarımsal futures kontratların üzerine

---

¹⁷⁷ İ. Hakkı İnan, Okan Gaytancıoğlu, Recep Erbay, Fuat Yılmaz, “Gelişmiş Ülkelerde Tarım Piyasalarının Organizasyonu”, İstanbul Ticaret Odası Yayınları Yayın No:53, İstanbul: 2003, Sf.93

¹⁷⁸ İ. Hakkı İnan, Okan Gaytancıoğlu, Recep Erbay, Fuat Yılmaz, “Gelişmiş Ülkelerde Tarım Piyasalarının Organizasyonu”, İstanbul Ticaret Odası Yayınları Yayın No:53, İstanbul: 2003, Sf.96

¹⁷⁹ İ.Hakkı İnan, “Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği”, Avcı Ofset, İstanbul: 2001, Sf.21

¹⁸⁰ Chiaco Board of Trade(CBOT), “Annual Report 2006”, www.cbot.com, Erişim Tarihi: 31.12.2007, Sf.2–14

opsiyon yazma işlemi bu piyasalara yeni bir derinlik kazandırmıştır. CBOT'ta tarımsal ürünlere ait 2005 yılına kadar oluşan Futures işlem hacmi tablo 17'de gösterilmiştir.¹⁸¹

**Tablo 17. Chicago Board of Trade (CBOT)'de Futures İşlem Hacmi
(Adet/2002–2006)**

Dönemler	2002	2003	2004	2005	2006
Tarımsal Futures Kontratları					
Buğday	6.872.891	6.985.781	7.955.155	10.114.098	16.224.871
Buğday Yemlik	--	22.288	31.044	32.295	67.637
Mısır	18.132.447	19.281.248	24.038.233	27.965.057	47.239.893
Mısır Yemlik	--	53.404	86.771	102.292	162.545
Arpa	415.140	320.276	416.448	351.539	427.315
Soya Fasulyesi	14.475.100	17.641.814	18.846.021	20.216.137	22.647.784
Soya Fasulyesi Yemlik	--	250.454	362.829	495.313	581.047
Soya Fasulyesi Yemliklik	7.174.507	8.219.942	8.569.243	8.324.616	9.350.043
Soya Yağı	6.816.483	7.469.756	7.593.314	7.676.130	9.488.524
Prinç	193.723	266.117	168.165	228.502	321.330
Toplam 10 Adet Ürün	54.080.291	60.511.080	68.067.223	75.505.979	106.510.989

Kaynak: Chiaco Board of Trade(CBOT)

Tablo 2002 yılında itibaren işlem adedinde ciddi bir artış yaşandığını göstermektedir. 2002 yılında 54.080.291 olan toplam işlem hacmi 2006 yılında 2002 yılına göre %96,95 lik artış göstermiş ve 106.510.989 adede yükselmiştir. Söz konusu yükseliş özellikle Buğday ve Mısır kontratlarına olan talebin artışından kaynaklanmaktadır. Zira Buğday kontratı 2002 yılında 6.872.891 adet iken 2006 yılında %136 lık bir artış göstermiş, 16.224.871 adede yükselmiştir. Aynı şekilde mısır kontratı ise 2002 yılında 18.132.447 adet iken 2006 yılında %160,52 artış göstermiştir. 2006 yılında mısır kontratı 47.239.893 adet gerçekleşmiştir.

Diğer yandan A.B.D vadeli işlemler piyasasında opsiyon (options) kontratlarında işlem görmektedir. CBOT futures ve options kontratlar yoluyla Dünya'da birçok üründe

¹⁸¹ Chiaco Board of Trade(CBOT), "Annual Report 2006", www.cbot.com, Erişim Tarihi: 31.12.2007, Sf.4-14

fiyat belirleyici rol oynamaktadır. CBOT’da 2002–2006 yılları arasında oluşan options işlem kontratları adet ve ürün bazında tablo 18’de gösterilmiştir.¹⁸²

**Tablo 18. Chicago Board of Trade (CBOT)’de Options İşlem Hacmi
(Adet/2002–2006)**

Dönemler	2002	2003	2004	2005	2006
Tarımsal Options Kontratları					
Buğday	1.773.559	1.788.500	1.465.760	1.870.541	2.597.975
Mısır	5.397.748	4.515.240	7.593.355	6.257.027	11.317.388
Arpa	90.780	36.163	36.498	22.320	25.738
Soya Fasulyesi	4.227.445	4.885.399	6.045.952	6.817.588	6.042.797
Soya Fasulyesi Kırma	--	--	--	--	6.828
Soya Fasulyesi Yemeklik	404.351	546.267	971.335	685.830	746.185
Soya Yağı	659.302	665.532	947.383	682.825	902.096
Prinç	35.272	34.978	22.064	17.834	26.868
Toplam 8 Adet Ürün	12.588.457	12.472.079	17.082.347	16.353.965	21.667.881

Kaynak: Chiaco Board of Trade(CBOT)

CBOT’da opsiyon kontrat adetleri, toplamda yıllara itibariyle istikrarlı bir artış izlerken 2003 yılında bir önceki yıla oranla mısır ve soya fasüyesinden kaynaklanan %37,96’lık seyrinden uzak, büyük bir artış kaydetmiştir. 2005 yılında ise 17.082.347 adet olan 2004 kontrat adedi 16.353.965 adede düşmüştür. Buna karşılık 2006 yılında 21.667.881 adet olan opsiyon işlem hacmi 2005 yılına göre %32,49 luk artışla şu ana kadarki en yüksek seviyesine yükselmiştir.

2.4 Japonya Tarımsal Banka ve Kooperatif Sistemi

Uzakdoğu Asya ülkesi olan Japonya nüfusu, 2006 yılı rakkamlarına göre, 127,5 milyon, GSYİH’sı ise 4.370,6 milyar dolar olan gelişmiş bir ülkedir. Bu GSYİH, içerisinde tarım sektörü %1,7 oranında pay almıştır. 2006 yılında ülkenin ihracatı 598,5 milyar dolar ithalatı ise 517,8 milyar dolar gerçekleşmiştir. Ülkede 2006 yılı enflasyonu %0,3 gerçekleşmiştir.¹⁸³

¹⁸² Chiaco Board of Trade(CBOT), “Annual Report 2006”, ww.cbot.com, Erdişim Tarihi: 31.12.2007, Sf.5–14

¹⁸³ Deniz Çakıroğlu, “İGEME Japonya Ülke Raporu”, Ankara: 2007, Sf.3

Tarım sektörü ekonomide giderek daha az önem arz etmektedir. 2006 yılında GSYİH içindeki oranı %1,7 olarak gerçekleşmiştir. Ancak Tarım lobisi etkinliğini korumaktadır. Nokyō adı verilen bu grup Japonya'nın en büyük bankası olan Norinchukin bankasını kontrol etmektedir. Japonya'nın tarım piyasası son derece korunaklıdır. Tarımsal üretim fiyatları Dünya piyasalarının çok üzerindedir.¹⁸⁴

1923 yılında kurulmuş olan Norinchukin Bank Japonya tarım finansmanı ve kooperatifleri bankasıdır. 2006 yılı itibarıyla 407.624 milyon dolar aktif büyüklüğe sahip olan banka bu aktif büyüklüğüyle Dünya'nın en büyük 15. bankası olarak gösterilmektedir. Bir tarım ihtisas bankası olarak global piyasalarda Newyork, Londra ve Singapur'da faaliyetlerini sürdüren banka, 31 Temmuz 2007 itibarıyla uluslararası derecelendirme kuruluşlarında Moodys tarafından A+, Standart&Poors tarafından da Aa2 derecelendirme notlarını almıştır.¹⁸⁵

Japonya'da tarımsal kredi ağı Norinchukin Bank merkezli bir kooperatif ağından oluşmaktadır. Bu ağ, tarımsal kooperatifler, bölgesel federasyonlar ve ulusal federasyondan oluşan üç katmanlı bir yapıya sahiptir. En alt düzeyi oluşturan tarımsal kooperatifler, genel ve spesifik olmak üzere iki gruba ayrılırlar. Genel kooperatifler mevduat toplama ve kredi verme dışında, satış ve tedarik, dayanışma sigortası, rehberlik gibi hizmetler de vermektedir.¹⁸⁶ Bölgesel düzeydeki federasyonlar Tarımsal Kooperatiflerin Merkez Birlikleri, Tarımsal Kooperatiflerin Ekonomik Federasyonları, Tarımsal Kooperatiflerin Dayanışma Sigortası Federasyonları, Tarımsal Kooperatiflerin Kredi Federasyonları ve Tarımsal Kooperatiflerin diğer spesifik alanlardaki federasyonlarını içermektedir. Bunların herbiri merkez organizasyona bağlı olarak çalışır.¹⁸⁷ Japonya tarımsal kredi organizasyonları şekil 8'de gösterilmiştir.¹⁸⁸

---

¹⁸⁴ Deniz Çakıroğlu, "İGEME Japonya Ülke Raporu", Ankara: 2007, Sf.6

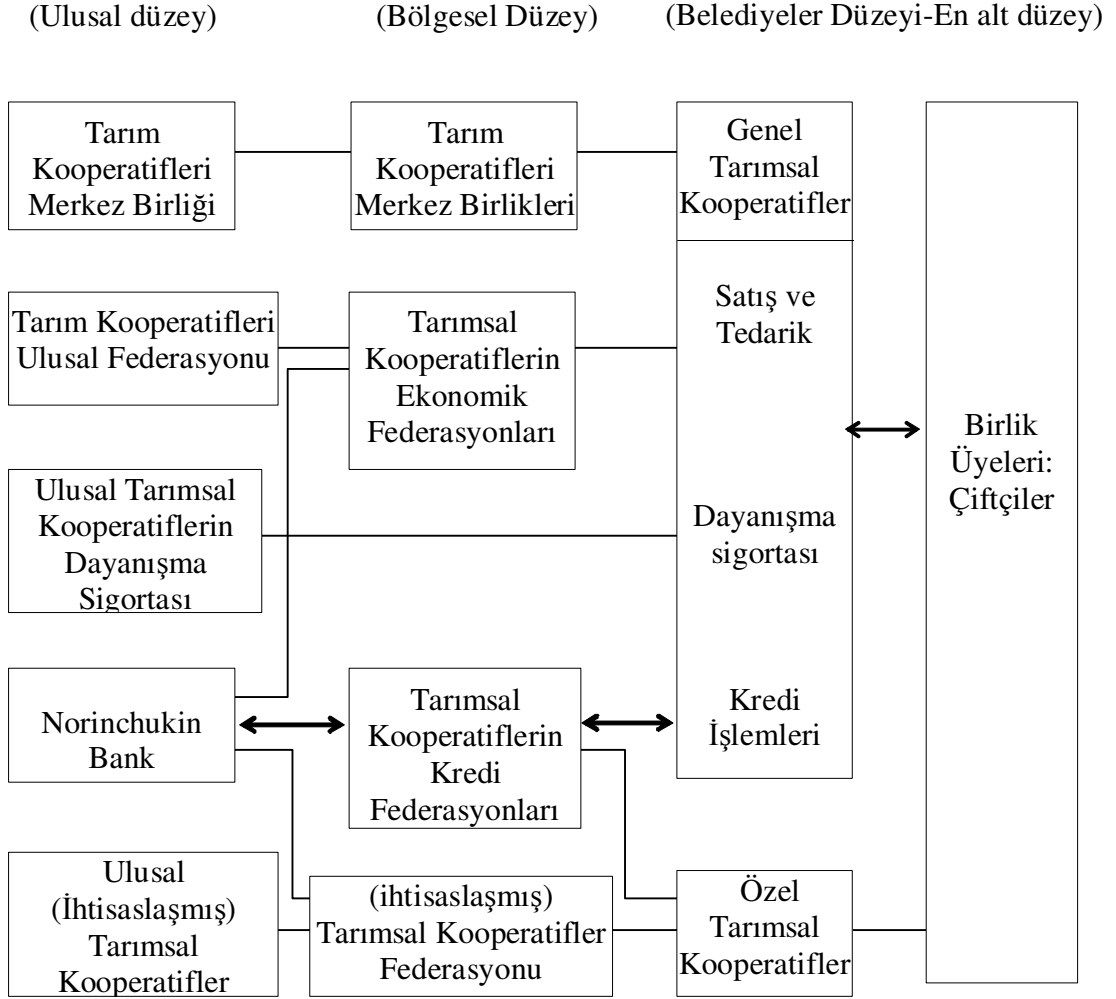
¹⁸⁵ Norinchukinbank, "Annual Report 2006", <http://www.nochubank.or.jp/annual/index.shtml>/Erişim Tarihi: 02.01.2008, Sf.1

¹⁸⁶ P.M. Kokusai Hokkaido, "Japonya Tarım Piyasaları English.doc", Tokyo: 2007, "<http://www.marugoto.pref.hokkaido.jp>", Erişim Tarihi:23.12.2007, Sf.1

¹⁸⁷ P.M. Kokusai Hokkaido, "Japonya Tarım Piyasaları English.doc", Tokyo: 2007, Sf.2 <http://www.marugoto.pref.hokkaido.jp>, Erişim Tarihi:23.12.2007, Sf.4

¹⁸⁸ Norinchukinbank, "Annual Report 2006", http://www.nochubank.or.jp/annual/pdf/ar07_02.pdf, Erişim Tarihi: 02.01.2008, Sf.23

Şekil 8. Japonya Tarımsal Finansman ve Kredi Sistemi

- Notlar: (1) Diagram organizasyonlar arasındaki dikey ilişkiyi göstermektedir, çeşitli aktiviteler arasındaki ilişkiyi içermez.
(2) Kalın çizgiler tarımsal kooperatifin kredi ağını göstermektedir.

Kaynak: Norinchukinbank, www.nochubank.or.jp

Tarımsal kooperatif ağının kredi işlemleri 520,320 milyon dolar mevduat, yıllık 158,759 milyon dolar kredi büyüklüğü olan tarımsal kooperatiflere bağlıdır. Tarımsal kooperatiflerle ilişkili olan finansal kurumlar yönetim tabanını güçlendirmek için, kooperatiflerin birleştirilerek daha güçlü bir finansal yapıya kavuşturulması ve bölgesel federasyonların ulusal federasyonlara entegre edilmesi gibi bir takım projeler

geliştirilmektedir.¹⁸⁹ Japon kredi sistemi içerisinde, 2006 yılında kullanılan tarımsal krediler, şirket adetleri, şube ve çalışan adetleri tablo 19’da gösterilmiştir.¹⁹⁰

Tablo 19. Japonya’da 2006 Yılında Kullanılan Tarımsal Krediler

Kredi Kuruluşları	Şirket Sayıları A	Tasarruflar B	Krediler C	Şube Sayıları D	Çalışan Sayıları E
		Milyon Dolar	Milyon Dolar		
Tarımsal Kooperatifler	1.271	662	202	14.346	66.494
Tarımsal Kooperatiflerin Kredi Federasyonları	46	453	49	102	7.153
Norinchukin Bank	1	384	207	38	2.813
Tarımsal Kooperatif Ağı Toplamı	1.318	1.499	458	14.486	76.460
Kredi Kooperatifleri	280	166	123	2.487	30.038
Kredi Birlikleri	371	953	608	9	135.094
İkincil Bölgesel Bankalar	56	527	428	3.773	62.885
Bölgesel Bankalar	64	1.669	1.246	7.108	147.966
Şehir Bankaları	9	2.296	1.958	2.418	114
Toplam	2.098	7.109	4.819	30.281	452.557

Kaynak: Norinchukinbank, Annual Report

Japonya’da tarım sektörünün GSMH’den aldığı pay Türkiye’nin 10 katı kadar küçüktür.¹⁹¹ Japonya merkezi tarımsal kredi ve kooperatif sistemi içerisinde 2006 yılı

¹⁸⁹ P.M. Kokusai Hokkaido, “Japonya Tarım Piyasaları English.doc”, Tokyo: 2007, <http://www.marugoto.pref.hokkaido.jp>, Erişim Tarihi:23.12.2007, Sf.3

¹⁹⁰ Norinchukinbank, “Annual Report 2006”, http://www.nochubank.or.jp/annual/pdf/ar07_03.pdf, Erişim Tarihi: 02.01.2008, Sf.4

¹⁹¹ Konya Ticaret Odası, “Japonya Ülke Raporu”, Konya 2007, Sf.11

toplanan mevduat 7.109 milyon dolar, kullanılan tarımsal kredilerin miktarı ise 4.819 milyon dolar'dır. Norichukin Bank tarafından 2006 yılına kullanılan tarımsal krediler 207 milyon dolar gerçekleşmiştir.

III. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE TARIM SEKTÖRÜNÜN FİNANSMANI VE BİR MODEL ÖNERİSİ

3.1 Türkiye Genel Ekonomisi İçerisinde Tarım Sektörünün Yeri

Ekonomik düzeyleri ne olursa olsun, temel ihtiyaçların giderilmesinde başrol oynayan tarım sektörünün önemi gün geçtikçe büyümektedir. Son yıllarda sanayileşme hareketine bağlı olarak ülkemizde tarım sektörünün yeri giderek azalmakla birlikte 2006 yılsonu değerlendirmesine göre ülke nüfusunun %27,3’lük kısmını beslemesi nedeniyle önemi oldukça büyüktür. Türkiye 2001 genel tarım sayımı sonuçlarına göre tarım sektöründe çeşitli yaş gruplarında ve iş durumuna göre tam olarak 32.661.796 kişi çalışmaktadır. Sektör ayrıca, gayrisafi milli hasıla(GSMH)’ya katkısı, sanayi sektörünün hammadde ihtiyacını karşılaması, sanayie sermaye aktarımını sağlaması, iç ve dış ticarete katkıları nedeniyle önem kazanmaktadır.¹⁹² Ülkemizde sektörel bazda 2003 yılından itibaren gerçekleşen istihdam miktar ve oranları tablo 20’de gösterilmiştir.¹⁹³

Tablo 20. Türkiye Sektörel İstihdam (2003–2006)

Yıllar	2003		2004		2005		2006	
	İstihdam (Kişi)	Pay (%)	İstihdam (Kişi)	Pay (%)	İstihdam (Kişi)	Pay (%)	İstihdam (Kişi)	Pay (%)
Tarım	7.165	33,88	7.400	33,96	6.493	29,45	6.088	27,26
Sanayi	3.846	18,19	3.987	18,30	4.284	19,43	4.407	19,74
İnşaat	5.017	23,72	5.209	23,90	5.733	26,00	5.997	26,86
Hizmetler	5.119	24,21	5.195	23,84	5.536	25,11	5.838	26,14
Toplam	21.147	100,00	21.791	100,00	22.046	100,00	22.330	100,00

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

2006 yılı sonu itibariyle 486.401 milyon YTL olarak gerçekleşen GSMH içinden tarım sektörü 49.957 milyon YTL’lik üretim ile %10,3 pay almıştır. Türk ekonomisi için önceki yıllara oranla daha verimli geçen 2006 yılına gelindiğinde ise, toplam

¹⁹² Erkan Benli, “Dünya’da ve Türkiye’de Tarımsal Desteklemelere Yeni Yaklaşımlar”, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Tarım Haftası 2006 Sempozyumu, Ankara: 2006, Sf.30

¹⁹³ Türkiye İstatistik Kurumu, “http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=25&ust_id=8”, Veriler Tarafından Derlenerek Tablolannmıştır, Erişim Tarihi: 04.01.2008

GSMH 575.784 milyon YTL olarak gerçekleşmiş tarım sektörünün payı 53.084 milyon YTL ile %9,2 ile düşmüştür.¹⁹⁴

Tablo 21. Türkiye’de Sektörlerin GSMH’den Payı (2003–2006)

Yıllar	2003		2004		2005		2006	
	GSMH YTL	Pay %	GSMH YTL	Pay %	GSMH YTL	Pay %	GSMH YTL	Pay %
Tarım	42.126,2	11,8	48.394,7	11,3	49.957,3	10,3	53.084,0	9,2
Sanayi	88.813,2	24,9	107.061,3	25,0	123.669,0	25,4	147.264,0	25,6
Ticaret	71.329,8	20,0	88.714,0	20,7	99.740,0	20,5	117.718,8	20,4
Diğer	90.901,2	25,5	87.680,9	20,4	119.971,4	24,7	140.495,5	24,4
GSMH Toplam	356.680,9	82,2	428.932,3	77,4	486.401,0	80,9	575.784,0	79,6

1. Diğer sektörler kalemi sırasıyla, Ulaştırma ve haberleşme, Mali Açıklamalar: Müesseseler, Konut sahipliği, Serbest meslek gelirlerinin toplanarak izafi banka hizmetlerinin çıkartılması sonucu oluşturulmuştur.
2. Toplam GSMG ile tablolanan sektörler arasındaki fark Devlet gelirleri, kar amacı gütmeyen kurumlar ve diğer dış alem gelirlerinden

Kaynak: T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı

Tarım sektörü Türkiye’de en fazla kişi istihdam edilen sektör olma özelliğine sahiptir. Buna karşılık sektörün ülkemizde milli gelire katkısı oldukça düşüktür. Bu durum tarımın ülkemizde aile içi işletmelerde gerçekleştirilmesi yani işletme büyüklükleri ile ilgili bir durumdur. İşletme büyüklüklerine ilerleyen bölümlerde değinilmiştir. Sırasıyla çiftçilik ve hayvancılık, ormancılık ve balıkçılık üç alt sektörden oluşan tarım sektöründen bu alt sektörlerin aldığı pay 2006 yılsonu itibarıyla, Çiftçilik ve hayvancılık % 8,5 ile ilk sırayı alırken balıkçılığın payı % 0,4 ve ormancılık %0,3 ile çok küçük paylar almışlardır.¹⁹⁵

1980 yılında tarım ürünleri ihracatı toplam 2,9 milyon dolar gerçekleşen ihracat içerisinde 1,6 milyon dolar ile %57,46 pay almıştır. Aynı dönem içerisinde genel ithalat 7,9 milyon dolar gerçekleşmiş, tarım ürünleri ithalatı 0,05 milyon dolar ile toplam ithalattan %0,64 pay almıştır. 1990 yılına gelindiğinde tarım ürünleri ihracatı

¹⁹⁴ T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, “http://www.hazine.gov.tr/stat/egosterge/I-Uretim/I_2_2.xls”, Bilgiler Tarafından Derlenerek Tablolanmıştır, Erişim Tarihi: 04.01.2008

¹⁹⁵ T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, “www.hazine.gov.tr”, Erişim Tarihi: 04.01.2008

12,9 milyon dolar gerçekleşen toplam ihracat içinden 1,7 milyon dolar ile %21,6 pay almıştır. Tarım ürünlerinde, 10 yılı öncesine göre ihracat yaklaşık yarı yarıya azalmıştır.1990 yılında türkiye’de 22,3 milyon dolarlık bir ithalat yapılmış, tarım ürünleri 1,3 milyon dolarlık ithalat ile %5,9 pay almıştır. İthalat 10 yıl öncesine göre 5 kat artış göstermiştir. Artık küreselleşmenin iyice yaşamımızda yer almaya başladığı 200 yılından itibaren ithalat ile ihracat arasındaki fark artmış tarım ürünlerinde bu genel durum bozulmamıştır. 2000 yılında 2,2 milyon dolar gerçekleşen tarımsal ihracat toplam ihracattan %7,91 pay alırken, 2,4 milyon dolar gerçekleşen tarımsal ithalat ise toplam ithalattan %4,4 pay almıştır. Ülkemizde 2001 mali krizinin etkilerinin yansıdığı 2002 yılında 36 milyon dolarlık genel ihracat içerisinde tarımsal ihracat 1,8 milyon dolar gerçekleşirken 51,6 milyon dolarlık ithalat hacmi içinde tarım ürünleri ithalatı 1,7 milyon dolar ile %3,3 pay almıştır. Bu rakamlara göre 2002 yılında Türkiye tarımsal ihtiyaçları açısından kendi kendine yetebilmektedir. 2003 yılından itibaren tarımsal ihracat inişli çıkışlı bir seyir izlerken ithalat düşmektedir. Türkiye’de tarımsal ürün ihracatı 2005 yılında 1,5 milyon dolar ile genel ihracattan %2 pay alırken ithalat 2,8 milyon dolar ile genel ithalattan %2,4 pay almıştır. Tarım ürünlerinde ihracat 2006 yılında bir önceki yıla göre 2,6 kat artış göstermiştir. Bu yılda toplam 3,9 milyon dolar gerçekleşen tarım ürünleri ihracatı, ülkenin 85,6 milyon dolarlık ihracat hacminden %4,6 pay almıştır. 139,6 milyon dolar gerçekleşen genel ithalat içerisinde bir önceki yıla göre tarım ürünleri ithalatı 100 bin dolar yükselmişse de genel ithalatın daha çok yükselmesi sonucu toplamdan %2,1 pay almıştır. Bu verilere göre, ülkenin genel dış ticaret dengesizliği içerisinde tarım ürünlerinin payının olumlu olduğu, Türkiye’de liberal ekonomik politikaların başlangıcı olan 1980 yılındaki kadar olmasada ülke halen tarım ürünlerinde kendi kendine yeterli olabildiği söylenilebilir. Türkiye’nin dış ticaret hacmi ve tarımsal ürün dış ticaret hacmi 1980–2006 yılları arasında ve milyon dolar olarak tablo 22’de gösterilmiştir.¹⁹⁶

---

¹⁹⁶ Türkiye Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, “Yıllara ve Sektörlere Göre Dış Ticaret Hacmi” Tarafından Derlenmiş ve Tablolanmıştır, /<http://ekutup.dpt.gov.tr>, Erşim Tarihi: 04.01.2008

Tablo 22. Türkiye'nin Dış Ticaret Hacmi ve Tarım Sektörünün Dış Ticaret Payı (Milyon Dolar)

	İHRACAT			İTHALAT		
	GENEL İHRACAT	TARIM ÜRÜNLERİ İHRACATI	PAY (%)	GENEL İTHALAT	TARIM ÜRÜNLERİ İTHALATI	PAY (%)
YILLAR						
1980	2,9	1,6	57,46	7,9	0,05	0,64
1990	12,9	1,7	21,6	22,3	1,3	5,9
2000	27,8	2,2	7,91	54,5	2,4	4,4
2001	31,2	2,4	7,79	40,4	1,7	4,2
2002	36,06	1,8	5,0	51,6	1,7	3,3
2003	47,4	2,2	4,6	69,3	2,5	3,6
2004	63,1	2,6	4,1	97,5	2,7	2,8
2005	73,5	1,5	2,0	116,8	2,8	2,4
2006	85,6	3,9	4,6	139,6	2,9	2,1

Kaynak: T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı

Küresel ekonomilerin kalkınma süreçleri incelendiğinde, genel kural olarak tarımın genel ekonomideki payının tedrici olarak azaldığı, sanayi ve hizmetler sektörünün GSMH'daki görece payının ise büyüdüğü gözlemlenmektedir. Tarımın reel bazda üretimden aldığı pay tedrici olarak düşerken, bu sektörün istihdamdan aldığı payın da paralel olarak düşmesi halinde, ulusal ekonomilerde yaşanan bu dönüşümün sosyo ekonomik etkileri sınırlı düzeyde kalmakta ve diğer sektörlerdeki büyüme ile telafi edilebilmektedir.¹⁹⁷

Yüksek işgücü potansiyeli ve kırsal kesimin kalkınmasındaki önemi açısından Devlet sübvansiyon ve yardımlar aracılığıyla tarım sektörünün, finansmanında sürekli aktif rol oynamak durumunda kalmıştır. Ülkemizde, Başbakanlık Yüksek Planlama Kurulu (YPK), 30.11.2004 tarih ve 2004/92 s.lı karar ile 2006–2010 yıllarında uygulanacak “Tarım Stratejileri” belirlenmiştir. Bu stratejiler, “Kaynakların etkin kullanımı ilkesi çerçevesinde, ekonomik, sosyal, çevresel ve uluslararası gelişmeler boyutunu bütün olarak ele alan örgütlü, rekabet gücü yüksek, sürdürülebilir bir tarım sektörünün oluşması” temel amacından hareketle, AB'ye uyumun gözetilerek, tarım

¹⁹⁷ Sinan Şahin, “Türkiye’de ve Dünyada Tarımın Finansmanı Tarım Sigortaları”, Marmara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Projesi, İstanbul: 2006, Sf. 7

sektörü ile ilgili kesimlerin karar almalarını kolaylaştırmak, sektörün kalkınma hedef ve stratejileri doğrultusunda, geliştirilmesini sağlama ilkeleri ile belirlenmiştir. Bu doğrultuda ülkemizde, Devlet tarafından tarım sektörüne sosyal finansman aracı olarak kullanılan destekleme türleri ve 2004 yılı itibarıyla bütçe içerisindeki payı tablo 21’de gösterilmiştir.¹⁹⁸

Tablo 23. Türkiye’de Uygulanan Tarımsal Desteklemelerin Bütçe Payları % (2004)

TARIMSAL DESTEKLEME ARAÇLARI	Bütçe Payı (%)
Doğrudan Gelir Desteği (DGD)	45
Fark Ödeme Sistemi	13
Hayvancılık Destekleri	12
Kırsal Kalkınma Destekleri	10
Telafi Edici Ödemeler	5
Ürün Sigortası Ödemeleri	5
Çatak Programı	5
Diğer Destekler	5
Toplam 8 Adet Destekleme Türü	100

Kaynak: T.C Başbakanlık DPT Müsteşarlığı, Yüksek Planlama Kurulu

Görüldüğü gibi Tarımsal Destekleme bütçesinden en büyük payı doğrudan gelir desteği ödemeleri (DGD), almaktadır. DGD, sosyal finansman sistemi içerisinde, karşılıksız ve nakit yapılan yardım sistemidir ve sistemin yararlı olup olmadığı tartışılmaktadır.

Sektörün gelişmesi amacıyla yapılabilecek en önemli katkı finansman talebini üretici ihtiyaçları doğrultusunda karşılayabilmektir. Ülkemizde halen yoğun bir nüfus tarım sektörü ile geçimlerini sağlarken, bu üreticilerin sahip oldukları işletme boyutlarının küçük olması, finansal kurumların halen tarım sektöründen uzak olması dolayısıyla sektör finansal piyasalardan yeterli payı alamamaktadır.

¹⁹⁸ Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), “Tarım Stratejileri 2006–2010”, Yüksek Planlama Kurulu (YPK) Kararı, Ankara: 2004, Pdf.Sf.5/http://mevzuat.dpt.gov.tr/ypk/2004/92.pdf, Erişim Tarihi: 11.01.2008

3.2 Türkiye’de Tarım Sektörünün Finansmanı

3.2.1 Tarım İşletmelerinin Finansman İhtiyacını Doğuran Sebepler

Ankara ve Ege Üniversiteleri Ziraat Fakülteleri tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, Türkiye’de tarımsal işletmelerin yabancı sermayeye gereksinim duyma sebepleri şu şekilde sıralanmıştır:¹⁹⁹

- Türkiye’de tarım işletmelerinin önemli bir bölümü işletme büyüklüğü ve sermaye bakımından yetersizdir. Tarımsal gelirleri ve öz sermayeleri yetersiz olan bu işletmeler yabancı sermayeye gereksinim duyan işletmelerdir.
- Çoğu ürünü yılda bir satılan, buna karşılık bütün bir yıl masraf yapılan tarım sektöründe, sermayenin devir hızı yavaş ve tasarruf edilerek sermaye oluşturmak zor olduğundan kullanılabilir sermaye miktarı çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Bu yetersizlik, üretimin artırılması için gerekli faaliyetlerin gerçekleştirilmesini, işletmelerin rasyonelleştirilme olanaklarını ve dolayısıyla çiftçinin gelir düzeyinin yükseltilmesini geniş ölçüde engellemektedir.
- Tarımsal üretimin doğa koşullarına bağımlı olması, hastalık ve zararlılardan etkilenmesi, buna karşılık sigortacılığın gelişmemiş olması tarımda risk ve belirsizlikleri artırmaktadır. Bunun sonucunda, çiftçinin fon gereksinimi artmaktadır.
- Hızlı makineleşme, girdi kullanımındaki artışlar ve tüketici tercihlerindeki değişmelere uyum için, çiftçilerin ek harcama yapmaları gerekmektedir.
- Tarım ürünlerinin arz ve talep esnekliklerine bağlı olarak ortaya çıkan fiyat dalgalanmaları, tarım işletmelerinin gelirlerine şiddetle yansımaktadır. Beklenen geliri elde edemeyen çiftçiler faaliyetlerini sürdürebilmek için dış kaynaklı fona gereksinim duymaktadır.

Yukarıda belirtilen bu nedenlerle, tarım politikalarının en önemli araçlarından biri haline gelen tarımsal krediler, tarım sektörünün gelişmesinde ve kırsal yoksullukla mücadele göz ardı edilemeyecek boyutta rol oynamaktadır. Tarımsal kredi

---

¹⁹⁹ Ahmet Özçelik, Erdoğan Güneş, M.Metin Artukoğlu, “Türkiye’de Tarımsal Kredi: Sözleşmeli Tarım ve Üretici Örgütleri Üzerinden Kredi Uygulamaları”, İzmir: 2005, Sf. 3–5

kullandırmalarında önemli olan nokta üreticilerin zamanında, kolay ve ürün alımına yönelik olarak belirlenen vadelerde mümkün olan en uzun vadede kredi kullandırımının sağlanmasıdır. Tarım işletmelerinde kar marjının düşük olması ve belirli dönemlerde girdi sağlanarak ürün elde edilmesi nedeniyle de tarımsal kredi kullandırımı diğer tür kredilerden farklı bir yapıda olmasını sağlamakta ve faiz oranlarının düşük olmasını zorunlu kılmaktadır. Ülkemizde tarım işletmeleri örgütlü ve örgütlenmemiş kaynaklardan finansman ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Örgütlü finansman araçları resmi nitelikteki finansal kurumlar iken örgütsüz finans araçları, daha ziyade çevreden borç para almak şeklinde gerçekleştirilmektedir. Örgütsüz finans kaynakları, özellikle kırsal kesimde kayıtdışı ekonomik faaliyetlerin artışına ve diğer nedenlerle birleşerek Devlet tarafından sübvansiyon uygulanmasına neden olabilmektedir.²⁰⁰

3.2.1.1 Tarım İşletmelerinin İşletme Yapısı ve Üretim

Özellikle Türkiye’de tarım işletmelerinin kurulduğu toprağı ve bu toprağın mülkiyet hakkının biçimlendirdiğı tarımsal işletmelerin yapısal özellikleri tarımın finansman sorunlarında kaynağını oluşturmaktadır. Tarımsal nüfusun, tarım toprakları içerisindeki dağılımı ve mülkiyet ilişkileri verimli bir işletmeciliğın temelini oluşturmaktadır. 2001 genel tarım sayımı sonuçlarına göre ortalama işletme genişlikleri tablo 24’te gösterilmiştir.²⁰¹

Türkiye İstatistik Kurumu, 28 Mayıs–30 Eylül 2001 tarihleri arasında uygulanan 7. genel tarım sayımı sonuçlarına göre, 3 milyon tarım işletmesinin %64,8’i 50 dekardan daha küçüktür. 20 dekara kadar olan işletmeler tüm işletmelerin %33,4’ünü oluştururken toplam alanın %5,3 lük bir bölümü işlenebilmektedir. 500 dekardan daha büyük işletmelerin toplam işletmeler içerisindeki oranı %0,07 iken bu işletmelerin işledikleri alan toplam alanın %11,4’üdür.²⁰²

---

²⁰⁰ Selahattin Eraktan, A.Fethi Açıl, “Ekonomi”, Ankara Üniversitesi Tarım Ekonomisi, Ankara: 2000, Sf.151–155

²⁰¹ Sema Gün, “Tarımda Toprak Mülkiyet Yapısı ve İşletmelerin İyileştirilmesi”, Türk Tarım Dergisi Eylül-Ekim, Ankara: 2006, Sf.171

²⁰² Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “2001 Tarım Sayımı”, www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi:20.11.2007

Tablo 24. Türkiye Tarım İşletmeleri Büyüklüğü (2001-GTS)

İşletme Büyüklüğü (da)	Ortalama İşletme Genişliği (da)	Ortalama Parça Sayısı	Ortalama Parça Genişliği
20<	9,7	2,6	3,8
21-50 da	31,1	4	7,7
51-100 da	68,1	5,1	13,4
101-200 da	134,1	5,8	23,3
201-500 da	273,8	6,5	42,2
501<	954,8	7,8	122,7
Genel Ortalama	61	4,1	15

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Bu çerçevede Türkiye’de bulunan 3.022.127 işletmenin %33,36’sı 20 dekaradan daha küçük işletmelerden oluşmaktadır. 500 dekar ve daha büyük işletmelerin sayısı 21.850 toplam işletmeler içerisindeki payı ise %0,72’dir. Türkiye 2001 GTS sonuçlarına göre düzenlenen tablo 25’te ülkemizdeki işletme sayılarının büyüklüklerine göre dağılımı görülmektedir.²⁰³

Tablo 25. Türkiye Tarımsal İşletme Sayıları ve Toplam Arazi Dağılımı

İşletme Büyüklüğü (da)	İşletme Sayısı	Toplam Arazi
20<	1.008.283	9.812.480
21- 50	950.840	29.531.619
51- 100	560.049	38.127.032
500<	481.048	85.959.892
500>	21.850	17.391.025
Toplam	3.022.127	184.348.223

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

²⁰³ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “ 2001 Tarım Sayımı”, www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi:20.09.2006

3.2.1.2 Yetersiz Özsermaye ile Bağlantılı Kredi Talepleri

Tarım işletmelerinin üretim faaliyetleri süresince çeşitli sermaye gereksinimleri ortaya çıkmaktadır. Özellikle döner işletme sermayesi unsuru, üretim faaliyetinin başından, ürünün satışına kadar ki dönem içinde gereksinim duyulan finansmanı ifade etmektedir. Tohum, gübre, ilaç, yem, su, işçi ücretleri, akaryakıt, tamir-bakım gibi masraf unsurları bu sermaye grubu içinde incelenmektedir. Verim artırıcı teknolojinin kullanılmasında sermaye miktarı önemli bir rol oynamaktadır. Tarım işletmelerinde yüksek düzeyde verimlilik ve rantabilite için, sabit sermaye ile işletme sermayesi varlığının dengeli düzeyde olması gerekmektedir. Bu denge sağlanamadığı takdirde, işletme faaliyetlerinin başarı düzeyi düşük olmakta ve bazı aktif sermaye unsurları da verimli olarak değerlendirilememektedir. İşletmelerde sabit veya çiftlik sermayesini verimli hale getirmek için işletme sermayesine gereksinim duyulmaktadır. Özellikle Türkiye tarım işletmelerinin büyük çoğunluğunun küçük işletme karakteri taşıması, işletmelerin üretim desenine bağlı olarak yıllık gelir düzeyleri, tasarruf yapmalarına olanak vermemektedir. Bu nedenle işletmeler öz sermaye eksikliğini kredi kuruluşlarından karşılamak zorunluluğunda kalmaktadırlar. Gerek duyulan sermaye, çoğunlukla dış finansman ile yoluyla giderilmekte, işletmeci bu aşamada teşkilatlı ya da teşkilatsız kredi kaynaklarından yararlanmak zorunda kalmaktadır.²⁰⁴

Türkiye tarım işletmelerinde yabancı sermaye kullanımı ve borçluluk oranı (%2–10) yüksek değildir. Genel oranın düşük olması, işletmelerin krediye olan ihtiyaçlarının olmamasından değil, yeterli miktarda ve ihtiyaç duyulduğu zaman krediyi bulamamasından ileri gelmektedir. İleri teknoloji ve entansif tarım yapılan ülkelerde, borçlanma oranı çok yüksektir. Bu oran İsviçre’de %52, Danimarka’da %43, ABD ve Kanada’da %18, Hollanda’da %22, Almanya’da %20, Japonya’da %18, İngiltere’de %14 ve Fransa’da %13’dür. Tarım işletmelerinde borçluluk oranlarının işletme çeşitleri, bölgeler ve ölçek bazında bilinmesi, kredi politikalarının saptanması, stratejilerin oluşturulması ve uygulamaların yapılması açısından önem taşımaktadır.²⁰⁵

²⁰⁴ Erkan Rehber, Bahattin Çetin, “Tarım Ekonomisi”, Vipaş A.Ş., Bursa: 1998, Sf.53–174

²⁰⁵ Mehmet Bülbül, “Tarımsal İşletmelerin Finansmanı”, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara: 2006, Sf.199–215

Günümüzde hemen her ülkede tarım sektöründe yaşayan çiftçilerin gelirlerinin artırılması ve dolayısıyla hayat standartlarının yükseltilmesi tarım politikalarının hedefi kabul edilmektedir. Bunun için de modern tarım metotlarının uygulanması, gerekli tarımsal girdilerin temini, tarımsal yatırımların yapılması ve hasat sonrası pazarlama organizasyonunun tesis edilmesi gerekmektedir.²⁰⁶

Tarımsal ürünlerin genellikle yılda bir kez satılması ve üretimi için tüm yıl boyunca masraf yapılmasının gerektiği gibi hususlar nedeniyle sermayenin devir hızı yavaş olmakta, tasarruf yoluyla sermaye oluşturmanın güçlüğü nedeniyle kullanılabilir sermaye genellikle yetersiz kalmaktadır. Bu durum, ülkemizin tarımsal üretimde en büyük sorunları olan işletmelerin modernleşmesini, üretimin artmasını ve üreticilerin gelir düzeylerinin yükseltilmesini engellemektedir. Sermaye yetersizliği içerisinde bulunan üreticilerin üretim faaliyetlerine devam edebilmeleri, girdi alımını ve yatırımlarını aksatmadan yapabilmeleri için uygun şartlarla desteklenmeleri gerekli görülmektedir. Ayrıca tarımsal faaliyetlerin doğal koşullar altında başta hava olayları olmak üzere dış etkilere açık olması çeşitli risk ve belirsizlikler yaratarak işletmelerin sermaye yapısının bozulmasına neden olabilmektedir.²⁰⁷

Bu nedenlerle, tarımsal politikaların en önemli bölümünü oluşturan tarımsal finansman, tarım sektörünün gelişmesinde temel faktörlerden birini oluşturmaktadır.

Ülkemizdeki tarım işletmelerinin büyük kısmının küçük tarım işletmesi yapısında olması nedeniyle yıllık gelir düzeyleri çiftçilerin tasarruf yapmalarını engellemektedir. Bu nedenle çiftçiler ekonomideki değişikliklere uyum sağlayabilmek için özsermaye ihtiyaçlarını kredi kuruluşlarından karşılamak zorunda kalmaktadırlar. Tarımsal üretimin artırılması ve çiftçilerin hayat standartlarının yükseltilebilmesi için yeterli ve etkin işleyen bir kredi kaynağına ihtiyaç bulunmaktadır.²⁰⁸

---

²⁰⁶ Turan Güneş, "Tarımsal Pazarlama", Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara: 1996, Sf.10

²⁰⁷ Mehmet Bülbül, "Tarımsal İşletmelerin Finansmanı", Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara: 2006, Sf.199-215

²⁰⁸ Ali Rıza Karacan, "Tarım İşletmelerinin Finansmanı ve Tarımsal Kredi", Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları Yayın No:498, İzmir: 1991, Sf.51

3.2.2 Tarım İşletmelerinin Finansmanında Bankacılık Sektörü

Ülkemiz bankacılık sektörünce, tarımsal işletmelerin sermaye yapılarında yukarıda anlatılan özellikler nedeniyle, 2003 yılına kadar, kredi ürünleri geliştirememiştir. 2001 yılında ülkemizde yaşanan mali kriz sonrası yeniden yapılanma sürecine giren bankacılık sektörü, uygulanan politikalarında yardımıyla, yeni işletmelere ve farklı finansman yöntemlerine eğilmişler ve tarım sektörüne yönelik kredi ürünlerini geliştirme yoluna gitmişlerdir. Ülkemizde tarımsal finansman ve kredi konusunda yapılan araştırmaya göre kullanılan kredi rakamları değerlendirildiğinde en fazla varlık gösteren kuruluş, aynı zamanda bir kamu kuruluşu ve tarımsal ihtisas bankası olan T.C Ziraat Bankası A.Ş. olduğu görülmektedir. Düzenlenen tablo 26'da ülkemiz bankacılık sektöründe yer alan bankaların 2003–2006 yılları arasında kullandıkları tarımsal kredi rakamları görülmektedir. 2003 yılında 3.638.070 bin YTL kullanılan sanayi kredileri dahil kullanılan tarımsal krediler içerisinde T.C Ziraat Bankası 3.207.097 bin YTL ile %88,15 pay alırken özel bankacılık tarafından kullanılan krediler %11,85'te kalmıştır. 2004 yılında 4.679.714 bin YTL gerçekleşen tarımsal kredilerden özel bankalar %18,81 oranında pay alarak gelişmişler, T.C Ziraat Bankası ise 3.752.729 bin YTL ile kullandığı tarımsal kredilerini bir önceki yıla göre %18 oranında arttırmasında karşın toplam tarımsal krediler içerisindeki payı %80,19'da kalmıştır. 2005 yılında gelindiğinde özel bankalar 1.860.447 bin YTL toplam kredi kullandırmaları ile sektörden %26,77 oranında pay almışlardır. Bu rakam ve oran ile çoğu sanayi sektöründeki tarımsal işletmelere yönelik kullanılmış olsada artık özel bankaların tarımsal kredi alanında var olduğu görülmektedir. 2006 yılında T.C ziraat Bankası kullandığı tarımsal kredilerin oranını bir önceki yıla göre %35,6 arttırarak 5.089.636 bin YTL kredi rakamına ulaşmıştır. 2006 yılında ise özel bankalar 3.467.376 bin YTL tarımsal kredi ile bu alanda en yüksek rakamlarına gelmişler ve sektörden %40,04 oranında pay almışlardır. 2003 yılından itibaren özel bankacılık sektörü tarafından özellikle tarımsal sanayi kuruluşlarına kullanılan krediler tablo içerisinde özel bankacılık sektörünün tarımsal kredilere olan ilgisinin arttığına göstergesidir. Bu duruma bağlı olarak, T.C Ziraat Bankasının sektördeki payı özellikle 2005 ve 2006

yıllarında ciddi bir azalış göstermektedir.²⁰⁹ Ancak, tüm bu uygulamalara karşın özel bankaların, tarım sektörüne ilgisi yeterli değildir.

Tablo 26. Türkiye’de Banka Bazında Kullanılan Tarımsal Krediler (Tarımsal Sanayi Kredileri Dahil)

BANKALAR	31.12.2003	%	31.12.2004	Payı %	31.12.2005	Payı %	31.12.2006	Payı %
TC ZİRAAT BANKASI	3.207.097	88,15	3.752.729	80,19	5.089.636	73,23	5.193.266	59,96
İŞ BANKASI	175.074	4,81	277.848	5,94	509.004	7,32	850.766	9,82
AKBANK	16.944	0,47	47.704	1,02	198.470	2,86	447.208	5,16
DENİZBANK	0	0,00	48.016	1,03	241.253	3,47	537.616	6,21
HALKBANK	37.379	1,03	86.436	1,85	141.063	2,03	486.749	5,62
FİNANS	0	0,00	0	0,00	66.855	0,96	76.268	0,88
VAKIFBANK	50.327	1,38	39.357	0,84	63.907	0,92	111.833	1,29
GARANTİ	29.758	0,82	48.933	1,05	51.784	0,75	128.341	1,48
FİNANSBANK	10.111	0,28	26.809	0,57	36.726	0,53	53.432	0,62
OYAKBANK	20.301	0,56	33.133	0,71	40.854	0,59	65.015	0,75
TEB	15.396	0,42	23.433	0,50	36.336	0,52	85.594	0,99
ŞEKERBANK	1.582	0,04	42.906	0,92	45.303	0,65	89.126	1,03
(KOÇ)	12.757	0,35	56.214	1,20	154.910	2,23	219.166	2,53
HSBC	2.611	0,07	3.934	0,08	24.611	0,35	51.449	0,59
TEKSTİL BANK	21.902	0,60	24.725	0,53	47.243	0,68	61.601	0,71
ANADOLU	3.283	0,09	8.568	0,18	12.225	0,18	11.905	0,14
ANADOLU	16.295	0,45	25.280	0,54	29.551	0,43	58.114	0,67
FORTİS BANK	0	0,00	36.263	0,77	26.597	0,38	29.933	0,35
BANK (MNG)	91	0,00	210	0,00	2.129	0,03	10.839	0,13
TEKFENBANK	2.444	0,07	2.099	0,04	4.555	0,07	9.046	0,10
CİTİBANK	1.668	0,05	1.099	0,02	737	0,01	1.884	0,02
TURKISH BANK	0	0,00	44	0,00	0	0,00	186	0,00
BANK	0	0,00	0	0,00	0	0,00	360	0,00
YATIRIM BANKASI	0	0,00	0	0,00	960	0,01	0	0,00
BANKASI	0	0,00	1.024	0,02	411	0,01	0	0,00
T. SİNAİ KAL.BANKASI	0	0,00	6.519	0,14	5.070	0,07	3.345	0,04
KUVEYT TÜRK	0	0,00	53.542	1,14	64.182	0,92	0	0,00
ASYA FİNANS	13.050	0,36	32.889	0,70	55.711	0,80	77.600	0,90
TOPLAM	3.638.070	100	4.679.714	100	6.950.083	100	8.660.642	100

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

3.2.2.1 T.C Ziraat Bankası ve Tarımsal Kredi Uygulamaları

Osmanlı döneminde Niş valisi Mithat Paşa tarafından, Almanya’daki Raiffiesen ilkelerinden etkilenilmesi sonucu, 1863 yılında aynı zamanda ülkemizdeki kooperatifçilik hareketinin temeli olarak gösterilen, Memleket Sadıkları kurularak faaliyetlerine başlamıştır. 1867 yılında “Memleket Sandıkları Nizamnamesi”nin devreye

²⁰⁹ Türkiye Bankalar Birliği (TBB), “Bankalarımız 2006”, www.tbb.org.tr, Son Erişim Tarihi:04.01.2008

alınması ile ülkemiz ilk tarımsal amaçlı kooperatifi olan Memleket Sandıkları ülke geneline yaygınlaşmıştır.²¹⁰ Ancak, izleyen yıllarda sandıkların işleyişinde meydana gelen bozulmalar, memleket sandıklarının etkinliklerini azaltmıştır. Sandıkları merkezi yönetime bağlayarak olumsuzlukları giderebileceği kanısında olan hükümet, 1883 yılında, “Menafi Sandıkları”nı oluturmuştur. Bu yapılanma, sandıkların önünü açmak için önemli bir girişim olmakla birlikte, yeni çağdaş bir yapılanmaya olan ihtiyaç hergeçen gün artmıştır. Böylelikle, 15 Ağustos 1888’de Menafi Sandıklarının yerine modern finans işlevlerinin üstlenilmesi amacıyla Ziraat Bankası resmen kurulmuş, Menafi Sandıkları’nın şubeleri banka şubesine dönüştürülerek faaliyetlerine resmen başlamıştır. Atatürk döneminde ise banka, ülkemizin tarımsal finansman sorunlarını çözmek ve Tarım Kredi Kooperatiflerine finansman desteği sağlamak ile görevlendirilmiş ve işlevini başarıyla sürdürmüştür.²¹¹

2001 yılında yaşanan bankacılık sektörü krizi daha önce tarımsal desteklemelerin ödenmesi ve Hazine Müsteşarlığı tarafından kendisine yüklenen bazı maddi yükümlülükler nedeniyle oluşan görev zararları kaynaklı olarak en fazla kamu bankalarını etkilemiştir. T.C Ziraat Bankasının 31.12 2000 itibarıyla hazineden alacağı 8.212.milyarYTL ve bu tutarın banka aktifleri içerisindeki payı %50’dir. Bu görevlerine rağmen daha önceki yıllarda tarım kesimini destekleme görevini sürdüren banka 2001 yılı ve sonrasında görev zararlarının kademeli olarak ödenmesi çerçevesinde tarımda finansman rolünü arttırarak sürdürmüştür.²¹²

Cumhuriyet’in kuruluş yıllarından itibaren ülke tarımsal finansman kuruluşu olan T.C Ziraat Bankası, çiftçilerin finansman ihtiyacını karşılamıştır. Banka, 15.11.2003 tarih, 4603 s.lı yasa ile bir Anonim Şirket haline getirilerek özelleştirme kapsamına alınmıştır.

Önceki bölümde bankacılık sektörü içerisinde tarımsal sanayi kredileri dahil tüm tarımsal krediler değerlendirilmiştir. Ancak ülkemizin içinde bulunduğu işletme yapısı içerisinde tarımsal kredi kullandırımını henüz özel bankacılık sistemi içerisinde

---

²¹⁰ Ziya Gökalp Mülayım, “Kooperatifçilik”, Yetkin Yayınları, Ankara 2003, Sf.44–50

²¹¹ T.C Ziraat Bankası/ <http://www.ziraat.com.tr/tr/bankamiz/tanitim/tarihce.aspx>Erişim Tarihi:21.12.2008

²¹² T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, “Kamu Bankalarında Reform”, Ankara: 2001, Sf.4

gelişmemiş olduğundan tarımsal sanayiye girdi üreten küçük tarımsal işletmelerin kredi ihtiyaçlarının karşılanması açısından tablo 27 düzenlenmiştir. T.C Ziraat Bankası ülkemizde yaygın şube ağı ve tecrübeli örgütlenmesi sayesinde bu tür işletmelere kredi kullandırımı konusunda önder olmaktadır.

2001 yılında Türk bankacılık sektöründe 37.085.766 Bin YTL kredi kullandırılırken 2.724.552 bin YTL tarımsal kredi kullandırılmıştır. Bu rakam 2001 yılında kullandırılan toplam kredilerin %7,3'ünü oluşturmakta, T.C Ziraat Bankası A.Ş. ise 2.704.010 bin YTL ile tarımsal kredilerin %99,9'unu kullandırmıştır. 2002 yılında bankacılık sektörü nakdi kredileri 52.632.290 bin YTL olarak gerçekleşmiş tarımsal krediler %10 azlarak 2.439.787 bin YTL gerçekleşerek sektörden %4,6 pay almış, T.C Ziraat Bankası kredileri ise 2.431.650 bin YTL ile yine toplam tarımsal kredilerin %99,9'unu oluşturmuştur. 2003 yılına gelindiğinde bankacılık sektörü toplam nakdi kredileri 69.002.124 bin YTL gerçekleşmiş, tarımsal krediler ise T.C Ziraat Bankasının 4.207.053 Bin YTL ve %99,72'lik payıyla 3.216.133 bin YTL gerçekleşmiştir. 2004 yılında ülkemizdeki özel bankalar tarım sektöründe kredi vermeye başlamışlardır. Bu yılda 102.481.789 bin YTL toplam kredi kullandırılırken tarım sektörüne 3.847.082 bin YTL kredi kullandırılmış, kullandırılan krediler içinde T.C Ziraat Bankası 3.738.834 bin YTL ve %97,16 pay almıştır. 2005 yılında toplam kredi hacmi 152.294.560 bin YTL ile önemli oranda artarken tarımsal krediler 5.276.964 bin YTL ile %3,5 pay almış, T.C Ziraat Bankası 5.089.483 bin YTL kredi rakamına ulaşarak %96,44 oranında pay almıştır. 2006 yılında özel sektör bankacılığı tarımsal sanayi kredilerine yönelmiş ve 217.308.644 bin YTL gerçekleşen toplam kredi hacminde tarımsal krediler 5.978.681 bin YTL ile %2,8 pay almıştır. 2006'da tarım sektörüne yönelik 55.448.379 bin YTL kredi kullandıran T.C Ziraat Bankasının bu krediler içindeki hacmi %91,13 ile en düşük seviyesine gelmiştir. Ancak T.C Ziraat Bankası A.Ş. 2006 yıl sonu itibarıyla tarımsal kredi konusunda bankacılık sektörünün mutlak hakimi konumundadır. Diğer bir ifadeye göre tarım sektörü ülkemizde halen T.C Ziraat Bankası tarafından finanse edilmekte, özel bankalar tarafından sektöre kullandırışlar diğer nakdi krediler ile orantılandığında oldukça yetersiz kalmaktadır.²¹³

---

²¹³ Türkiye Bankalar Birliği, "Bankalarımız 2006", www.tbb.org.tr, Son Erişim Tarihi: 05.01.2008

**Tablo 27. Türkiye’de Tarımsal Kredilerin Toplam Krediler İçerisindeki Payı
(Tarımsal Sanayi Kredileri Ayrık)**

Bin YTL	Bankacılık Sektörü Nakdi Krediler	Tarımsal Krediler	Tarımsal Kredilerin Payı %	T.C Ziraat Bankası Kredileri	T.C.Z.B. Tarımsal Kredilerin Payı %
2001	37.085.766	2.724.552	7,3	2.704.010	99,9
2002	52.632.490	2.439.787	4,6	2.431.650	99,9
2003	69.002.124	3.216.133	4,7	3.207.053	99,72
2004	102.481.789	3.847.082	3,7	3.738.834	97,16
2005	152.294.560	5.276.964	3,5	5.089.483	96,44
2006	217.308.644	5.978.681	2,8	5.448.379	91,13

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Bankaların 2003–2006 TP Tarımsal Kredi Rakamları (Tarımsal Sanayi Tablo incelendiğinde 2003 yılsonu itibari ile özel sermayeli bankalarda tarımsal kredilerin payının yok denecek kadar az olduğu gözlemlenmekte, 2006 yılsonu itibari ile ise Ziraat bankasının sektördeki üstünlüğünün önemli oranda azaldığı, özel sermayeli bankaların tarım sektörünün finansmanı konusunda gözle görülür bir atılım gerçekleştirdiği izlenebilmektedir. Tablo 26 ve 27’nin karşılaştırmasında, aktifinde tarımsal kredi bulunan özel sermayeli bankaların bu kredi plasmanlarının büyük kısmını tarımsal sanayi kredilerine ayırdıkları ilk göze çarpan ayrıntı olarak karşımıza çıkmaktadır.

T.C Ziraat Bankası tarafından ilk bölümde anlatılan genel tarımsal kredi esasları çerçevesinde aşağıda yer alan konularda tarımsal kredi kullanılmaktadır. Kredilerin kullandırım esasları banka ve T.C Tarım Bakanlığı tarafından belirlenen ilkeler çerçevesinde güncellenmektedir. Ayrıca T.C Ziraat Bankası her yıl Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen oranlarda faiz sübvansiyonu uygulamasına göre indirimli faiz oranları üzerinden aşağıda belirtilen kredileri sübvansiyonlu olarak kullandırabilmektedir. Bu çerçevede Bankaya 2006/11201 s.lı Bakanlar Kurulu Kararı ve 2007/12 numaralı tebliğ çerçevesinde değişen oranlarda indirimli faiz oranı üzerinden kredi kullandırım yetkisi verilmiştir. Örneğin; 2007 yılında, T.C ziraat Bankası bu çerçevede tarlalarına sulama sistemleri kurmak isteyen üreticilere 0 faizli kredi kullandırmıştır. Proje uygulamaya yetkili firmalar tarafından üretilen projeler

çerçevesinde kurulan bu sistemde 5 yıl vade uygulanırken kredi nedeniyle oluşan faizin %40'ı Tarım Bakanlığı, %60'ı hazine tarafından ödenmektedir Diğer kredi türlerindeki faiz sübvansiyon oranları kredi konusu ürüne göre, %40–60 arasında değişmiştir.²¹⁴:

1. **Vadelerine göre tarımsal krediler;** Banka tarafından, işletme kredilerinde 1 ay ile 18 ay, yatırım kredilerine 10 yıla kadar, sabit faizli traktör kredilerine 1 ay ile 5 yıl arasında, kredi kullanılmaktadır.
2. **Kullanım amacına göre tarımsal krediler;** Banka tarafından tarım işletmelerinin her türlü işletme faaliyetlerine yönelik krediler kullanıldığı gibi işletmelerin modernizasyonu ve yatırım amaçlı krediler de kullanılmaktadır. Ayrıca T.C Ziraat Bankası A.Ş tarımsal kredi ürün portföyünde özel tarımsal projelere yönelik kredi ürünleri bulundurmaktadır.
3. **Konularına göre tarımsal krediler;**
  - **Hayvancılık kredileri;** Bu konuda, büyükbaş besicilik, süt sığırcılığı, küçükbaş besicilik, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği, yumurta tavukçuluğu, brolier (et tavukçuluğu), Hindicilik ve arıcılık kredileri kullanılmaktadır.
  - **Bitkisel üretim kredileri;** T.C Ziraat Bankası bitkisel üretim konusunda, gübre kredileri, mekanizasyon kredileri ve ekolojik (doğal) tarım kredileri kullanılmaktadır.
  - **Su ürünleri kredileri;** Bankanın ürün portföyünde, su ürünleri avcılık ve su ürünleri yetiştiriciliği konularında işletme ve yatırım kredileri kullanılmaktadır.
  - **Diğer krediler;** Özellik arz eden, genetik esaslara göre yetiştiricilik, kaz, bildircin, devekuşu, at, vb. ürün yetiştiriciliği konularında düzenlenen yatırım kredisi talepleri, banka Genel Müdürlüğü tarafından değerlendirilmektedir.

---

²¹⁴ T.C. Ziraat Bankası A.Ş, “Tarımsal Krediler Yönetmeliği”, Tarımsal Krediler Daire Başkanlığı, Ankara: 2003, Sf.2–100

4. **Teminatlarına göre tarımsal krediler;** Tarımsal krediler genel esasları dahilinde, Banka kullandırdığı krediler için üreticinin ödeme gücüne göre kefalet veya gayrimenkul ipoteği, su ürünleri avcılık konusunda gemi ipoteği, sabit faizli traktör kredilerinde faiz indirimi olması dolayısıyla alınan traktörün rehni ve traktör alınan firmadan geri alım sözleşmesi dahilinde tahhüt, teminatları almaktadır.

5. **Özellikli diğer tarımsal krediler;**

- **Projeli kredi;** Belirli girdileri seçilmiş, üretim yöntemine göre belirli girdileri kullanarak, mevcut ve gelecekteki talebi karşılamak amacıyla, zaman ve mekan boyutunda kapsamak üzere, mal ve hizmet üretmek için teknik, ekonomik ve mali olarak yapılacak çalışmalar sonucu hazırlanan tasarımlara yönelik kullandırılan özel kredilerdir. Tarımsal ürünlerin üretilmesi, değerlendirilmesi, depolanması ve pazarlanması gibi özellik arz eden konularda, işletme ve yatırım sermayesi ihtiyacını karşılamak amacıyla kullandırılmaktadır.
- **Sözleşmeli üretim kredisi;** Gerçek ve tüzel kişilerin belirli bir ürünü kullanmak, ihraç etmek veya topluca pazarlamak amacıyla, girdileri temin etmek, üretimle ilgili teknik hizmetleri vermek ve üretilen malı almayı garanti etmek suretiyle, yetiştiricilerin işletmesinden ve işgücünden yararlanarak, düzenlenen sözleşmelere istinaden, üretim gücü ve pazarlama kabiliyetleri dahilinde, yaptıkları tarımsal üretim finansmanına yönelik olarak doğrudan üreticiye veya üretimi planlayan firmaya/kuruma açılan kredilerdir. Bu krediler için banka üretim sürecinin sonunu vade olarak belirlemektedir.
- **Bireysel çiftçi kredisi;** Belirli bir vade dahilinde borçu cari hesap veya aylık taksit ödemeli olarak, gerçek kişilerin işletme finansmanına yönelik, uygulamada kullanımı en kolay kredi türüdür.
- **Spot tarımsal kredi;** Kısa süreli işletme finansmanı amacıyla 1–120 gün arasında açılan direk vadesinde kapatılması esas teşkil eden kredilerdir.

6. **Tarım Kredi Kooperatifleri Aracılığıyla Kullandırılan Krediler;** T.C. Ziraat Bakanlığı'na direkt başvuran tarımsal üreticiler her konuda kredi kullanabildikleri gibi, Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri ortaklarına da ayrıca kredi kullandırılıbilmektedir. Bu çerçevede Banka, Kooperatiflerin şubelerine kredi kullandırabildikleri gibi,

kooperatif ortaklık sınırları dahilinde yeterli görülmesi halinde ortağa direk kredide kullanılabilmektedir. Bu kredilerde vade üretim konusuna göre belirlenirken, teminat olarak kooperatif merkez birliğinden kefalet talep edilebilmektedir. Banka ilgili tarım kredi şubesi için mali tahlil ve istihbarat raporu düzenlenmesi sonrası teminata karar verebilmektedir.

3.2.3 Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve Tarım Kredi Kooperatiflerinin Tarımsal Finansmandaki Rolü

Kooperatif ve kooperatifçilik hakkında bakış açısına göre değişen birçok tanım yapılmıştır. Sözlük anlamı olarak “Örgütlü İşbirliği” olarak tanımlanan kooperatifçilik, üretim (tarımsal), pazarlama, satın alma, konut, hizmet, alanlarında daha sık görülür. Kooperatif temelde ekonomik bir örgüt, başka bir deyişle işletmedir. Uluslararası Kooperatifler Birliği’nin (ICA) kooperatif tanımında kooperatifin bir “işletme” olduğu açık bir şekilde belirtilmiştir. Tarımsal kooperatifçilik ise; “ Üreticilerin tek başlarına karşılayamadıkları, ortak istek ve ihtiyaçları, uygun koşullarda karşılayabilmek amacıyla, üreticilerce oluşturulan ve demokratik olarak kontrol edilen özerk bir örgüt” olarak tanımlanmaktadır.²¹⁵

Türkiye’de tarımsal amaçlı gelişim amacıyla kurulmuş, Tarım Bakanlığı’na bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmekte olan, kooperatifler ve bu kooperatiflerin ortak sayıları tablo 28’de ayrıntılı olarak gösterilmektedir²¹⁶.

---

²¹⁵ İ.Hakkı İnan, “Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB Modeli”, İstanbul Ticaret Odası Yayınları Yayın No:40, İstanbul: 2004, Sf.19–20

²¹⁶ Türkiye Kooperatifçilik Kurumu, “<http://www.koopkur.org.tr/istatistik.htm>”, Erişim Tarihi:05.01.2008

Tablo 28. Türkiye’de Tarımsal Amaçla Faaliyet Gösteren Koopertifler (2007)

İlgili Bkn.	Koopertif Çeşitleri	İlgili Kanun	Birim Koopertif		Koopertif Birliği		Merkez Birliği	
			Sayısı	Ortak Sayısı	Sayısı	Ortak Sayısı	Sayısı	Ortak Sayısı
Tarım ve Köy İşl. Bkn.	Tarımsal Kalkınma Koop.	1163	5.535	666.008	42	2.043	2	22
	Sulama Koop.	1163	2.411	236.371	7	365	1	7
	Su Ürünleri Koop.	1163	407	20.385	6	78	-	-
	Pancar Ekicileri Koop.	1163	31	1.823.319	1	31	-	-
	Tarım Kredi Koop.	1581	2.489	1.534.399	16	2.489	1	16
Toplam	5		10.873	4.280.482	72	5.006	4	45

Kaynak: Türk Koopertifçilik Kurumu

Bu koopertifler içerisinde daha çok ortakların uygun oranlarda finansal kaynak bulması amacıyla hizmet etmekte olan Türkiye Tarım Kredi Koopertifleri’dir(TKK). Üreticilerin ekonomik menfaatlerini korumak ve özellikle meslek ve geçimleriyle ilgili ihtiyaçlarını sağlamak, ortaklarına ucuz, yeterli ve maliyet fiyatına kredi sağlamak amacıyla, 1972 tarih ve 1581 sayılı kanunun değiştirilen 1985 tarih ve 3223 sayılı Tarım Kredi Koopertifleri ve Birlikleri Kanunu’na göre kurulmuştur.²¹⁷

Tarım Kredi Koopertiflerinin amaçları, Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB)’nin 1996 yılında yayımlanan İktisadi, kaynak temin etmek, kredi sağlamak, faiz oranını düşürmek, ortaklarına kredi konusunda tavsiyelerde bulunmak ve alınan kredinin üretimde kullanılmasını gerçekleştirecek tarımsal üretimin artmasını sağlamak şeklinde özetlenmiştir.²¹⁸

Tarım Kredi Koopertifleri’nin 16 Bölge, 1 Merkez birliği ve 2.489 birim kooperatifi ve toplam 1,5 milyonu aşan ortağı bulunmaktadır.

²¹⁷ Tarım Kredi Koopertifleri, “<http://www.tarimkredi.org.tr/modules.php?name=ttk-tarihce>”, Erişim Tarihi:27.12.2007

²¹⁸ Türkiye Ziraat Odaları Birliği, “Zirai ve İktisadi Rapor”, Ankara: 2006, Sf.23

Tarım Kredi Kooperatifleri'nin finansman kaynakları öz ve yabancı kaynaklardan oluşmaktadır. Bu kaynaklar, kooperatif üyelerinin katılma payları, yedek akçe fonları ile dağıtılmamış karlarından meydana gelen öz kaynakları ve yedek sermaye, kooperatiflerin birikimleri ve faiz kazançları (Kooperatifler T.C. Ziraat Bankası'ndan kullandıkları kaynağı kaynak maliyetini marj ilave ederek çiftçiye kullandırmaktadır) ile T.K.K'nın kredi vermek amacıyla başka kaynaklardan sağladığı borçlardır. Tarım Kredi Kooperatiflerinin en önemli finansman kaynağı T.C. Ziraat Bankasıyken 4603 sayılı yasa çerçevesinde özelleştirme kapsamına alınan T.C Ziraat Bankası'nın T.K.K üzerindeki etkisi azalmaya başlamıştır. T.C. Ziraat Bankası'ndan kullanılan kaynak plasman şeklinde tahsis edilmektedir. Kooperatiflerce Banka'dan alınan her kredi plasman dahilinde cari hesap şeklinde kullanılmakta, ortaklardan tahsil edilen para Bankadaki Kooperatif hesabına yatırılmakta, ikrazat için plasman müsait ise yeniden kullanılmakta, müsait değil ise yeniden plasman talep edilmektedir. Bu çerçevede T.K.K'nın ortaklarına kullandırdıkları plasmanlar ve T.C Z.B'nin payını göstermek amacıyla tablo 29 düzenlenmiştir.²¹⁹

Tablo 29. Tarım Kredi Kooperatifleri Kredileri ve T.C ZB'nin Payı

Dönemler	TKK'nın Ortaklarından Alacağı BinYTL	TKK'nın T.C Z.B'ye Olan Borcu Bin YTL	T.C. Z.B'nin Finansmana Katkısı (%)
1990	218	185	85
1995	2.744	2.172	79
2000	101.528	74.517	73,4
2001	82.379	14.345	17,4
2002	302.000	10.905	3,61
2003	527.000	2.905	0,55
2004	907.000	10.000	1,10
2005	1.150.000	99.000	8,61
2006	1.650.000	258.000	15,64

Kaynak: Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği

²¹⁹ Mustafa Yıldırım, "Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği", Araştırma ve Geliştirme Daire Başkanlığı ARGE Uzmanı, 07.01.2008 Tarihli e-mail, Sf.1

Tarım kredi kooperatifleri aracılığıyla ortakları olan üreticilere, 1990 yılında, yapılan 218 bin YTL tarımsal kredi kullanımının, 185,00 YTL, %85'lik kısmı T.C Ziraat Bankası'ndan sağlanan fonlar oluşturmaktadır. 1995 yılına gelindiğinde 2,744 bin YTL kredi kullanılırken, T.C Ziraat Bankası'ndan sağlanan 2,172 bin YTL toplam kullanımın %79'udur. 2000 yılında 101,528 bin YTL kredi kullanılmış bu kredilerin %73,4'ü T.C Ziraat Bankası'ndan alınan krediler, 74,517 bin YTL'dir. 2001 yılında yaşanan Bankacılık mali krizi ve sonrasında T.C Ziraat Bankası'nın 4603 s.lı yasa çerçevesinde yeniden yapılandırılması ve özelleştirmeye hazırlanması amacıyla alınan tedbirler çerçevesinde, T.K.K'ya düşük maliyetli fon sağlama görevine son verilmiştir. Sonrasında gelişen süreçte, 2001 yılında T.K.K'nın kullandığı krediler 2000 yılına göre %22,5 düşerek 82,379 bin YTL gerçekleşmiş ve T.C Ziraat Bankası'ndan sağlanan 14.345 bin YTL kullanımların %17,4'ünü oluşturmuştur. 2002 yılında T.K.K yeniden kredi kullanımına ağırlık vermiş ve T.C Ziraat Bankası'ndan 10.905 bin YTL ile kullandığı fonların %3,65'ini alarak toplamda 302,000 bin YTL kredi kullanmıştır. 2003 yılında T.C Ziraat Bankası'nın T.K.K'ya olan kredi kullanımını 2,905 bin YTL ile tarihinin en düşük oranını yaşamış, T.K.K'nın 527 bin YTL gerçekleşen toplam kullanımlarından %0,55 pay alabilmiştir. 2004 yılından itibaren, T.C Ziraat Bankasına Devlet tarafından sağlanan faiz sübvansiyonu kaynağı aynı şekilde T.K.K aracılığıyla da kullanılmaya başlanmıştır. Bu sübvansiyonların da etkisi ile T.K.K kullanımlarını bir önceki yıla oranla %41,90 oranında arttırarak 907,000 bin YTL'ye çıkartmıştır. Bu yılda T.C Ziraat Bankasından 10,000 bin YTL ile toplam kredilerin %1,10'u kadar fon sağlanmıştır. 2005 yılında T.C Ziraat Bankası düşük tarımsal kredi faiz oranı uygulaması politikası çerçevesinde T.K.K'ya olan kullanımlarını tekrar arttırmaya başlamıştır. Bu yılda T.K.K tarım sektörüne ortakları aracılığıyla 1.150.000 bin YTL kredi kullanırken T.C Ziraat Bankası'ndan 99,000 bin YTL kredi kullanmış, toplam kredilerinin %8,65'ini Banka aracılığıyla sağlamıştır. Görüldüğü gibi 2005 yılında T.K.K'nın kullandığı krediler içerisinde T.C Ziraat Bankası'nın payı bir önceki yıla oranla yaklaşık 8 kat artmıştır. 2006 yılında T.K.K ortaklarına, 1.650.000 bin YTL kredi kullanarak bir önceki yıla oranla kredilerini %30,30 oranında arttırken, T.C Ziraat Bankası'ndan 258,000 bin YTL kredi kullanmış ve toplam fonlarının %15,64'ünü bu Bankadan sağlamıştır. Yine 2006 yılında, T.K.K tarihinde bir ilki gerçekleştirerek diğer banka ve finans

kuruluşlarından 200.000 bin YTL kredi kullanmıştır. Bu kaynak kullanımı ile T.K.K'nın 2006 yılında kullandığı kredilerde yabancı kaynak oranı %27,6 olarak gerçekleşmiştir.

Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından ortaklara verilen krediler kısa vadeli işletme kredileri, genel ihtiyaç, tohumluk, gübre, ilaç, hayvancılık ile orta vadeli yatırım ve donatım kredileri alet ve makine, hayvancılık ve diğer donatım kredileri olmak üzere iki grupta toplanabilir. T.K.K, ortaklarına daha çok işletme kredisi kullanılmaktadır. İşletme kredileri 1 yıllık vade ile açılırken, yatırım kredilerinde vade 3 yıla kadar çıkmaktadır. Donatım kredilerinde, açılan kredinin 1/10'u çiftçiden sermaye payı olarak alınmaktadır.²²⁰ Ayrıca, T.K.K tarafından ortaklarına tarımsal girdi ve hammadde fiziken satılmaktadır. 06.04.2005 tarih ve 5330 s.lı kanun ile faaliyet alanları genişletilen T.K.K'nın ortaklarına yaptığı mal ve emtia satış faaliyetleri yine aynı yasa çerçevesinde vergi dışında tutulmuştur.

Tarım Kredi Kooperatifleri ortakları, kooperatiften Ortak Şahıs Haddi kapsamında kredi alabilmekte iken, Ortak Şahıs Haddi'nin üzerindeki kredi talepleri T.C. Ziraat Bankası'na karşılanabilmektedir.

Tarım Kredi Kooperatifleri, kuruluş yasasına göre mevduat kabul etme hakları bulunmakta ancak uygulanmamaktadır. Kaynaklarını büyük oranda kısa vadeli kredi olarak kullandırmakta olan kooperatifler kullandıkları kredinin amacına uygun kullanılıp kullanılmadığına ilişkin sağlıklı bir kontrol yapamamaktadır. Halen çoğunlukla çiftçiye yönelik gübre ve tarım araç gereçlerinin satışına yönelik faaliyetlere ağırlık vermişlerdir. Kooperatiflerin üst yapılanmasının tamamlanarak Dünya'daki örneklerine uygun bir şekilde Tarım Kooperatifi Bankası olarak faaliyetlerine devam etmesi halinde Türk tarım sektöründe yeni bir finansman kaynağı yaratması kaçınılmazdır.²²¹

---

²²⁰ Ziya Gökalp Mülayım, "Kooperatifçilik", Yetkin Yayınları, Ankara: 2003, Sf.268

²²¹ Ziya Gökalp Mülayım, "Kooperatifçilik", Yetkin Yayınları, Ankara: 2003, Sf.268–270

3.2.4 Türkiye Tarım İşletmeleri Finansmanında Alternatif Finansal Kurumlar

Tarım sektörünün kendine has özellikleri nedeniyle ülkemizde, Banka ve Kooperatif kredilerinin finansmana yeteri kadar pay ayıramamaktadır. Bu nedenle tarım işletmelerinde hızlı ve esnek finansman kaynaklarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bölümde, finansal sistemlerden halen ülkemizde kullanım alanı bulunan, Finansal kiralama (Leasing), Faktoring ve Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsaları tarım sektörüne finansmanı yönüyle incelenmektedir. Ayrıca doğa olaylarında kaynaklanan risklerin yönetilmesi amacıyla gerek tek başlarına gerekse kredi kuruluşları ile ortak çalışan finansal kuruluşları olan sigorta şirketlerinin ve tarım sigortalarının finansmanına olumlu etkisi açısından düşüncesiyle genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

3.2.4.1 Türkiye’de Finansal Kiralama (Leasing) Yoluyla Tarım İşletmelerinin Finansmanı

Finansal Kiralama(Leasing) bir yatırım malının mülkiyeti finansal kiralama şirketinde kalarak, belirlenen kiralara karşılığında kullanım hakkının kiracıya verilmesi ve sözleşmede belirlenen değer üzerinden kiracıya geçmesini sağlayan bir finansman yöntemidir. Yatırım mallarının satın alınması yerine, kiralanarak kullanılmasını sağlayarak firmaların işletme sermayelerini diğer ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılması ile verimliliğin ve karlılığın artmasında önemli rol üstlenir. Ülkemizde 10.06.1985 Tarih 3226 s.lı “Finansal Kiralama Kanunu” ile düzenlenmiş olan, leasing işlemleri, her türlü taşınır ya da taşınmaz mal konusunda olabilir. Ancak, patent hakkı, fikri ve sınai haklar ile bilgisayar yazılımı, know-how gibi maddi olmayan konular için leasing yapılamamaktadır. Öte yandan leasing konusu malın, bağımsız ve üzerinden amortisman ayrılabilen bir özellik taşıması gerekmektedir. Buna göre hammadde ya da ara malı niteliğinde bulunan ve kullanıldığında tüm özelliklerini yitiren mallar, leasing konusu yapılamamaktadır. Finansal kiralama yolu ile işletmeler açısından önemli olan konuların başında, mevcut teknolojinin büyük miktarda sermayeye sahip olmaksızın elde edilebilmesidir. İşletmeler mevcut sermayelerini başka yatırımlarında kullanırken

bu durum ülke ekonomisine canlılık kazandırabilmektedir. Finansal kiralama ile bir malın sahibi olmadan da, onu üretimde kullanma olanağı doğmaktadır.²²²

Türkiye’de, yeni gelişmeye başlayan leasing, tarım sektöründe özellikle tarımsal ekipman alımında kullanılmaktadır. Esnek ödeme planı dahilinde kullandırılabilen leasing sözleşmelerinde 2007 yılı sonuna kadar indirimli vergi oranları kullanılmaktaydı. Ancak, 30.12.2007 tarih ve 26742 s.lı resmi gazetede yayımlanan, 2007/13033 s.lı Bakanlar Kurulu kararı gereğince finansal kiralama işlemlerinde indirimli KDV oranı uygulamasına son verilmiştir.²²³

Finansal kiralama, son yıllarda, özellikle ticari araç, makine ve donanım finansmanında tercih edilir bir mali enstrüman haline gelmiştir. Tarım sektöründe özellikle traktör ve biçerdöver alımlarının finansmanında leasingden yararlanılmaya başlanmıştır. Tarımda Finansal Kiralama sisteminin uygulama alanlarını, tarımsal makine ve teçhizatlar, tarım arazileri ve tarımsal sanayi alanında olmak üzere üç gruba ayırmak mümkündür. Finansal kiralamalardan bazıları, kira dönemi sonunda kiracıya belirlenen piyasa değeri üzerinden sembolik bir ücret karşılığında malın satın alınması hakkını da vermektedir.²²⁴

Uygulamada son derece basit olan Leasing, ülkemizde 4 yıl vadeli, EURO ve USD olarak düzenlenebilen sözleşmeler ile kullanılmaktadır. Mal alınan firma tarafından Leasing firmasına gönderilen, kiracıya ait fatura ve mali bilgiler, projenin finansal kiralama şirketi tarafından onaylanması ve kiracıya sunulan ödeme planının kabul edilmesi durumunda, imzalanan sözleşme ile malın Leasing şirketince satın alınması ile başlar. Leasing sözleşmesinin yapılma aşamasına dair süreç şekil 9’da anlatılmaktadır.²²⁵

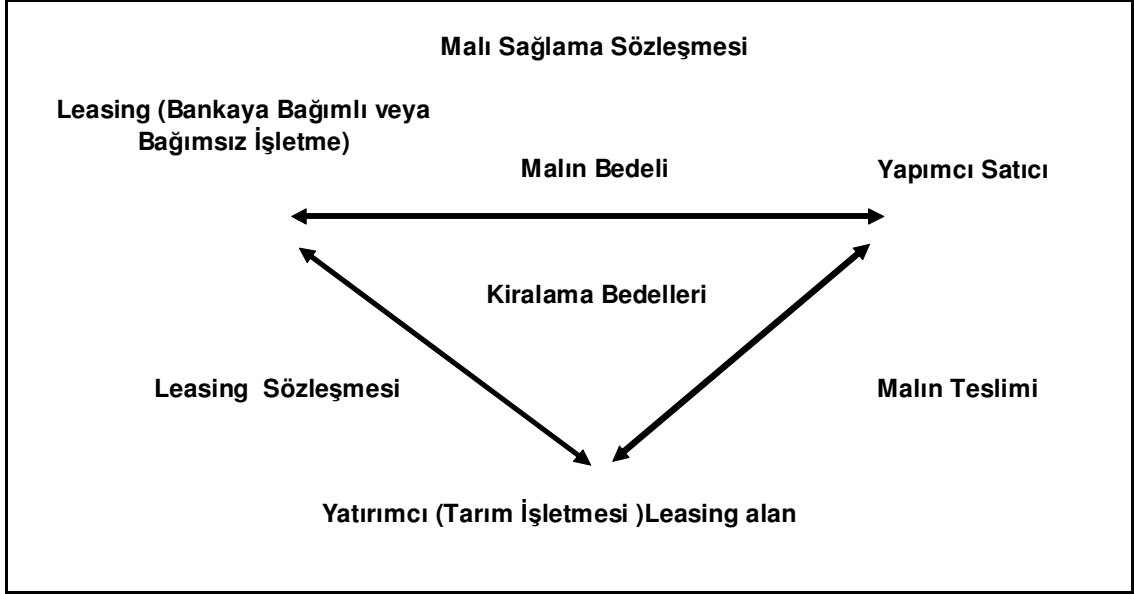
²²² T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, “<http://www.hazine.gov.tr/mevzuat/finkirkan.html>”, Erişim Tarihi: 05.01.2008

²²³ İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı, “<http://www.ivdb.gov.tr/duyurulan/yenimevzuat2007/3012207-1.htm>”, Erişim Tarihi: 05.01.2008

²²⁴ Ayrıntılı Bilgi için Bkz. Bölüm1, Sf.27

²²⁵ Mehmet Bülbül, “Tarımsal İşletmelerin Finansmanı”, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2006, Sf.231

Şekil 9. Türkiye’de Finansal Kiralama Sisteminin İşleyişi

Kaynak: Mehmet Bülbül, Tarım işletmelerinin Finansmanı

Ülkemizde, tarım sektörünün finansal kiralama alacakları içerisindeki payı 2002 yılından itibaren orantılı olarak büyümektedir. 2002 yılında tarıma yönelik sözleşmelerin tutarı 29.701 YTL ile 2.451.382 YTL olan toplam sözleşmeler içerisinde % 1,21 oranında pay alırken, bu tutar 2006 yılsonunda 648.112 YTL ile toplam 9.184.123 YTL olarak gerçekleşen toplam Leasing sözleşmeleri içinde % 6,24 oranında bir pay sahibi olmuştur. 2007 yılı 3. çeyrek diliminde ise toplam finansal kiralama sözleşmesi 544.844 YTL ile aynı dönemde gerçekleşen 8.736.232 YTL tutarındaki toplam sözleşmelerin % 6,24’ünü oluşturmaktadır. Ülkemizde 2002 yılı ile 2007 Eylül döneminde, tarım sektöründe leasing sözleşmelerinin miktarı ve toplam leasing sözleşmelerinden aldığı pay tablo 30’da gösterilmiştir.²²⁶

²²⁶ Türkiye Finansal Kiralama Derneği (FİDER), “www.fider.org.tr”, Yıllık İstatistikler Tarafımdan Derlenerek Tablo Haline Getirilmiştir, Son Erişim Tarihi:06.01.2008

Tablo 30. Türkiye’de Tarım Sektörü’nün Leasing Sözleşmeleri(2002–2007/9)

Bin YTL	FaturaDeğeri	%	KiraAlacağı	%
2002	24.986	1,2	29.701	1,21
2003	49.088	1,6	57.568	1,57
2004	170.933	4,1	202.394	4,2
2005	405.789	7,1	499.606	7,39
2006	529.656	6,9	648.112	7,06
2007/9	441.556	6,1	544.844	6,24

Kaynak: Türkiye Finansal Kiralama Derneği (FİDER)

Finansal kiralama ülkemizde tarım sektörünün finansmanı konusunda gelişime açık ve krediye alternatif finansman araçlarının başında gelmektedir.

3.2.4.2 Faktoring

Ekonomik gelişmenin gerektirdiği kaynak ihtiyacı, yeni finansal teknikleri ve finansal kurumları beraberinde getirmiştir. Önce gelişmiş ülkelerde uygulamaya konan bu yeni finansal teknikler, finans piyasalarının hızlı gelişmesi ve Dünya ekonomisindeki bütünleşme sonucu gelişmekte olan ülkelere de yayılmıştır. İşte bu yeni finansal ürünlerden biri de faktoringdir. Dünyada bir asırı aşan bir süreden beri uygulanmakta olan faktoring, Türkiye’de 06.10.1983 tarih 5411 s.lı kanunda değişikli yapan 90 sayılı K.H.K’nın 18183 s.lı mükerrer Resmi Gazete’de yayımlanması ile devreye girmişse de, 1988 yılında Türkiye Faktoring Derneği’nin kurulması sonrasında yaygınlaşmıştır. Bu tarihten sonra hızlı bir gelişme süreci içinde olan bu yeni finansal teknik, özellikle KOBİ’ler açısından çok önemli bir finansal üründür. Çünkü küçük ve orta boy işletmelerin banka kredilerinden yararlanma olanakları hemen hemen yok gibidir. Bankalar, kredi verecekleri işletmelerin güçlü bir bilançoya ve yeterli teminata sahip olmasını isterler ki KOBİ’ler genellikle bu nitelikleri taşımazlar. Bu durumda küçük ve orta boy işletmelerin nakit yönetimi için kullanabilecekleri finansman kaynaklarından en önemlisi faktoring olmaktadır.²²⁷

²²⁷ Türkiye Bankalar Birliği, “Türkiye İktisat Kongresi- Faktoring Derneği Bildirgesi”, Ankara: 2003, Sf.1

Factoring işlemlerinin uygulanışı ve özelliklerine ilişkin çalışmamızın 1. bölümünde ayrıntılı bilgi verilmiştir. Türkiye’de factoring hizmetlerinden en fazla tekstil ve hazır giyim sanayinde yararlanmaktadır. 1990 yılında faaliyete başlayan factor şirketleri günümüzde sayısal olarak 50 dolayına ulaşmıştır. Factor şirketlerinin %31,9’unda, sermayenin %50’den fazlası bir bankaya aittir. Tekstil sektörü dışında factor şirketlerinin yoğun faaliyet alanları, gıda sanayi, makine-teçhizat, yedek parça ve kimya sanayi ile hizmetler sektörüdür. Tarıma dayalı endüstriler içinde en önemli payı olan gıda sanayi alanında ise meyve ve sebze işleme alt dalında factoring uygulamaları artmaktadır.²²⁸ 2007 yılı Eylül ayı verilerine göre ülkemizdeki tarımsal factoring işlemlerine ilişkin veriler tablo 31’de düzenlenmiştir.²²⁹

Tablo 31. Türkiye’de 20.09.2007 İtibarıyla Tarımsal Factoring

Milyon YTL	YURTIÇİ			İHRACAT			İTHALAT	TOPLAM
	Sigortasız	Sigortalı	Toplam	Sigortasız	Sigortalı	Toplam		
Hayvancılık ve Ormancılık	105	2	106	0	0	1	0	107
Balıkçılık	5	0	6	2	1	2	0	8
Toplam	110	2	112	2	1	3	0	115

Kaynak: BankacılıkDüzenleme ve Denetleme Kurumu

Ülkemizde, factoring sisteminin gelişmesinde en büyük neden olarak sigortalama işlemlerinin yapılmaması gösterilmektedir. Tarımsal factoring ise, factoringin risk üstlenme ve hızlı bir finansman sistemi olması özelliklerinin de etkisi ile gelişmeye aday bir finansal alternatif olarak gözükmetedir.

3.2.4.3 Türkiye’de Tarım Sigortaları

Tarım sigortalarının genel özellikleri ve finansmana etkileri, çalışmamızın birinci bölümünde işlenmiştir. Kendine has özellikleri nedeniyle tarım sektörü diğer sektörlere göre daha çok risk ve belirsizlik ile karşı karşıyadır. Ülkemizde tarımı olumsuz etkileyen dolu, sel, don, kuraklık, yangın, bitki ve hayvan hastalık ve zararlıları gibi olayların meydana getireceği maddi kayıplara karşı bazı önlemler alınmıştır.

²²⁸ Türkiye Factoring Derneği, “www.factoringderneği.org.tr”, Erişim Tarihi: 06.01.2008

²²⁹ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, “www.bddk.org.tr”, Erişim Tarihi: 06.01.2008

Coğrafi yapısı ve jeolojik konumu sebebiyle ülkemizde 4 mevsim çeşitli doğa olayları görülebilmektedir. Bu doğal güzellik, don kuraklık, sel, vb doğal afetlere dönüşebilmekte dolayısıyla tarımda verim düşmekte, planlanan yatırımların planlandığı şekilde sonuçlanması zorlaşmakta, bağlı olarak finansmanı zorlaştırmaktadır. Zira Türkiye’de finansal kurumlar öngörülemez risklerin yönetilememesi nedeniyle tarım sektörüne finansman sağlamakta zorlanmaktadır.²³⁰

Türkiye’deki nüfusun yaklaşık %35’i kırsal kesimde yaşamasına, toplam istihdam içerisinde tarımsal istihdamın payının yaklaşık %28’ler civarında olmasına ve bu nüfusun geçimini tarım gelirlerinden elde etmesine rağmen tarım sektörünün gelişmesine belki de en büyük katkıyı sağlayacak olan tarım sigortası çalışmaları sonucunda 5363 s.lı tarım sigortaları kanunu 21.06.2005 ve 25.852 s.lı Resi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Tarım Sigortaları Yasası adı altında oldukça rasyonel öngörülere sahip bir yasa devreye girmiştir. Bu yasa uyarınca Devlet Destekli Tarım Sigortalama Merkezi (TARSİM) kurularak faaliyete geçmiştir. Tarsim’in kuruluşunda, 16 adet özel sigorta şirketi ve Devlet ortak olmuşlardır. Bu çerçevede Devlet, sigorta şirketleri tarafından üretilen primlerin %50’sini Tarım Bakanlığı aracılığıyla karşılamaktadır. Tarım sigortaları kanunu çerçevesinde Devlet her yıl prim desteği oranını Bakanlar Kurulu aracılığıyla yeniden belirlemektedir.²³¹

Sistem üçlü bir organizasyonla yürütülecek. İşleyiş 16 sigorta şirketinin kurduğu üst şirket olan tarım sigortaları Havuz İşletmesi (TARSİM) ile yürütülecek. TARSİM yönetim kurulu ortak olan sigorta şirketleri ile Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı ve meslek örgütleri temsilcilerinden oluşturularak merkez idare edilmektedir. Burada ana amaç olan Devletin prim sistemini desteklemesi olmakla birlikte sistemin işleyişin denetlemek yine Devlet tarafından yapılacaktır. Sigorta şirketleri ise çiftçiye poliçe satarak sattıkları her poliçe için prim alacaklardır.²³²

---

²³⁰ Şinasi Akdemir ve Ark., “Bölge Bazlı Tarım Sigortasının Türkiye’de Seçilmiş Bölgeler İçin Potansiyel Talebi ve Talebin Karşılabilirliğinin Belirlenmesi Proje Raporu”, Tarımsal Ekomomi Araştırma Enstitüsü 2001–11, Ankara: 2001, Sf.20

²³¹ Bahattin Çetin, “Tarım Sigortaları”, Nobel Yayın, Ankara: 2007, Sf.36

²³² Tarım Sigortaları Havuzu Tarsim, “www.tarsim.org.tr”, Son Erişim Tarihi:06.01.2008

Tarım sigortalarında, havuz uygulaması ile ;

- Bir sigorta şirketinin tek başına üstlenemeyeceği kuraklık ve don gibi katastropik risklerin teminat kapsamına alınabilmesi,
- Reasürans katılımının teşvik edilerek reasürans kapasitesi ve kapsamının genişletilmesi,
- Sigorta şirketlerinin bilgi, personel ve mali kaynaklarının ortak olarak daha verimli bir şekilde kullanılması,
- Devletin prim ve hasar fazlası desteğinin etkin şekilde kullanılması,
- Fiyatlarda haksız rekabetin önlenmesi
- Çiftçi ve sigorta şirketleri tarafından, sigortaya katılımın artırılması,

hedeflenmiş, bu çevrede tarım sigortası yapan sigorta şirketi, poliçeyi kendi adına düzenleyecek ancak riskin ve primin %100'ünü Tarım sigortaları havuzuna devrederek, ihtiyari olarak havuzdan retresesyon yoluna pay alabilme hakkına sahip olacaklardır. Her yıl yeniden gözden geçirilecek sistemde, risk teminatları ve branşlar genişletilebilecek olup 10 yıl süre ile devlet desteğinin devam edebileceği belirtilen sistemin en önemli hedefi ise prim büyüklüğünün artmasıdır. Sistemin amacı önümüzdeki yıllarda devlet desteğinin tamamen kaldırılmasını sağlamaktadır.²³³

Devlet destekli tarım sigortası uygulaması ile teminat altına alınması planlanan riskler, 5363 sayılı yasanın 12. md. sine göre; “Bitkisel ürünler ve seralar, tarımsal yapılar, tarım alet ve makineleri ile çiftlik hayvanları için kuraklık, dolu, don, sel, taban suyu baskını, fırtına, hortum, deprem, heyelan, yangın, kaza ve zararlılar ile hayvan hastalıklarının neden olacağı zararlar ve/veya tarım sektörü bakımından önemli görülecek diğer risklere ilişkin teminatlar Kurulun teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca belirlenir.” şeklinde düzenlenmektedir.

Bu çerçevede 2008 yılı için, 2007/13010 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile belirlenen kapsamda;

- Açık alanda ekim dikim yapılan tüm bitkisel ürünler,

---

²³³ Tarım Sigortaları Havuzu, “Devlet Destekli Tarım Sigortaları Kitapçık Metni”, İstanbul: 2007, Sf.3

- Kümes Hayvanları,
- Süt Sığırları,
- Seralar,
- Denizlerde ve iç sularda yetiŐen su ürünleri,

teminat kapsamına alınmıştır.²³⁴

Kanun, Havuzun iŐleyiŐine ilişkin uygulama esaslarını, hasar tespit işlemlerine ilişkin esas ve usulleri belirlemek, kanun kapsamında tarım sigortaları alanında faaliyet göstermek isteyen sigorta Şirketleri ve havuz iŐletici Őirketle sözleşme yapmak, kapsama alınacak riskler ve prim desteğinin belirlenmesi için çalışmalar yaparak önermek ve uygulamada karşılaşılan sorunları tespit etmek, bunların çözümüne yönelik çalışmalar yapmak üzere Tarım Sigortaları Havuzu Yönetim Kurulu'nu görevli ve sorumlu kılmıŐtır. Kurul, Tarım ve Köy İŞleri Bakanlığı ve Hazine MüsteŐarlıęından ikiŐer, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, Türkiye Ziraat Odaları Birliği ve İŐletici Őirketten birer olmak üzere toplam yedi üyeden oluşmaktadır. Kurulun üç yıl süre ile görev yapacak ilk  yeleri 16 Ocak 2006 tarihinde Bakan oluru ile atanmıŐlar ve göreve başlamışlardır.²³⁵

Havuz'un gelirleri, sigorta Şirketlerinin aktardığı primler, devlet tarafından sağlanan prim desteği, toplanan kaynakların yatırım gelirleri, krediler, genel bütçeden alınacak katkılar ve diğer gelirlerden oluşacak Havuz'un giderleri ise tarım sigortalarına ilişkin tazminat  demeleri, Havuz'un yönetimi ve işleyişi için gerekli olan masraflar, reasürans, sermaye ve benzeri piyasalardan sağlanacak korumaya ilişkin  demeler, sigorta Şirketlerine  denecek komisyonlar, bilgilendirme ve tanıtım kampanyalarına ilişkin  demeler, hasar tespit işlemlerine ilişkin  demeler, alınan kredilerin anapara ve faiz ödemeleri ve Havuz iŐleticisi Şirkete  denecek işletme bedelinden oluşmaktadır. Havuz'un gelirleri her türlü vergi, resim ve harçtan muaf tutulmaktadır. Havuzda birikecek gelirlerin yerinde kullanımının garanti altına alınmasını teminen, havuz kaynaklarının kullanım yerleri de Kanun ile saptanmıŐtır. Kanunun 8. Maddesi

---

²³⁴ Resmi Gazete-26742, T.C Başbakanlık, "<http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2007/12/20071230-2.htm>", Erişim Tarihi:06.01.2008

²³⁵ Tarım Sigortaları Havuzu Tarsim, "www.tarsim.org.tr", Erişim Tarihi:06.01.2008

uyarınca, havuzun kaynakları şu konularda kullanılabilir; tarım sigortalarına ilişkin tazminat ödemeleri, havuzun yönetimi ve işleyişi için gerekli olan masraflar, reasürans, sermaye ve benzeri piyasalardan sağlanacak korumaya ilişkin ödemeler, sigorta şirketlerine ödenecek komisyonlar, bilgilendirme ve tanıtım kampanyalarına ilişkin ödemeler, hasar tespit işlemlerine ilişkin ödemeler, alınan kredilerin anapara ve faiz geri ödemeleri, Kanunun amacı doğrultusunda yapılacak diğer ödemeler ve havuz işletmecisi şirkete ödenecek işletme bedeli.²³⁶

Devlet destekli tarım sigortasından faydalanmak isteyenlerin, devlet tarafından belirlenen destek verilecek ürünlere yönelik olarak, öncelikle uyması gereken bir dizi kural bulunmaktadır²³⁷;

- Bitkisel ürün sigortası yaptıracak çiftçilerin **çiftçi kayıt sistemine (ÇKS)** kayıtlı olması,
- Sera Sigortası yaptıracak çiftçilerin **örtü altı kayıt sistemine** kayıtlı olması,
- Sigortalanacak süt sığırlarının **ön soy kütüğü ve soy kütüğüne** kayıtlı olması,
- Kümes hayvanlarının kapalı sistemde üretim yapan, bio-güvenlik ve hijyen tedbirlerini almış tesislerde yetiştirilmesi,
- Denizlerde ve iç sularda yetiştirilen su ürünlerinin **ÇKS**'ye entegre edilmiş **Su Ürünleri Yetiştiricilik Tesisi Kayıt sistemine** kayıtlı olması zorunludur.

Yukarıda belirtilen koşullara sahip üreticiler için belirlenen prim ödeme şekli ve sıralaması şöyledir²³⁸;

- Bitkisel Ürün Sigortalarında, Devletin prim desteği düşüldükten sonra sigortalı çiftçi tarafından ödenecek primin **%10'u** peşin olarak tahsil edilir, kalan prim tutarı en geç hasat tarihinden 1 ay sonrasına kadar tahsil edilir.

²³⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi, "<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5363.html>", Erişim Tarihi:06.01.2008

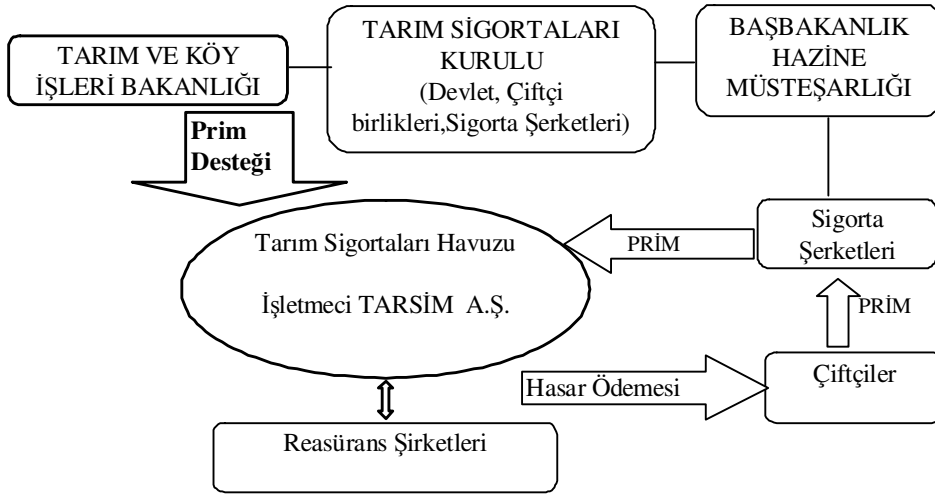
²³⁷ Tarım Sigortaları Havuzu, "Devlet Destekli Tarım Sigortaları Kitapçık Metni/İstanbul 2007/Sf.7

²³⁸ Tarım Sigortaları Havuzu, "Devlet Destekli Tarım Sigortaları Kitapçık Metni", İstanbul: 2007, Sf.8-10

- Sera, Hayvan Hayat ve Kümes Hayvanları Sigortalarında Devletin prim desteği düşüldükten sonra sigortalı çiftçi tarafından ödenecek primin **%25'i** peşin alınır, kalan prim tutarı da en fazla 5 eşit taksitte tahsil edilir.
- Peşinatın, sözleşme yapılır yapılmaz veya en geç poliçenin teslimi karşılığında ödenmesi gerekir. Aksi takdirde, poliçe teslim edilmiş olsa dahi sigorta başlamaz ve oluşan hasarlar ödenmez.

Bu kapsamda sigortalanan ürünlerin sigorta ile sübvansede edilmesi söz konusu olması nedeniyle, Sigorta başladıktan sonra taksitlerden birinin ödenmemesi veya Banka kredilerinden herhangi bir taksidin geciktirilmesi halinde, Borçlar Kanunu hükümleri uygulanır. Sistemin işleyişini daha iyi aktarabilmek amacıyla şekil 10 düzenlenmiştir.²³⁹

Şekil 10. Türkiye Tarım Sigortaları Havuzu İşleyişi

Kaynak: Tarım Sigortaları Havuzu (TARSİM)

Ülkemizde tarım sigortası poliçelerinin üretimi sadece sigorta şirketlerinin bu ürünleri pazarlamasına bağlı iken 2005 yılında çıkartılan yasa ile Devlet bu konuda öncü bir adım atmış ve sektörün gelişerek ekonomiye katkısının artmasına temel oluşturmuştur. Daha önce bitkisel ürünlerin sigortası konusunda bir çeşitlendirmeye

²³⁹ Tarım Sigortaları Havuzu Tarsim, “www.tarsim.org.tr”, Son Erişim Tarihi:05.01.2008

gidilmemişken 2005 yılından sonra geliştirilen bu yeni üründen dolayı yapılan sigorta poliçe adedi 2007 yılının yarısında büyük oranda artış göstermiş ve iki yılda 10.533 adetten 195.601 adede yükselmiştir. Toplam sigorta poliçe adetlerinde önemli bir oransal ve adetsel artış izlenememekle birlikte 2007 yılının ilk 6 ayında bir önceki yılın tamamından daha fazla poliçe üretimi yapılması bu ürün gamının ülkemizde de yerleşmeye başladığının açık bir kanıtı olarak göz önünde yer almaktadır. Ülkemizde tarım sigortaları konusunda poliçe adetleri tablo 32’de düzenlenmiştir.²⁴⁰

Tablo 32. Türkiye’de Üretilen Tarımsal Sigorta Poliçe Adetleri (2004–2007/6)

Dönemler	2004	2005	2006	2007\6
Tarım Sigortası Branşları				
Dolu Sera	113.339	187.732	218.275	77.671
Hayvan Hayat	23.991	12.949	27.217	3.090
Kümes Hayvan Hayat	364	28.024	254	93
Devlet Destekli Sera	Devlet Destekli Sigorta Bulunmayan Dönem		883	174
Devlet Destekli Bitkisel Ürün			10.533	195.601
Devlet Destekli Hayvan Hayat			731	2.693
Devlet Destekli Kümes Hayvan. Hayat			9	17
Toplam Poliçe Adedi			137.694	230.710

Kaynak: Türkiye Sigorta Resürans Şirketleri Birliği

Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği verilerine göre 2004 yılı içerisinde üretilen toplam tarımsal sigortaların değeri 29.400.046 YTL, toplam sigorta primleri içerisindeki payı %0,44 olarak gerçekleşmiş, 2005 yılında toplam prim üretimi %90 oranında artarak 48.530.480 YTL gerçekleşmişse de üretilen toplam sigorta primleri içerisinde tarım sigortalarının payı %50 artışla %0,62 olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılında çıkartılan 14.06.2005 tarihli 5363 sayılı “Tarım Sigortaları Kanunu” çerçevesinde geliştirilmeye başlanan Devlet Destekli Tarım sigortalarının katkısı 2006 yılı içerisinde net olarak izlenebilmektedir. Ancak kanun çerçevesinde oluşturulan

²⁴⁰ Türkiye Sigorta Reürans Şirketleri Birliği, “<http://www.tsrbs.org.tr>”, Erişim Tarihi:06.01.2008

yapının yansması 2007 yılı içerisinde meydana gelen artışla anlaşılabilmekte, ülkemizde üretilen toplam tarımsal sigorta 2006 yılı verilerine göre poliçe değeri 54.362.850 YTL ile sektör içerisinde %0,56 oranında pay alırken, 2007 yılı Haziran ayında ise 70.239.245 YTL olarak, 6 aylık süre içerisinde dahi 2006 yılı toplamını aşmayı başararak toplam sigorta poliçeleri içerisindeki payı, %110 oranında arttırmasına karşın %1,27 olabilmektedir. Türkiye’de üretilen tarımsal sigorta primleri toplamı tablo 33’de düzenlenmiştir.²⁴¹

Tablo 33. Türkiye Tarım Sigortaları Prim Miktarı (2004–2007/6)

Tarımsal Sigorta Ürünleri	2004		2005		2006		2007/6	
	Tarımsal Sigorta Ürünleri Prim Üretimi(YTL)	Sektör Payı %	Tarımsal Sigorta Ürünleri Prim Üretimi(YTL)	Sektör Payı %	Tarımsal Sigorta Ürünleri Prim Üretimi(YTL)	Sektör Payı %	Tarımsal Sigorta Ürünleri Prim Üretimi(YTL)	Sektör Payı %
Dolu Sera	19.525.789	29,00%	29.570.702	0,38%	31.882.498	0,33%	12.439.453	0,22%
Hayvan Hayat	9.662.568	15,00%	18.504.294	0,24%	17.958.548	0,19%	4.206.292	0,08%
Kümes Hayvan Hayat	211.689	0,10%	455.484	0,01%	131.943	0,001%	95.569	0,002%
Devlet Destekli Sera					1.075.749	0,01%	1.010.454	0,02%
Devlet Destekli Bitkisel Ürün					1.683.342	0,02%	47.772.867	0,86%
Devlet Destekli Hayvan Hayat					1.499.552	0,02%	4.550.823	0,08%
Devlet Destekli Kümes Hayvan. Hayat					131.217	0,00%	163.787	0,00%
Tarım Toplam	29.400.046	0,44%	48.530.480	0,62%	54.362.850	0,56%	70.239.245	1,27%

Kaynak: Türkiye Sigorta Resürans Şirketleri Birliği

Türkiye’de günümüzde, mevcut sigorta şirketlerinin 22’si aynı zamanda tarım sigortası konusunda faaliyet göstermektedir. Tarımsal risklere karşı sigorta yapan şirketler, Ak Sigorta, Anadolu Sigorta, Ankara Sigorta, AvivaSa Sigorta, Axa-Oyak Sigorta, Başak Groupama Sigorta, Birlik Sigorta, Ergoİsviçre Sigorta, Finans (Fiba) Sigorta, Garanti Sigorta(Eureko Sigorta), Genel Sigorta, Güven Sigorta, HDI Sigorta,

²⁴¹ Türkiye Sigorta Reürans şirketleri Birliği, “<http://www.tsrbsb.org.tr>”, Erişim Tarihi:06.01.2008

Hür Sigorta, Işık Sigorta, Koç-Allianz Sigorta, Liberty Sigorta, Ray Sigorta, Şeker Sigorta, TEB Sigorta, Ticaret Sigorta, Yapı Kredi Sigorta'dır.²⁴² Tarım sigortaları konusunda, Güven Sigorta ve Başak Groupama Sigorta şirketlerinin özel poliçe üretimleri bulunmaktadır. Ülkemizde 2004–2007/6 döneminde gerçekleşen tarım sigorta miktarları ilk 10 sigorta şirketi baz alınarak tablo 34'de düzenlemiştir.²⁴³

Tablo 34. Türkiye’de Sigorta Şirketi Bazında Tarım Sigortası Miktarları (2004–2007/6)

Sıra	Şirket adı	2004		2005		2006		2007 6 Ay	
		Toplam üretim (YTL)	Pazar Payı %	Toplam üretim (YTL)	Pazar Payı %	Toplam üretim (YTL)	Pazar Payı %	Toplam üretim (YTL)	Pazar Payı %
1	Güven	8.252.000	% 28,05	17.790.424	% 36,66	17.385.817	% 31,98	19.540.630	% 27,82
2	Başak Groupama	11.420.000	% 38,82	16.479.673	% 33,96	16.979.570	% 31,23	17.590.632	% 25,04
3	Güneş	1.552.000	% 5,28	2.331.325	% 4,80	2.177.954	% 4,01	8.506.739	% 12,11
4	Koc Allianz	1.428.000	% 4,85	2.080.648	% 4,29	2.327.620	% 4,28	6.335.283	% 9,02
5	Ergo Isvicre	2.014.000	% 6,85	2.498.206	% 5,15	4.463.837	% 8,21	3.405.431	% 4,85
6	Aksigorta	2.963.000	% 10,07	1.336.637	% 2,75	2.485.799	% 4,57	3.333.183	% 4,75
7	Anadolu	230.000	% 0,78	225.422	% 0,46	473.070	% 0,87	3.254.754	% 4,63
8	Axa Oyak	207.046	% 0,70	516.035	% 1,06	755.963	% 1,39	2.420.585	% 3,45
9	Seker	1.329.000	% 4,52	1.041.033	% 2,15	3.971.223	% 7,31	2.129.432	% 3,03
10	Ankara	5.000	% 0,02	3.868.462	% 7,97	2.337.466	% 4,30	1.196.815	% 1,70
	İLK 10 ŞİRKET TOPLAMI	29.400.046	100	48.167.865	100	53.358.318	100	67.713.485	100

Kaynak: Türkiye Sigorta Resürans Şirketleri Birliği

Tablonun incelenmesinde göze çarpan bir önemli istatistik, 2004 yılından itibaren hızla yükselen, tarımsal sigorta primleri toplamıdır. İlk 10 şirket bazında incelenen dönemde, 2004 yılında 29.400.046 YTL gerçekleşen toplam tarım sigortaları prim üretimi miktarı bir sonraki yılda yani 2005 yılında %90 oranında bir artış göstermiş ve 48.167.865 YTL gerçekleşmiştir. Tarım sigortaları prim üretim miktarlarının 2006 yılında durağanlaştığı gözlenmekteyse de 2007 yılında oldukça hızlı

²⁴² Tarım Sigortaları Havuzu Tarsim, “www.tarsim.org.tr”, Erişim Tarihi:06.01.2008

²⁴³ Türkiye Sigorta Reürans şirketleri Birliği, “http://www.tsrbs.org.tr”, Erişim Tarihi:06.01.2008

bir ivme kazanarak yükseldiği ve ilk 6 aylık süre içerisinde dahi bir önceki ve bir önceki yılın tamamından daha fazla bir artış gösterdiği görülmektedir.

Güven Sigorta halen Türkiye Tarım Kredi Kooperatifine ait, Başak Groupama Sigorta, T.C Ziraat Bankası ile tarımsal kredilerin sigortalanması konusunda müşterek faaliyet göstermektedir.²⁴⁴ Türkiye'ye gelen yabancı sigorta şirketleri, nüfusu hızla büyüyen ve aynı zamanda büyük bir ekonomik kalkınma çabası içinde bulunan ülkemizde mevcut sigorta primiyle bu potansiyele uygun işler yapabilecekleri inancıyla sigorta pazarına girmişler, ancak, 1990 yılından sonra başlayan büyük rekabet bu şirketlere umut ettikleri kazançları vermediğinden bazı yabancı şirketler Türkiye'yi terk etmeye karar vererek sahip oldukları hisseleri yerli şirketlere satmışlardır. Günümüzde meydana gelen ekonomik gelişmeler neticesinde Dünya sigorta şirketleri ülkemiz sigorta pazarındaki yerlerini tekrar almaya başlamışlar, bunun son örneği, Fransız Groupama Sigorta sigorta şirketinin T.C Ziraat Bankası ortaklığı olan Başak Sigortayı satın almasıdır.²⁴⁵

3.2.4.4 Tarım Finansmanında Gelecek Piyasa İşlemleri (Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsaları)

Vadeli işlem piyasaları, bir malın (tarımsal mal, değerli maden, döviz, hazine bonusu, devlet tahvili, borsa endeksi) taraflar arasında yapılan anlaşma sonucu belirli bir fiyattan ileriki bir tarihte teslim edilmek üzere alım satım sözleşmelerinin yapıldığı ve bu sözleşmelerin el değiştirdiği borsalardır.²⁴⁶ Sözleşmelerin işlem görmesi ya da el değiştirmesi vadeli işlemler borsalarında gerçekleşmektedir. Bu piyasada tarafların birbirlerini tanıması mümkün olmadığından, yapılan sözleşmelerin garantili olarak yerine getirilmesinde, borsa takas merkezi görev almaktadır. Gelecek piyasa işlemlerinin gerçekleştiği borsaların finansman açısından önemi, satılan malların gelecekte olabilecek fiyat düşüşlerinden dolayı satıcının bir zarara uğramasının önüne geçilmesidir. Aynı şekilde gelecek piyasa işlemleri ile satın alanın da gelecekte oluşabilecek fiyat yükselişlerinden olumsuz etkilenmesinin korunması amaçlanmaktadır.

²⁴⁴ Güven Sigorta A.Ş. ve Başak Groupama Sigorta, “www.guvenisigorta.com.tr-www.basak.com.tr”, Erişim Tarihi:06.01.2008

²⁴⁵ Başak Groupama Sigorta, “http://www.basak.com.tr/grup/about.aspx”, Erişim Tarihi:06.01.2008

²⁴⁶ Muharrem Karşlı, “Sermaye Piyasası, Borsa ve Menkul Kıymetler”, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul: 1994, Sf.229

Dolayısıyla gelecek piyasa işlemlerinin, işletmeleri fiyat riski ve üretim risklerinden koruma yönünden önemi bulunmaktadır.²⁴⁷

Vadeli işlem piyasaları, bünyesinde taşıdığı özellikler ile kullanıcılarına büyük kolaylıklar sağlayan Dünya’da günümüzün en fazla rağbet edilen finans ve risk aktarma araçlarının başında gelmektedir. Ekonomik kararları alan merkez ve piyasa güçlerinin en çok bilmek istedikleri konu olan gelecekteki fiyat konusu, vadeli işlem piyasalarının uygulandığı alanlarda otoritelere bir fikir vermektedir. Serbest piyasada bugünkü fiyatı belirlemede gösterilen başarı gelecek fiyatlarının belirlenmesinde gösterilememektedir. Tarımda, vadeli işlemlerin başarısı bu işlemlerin yapılacağı borsaların teknik yapıları ve iletişim imkanlarının geliştirilmesi, sistemin işleyişi, faaliyetlerinin çerçevesini belirleyen sağlam hukuksal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, oyuncuların yeterli biçimde aydınlatılarak belirli bir toplumsal altyapının oluşturulması ve fiziki ürün tesliminin sağlanması bu yolla borsada güven sağlanmasıyla mümkün olabilecektir.²⁴⁸

Gelişmiş ülkeler tarafından 1970’li yılların başlarından itibaren yaygın olarak kullanılan vadeli işlemler 1980’li yılların sonlarına kadar Türkiye’de hemen hemen hiç uygulanmamıştır. Bunun temel nedeni ise ekonomik yapının henüz bu işlemlerin uygulanması için hazır ve yeterince gelişmemiş olmasıdır. Hızla küreselleşen dünya ekonomisi ve finans piyasalarına Türkiye’nin entegre olmasını sağlayacak önemli araçlardan bir tanesi de vadeli işlem piyasalarıdır.²⁴⁹

Ülkemizde vadeli işlemler ve emtia borsalarının geliştirme çalışmaları bulunmaktadır ve bu amaçla kurulan, Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası A.Ş.(VOBAŞ), Sermaye Piyasası Kurulu’nun 17.08.2001 tarihli ve 9/1101 sayılı Kararına dayanan, Devlet Bakanlığı’nın 03.09.2001 tarihli ve 2381 sayılı yazısı üzerine, 2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanununun 40’inci maddesine göre, 19.10.2001 tarih, 24.558 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2001/3025 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuş, ülkemizdeki ilk özel borsa kuruluşudur. 2005 yılında faaliyete başlayabilen VOBAŞ, bir

---

²⁴⁷ Mehmet Bülbül, “Tarımsal İşletmelerin Finansmanı”, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara: 2006, Sf.241

²⁴⁸ E.Recep Erbay, “Lisanlı Depoculuğun ve Teslimata Bağlı İşlemlerin Türkiye Tarım Ürünleri Piyasasına ve Vadeli İşlemlere Etkileri”, İstanbul Ticaret Odası Yayınları Yayın No:26, İstanbul: 2007, Sf.80–82

²⁴⁹ Ebru Arısoy, Necmi Odyakmaz, “Vadeli Ürün(Emtia) Borsaları veDış Ticaret Açısından Önemi”, Dış Ticaret Müsteşarlığı Araştırma Raporu No:7, Ankara: 2006, Sf.4

milyon üyesi, 350'nin üzerinde oda ve borsanın bağlı olduğu yapısıyla iş dünyasının en büyük temsilcisi Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası'nın kuruluşuna öncülük etmiş olmakla birlikte İzmir Ticaret Borsası, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, İş Yatırım Menkul Değerler A.Ş., Koçbank A.Ş., Vakıf Yatırım Menkul Değerler A.Ş., Garanti Bankası T.A.Ş., Akbank T.A.Ş., Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası A.Ş., İMKB Takasbank A.Ş ve Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliği ortakları arasında yer almaktadır. Vadeli işlem ve opsiyon borsaları liberal ekonomik sistemlerin vazgeçilmez kurumlardan biridir. 2006 yılı rakamlarına göre Dünya genelinde vadeli işlem borsalarının işlem hacmi 1,2 katrilyon doların üzerinde olup, işlem gören sözleşme adedi 7 milyar civarındadır. Bu borsaların Dünya genelinde en önde geleni CBOT'dur. VOBAS'ta yatırımcıya, İMKB 30 ve İMKB 100 endeksine bağlı menkul kıymetler ile altın ve döviz fiyatlarına bağlı değişen ürünlerin yanı sıra tarımsal açıdan ülkemizde alternatif araçları bulunmakta olan Pamuk ve Buğday emtia ürün olarak sunulmaktadır.²⁵⁰

Halen Borsada işlem gören Tarımsal ürünlerde herhangi bir gelişme olmamasına karşın 2005 yılında aktif faaliyetlerine kuran Borsa iki yıl içersinde toplam 17,9 Milyar Dolarlık bir işlem hacmine ulaşarak Dünya'nın en hızlı büyüyen Borsası olarak finans piyasalarındaki yerini almaktadır. Ancak bu hızlı büyümenin asıl nedeni İMKB kontratları ile Döviz kontratlarına yapılan yatırımlardan kaynaklanmaktadır. Emtia kontratlarının gelişmemesinin temel nedeni olarak lisanlı bir depoculuk sisteminin olmayışından ötürü fiziki mal teslimatının yapılamayışı, mevcut tezgah piyasasının sürmesi ve taahhüt edilen sermaye karşılığında üretim miktar ve sürelerinin belirlenemeyişinin yatırımcıya yeterince açık aktarılamaması gösterilmektedir.²⁵¹

Vadeli işlem piyasalarının Türkiye'de, finans piyasalarını, kredi mekanizmasını, üretim ve dış ticaret faaliyetlerini tamamlayıcı bir yapı göstereceği tartışma götürmez

---

²⁵⁰ Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası, "http://www.vob.org.tr", Erişim Tarihi: 07.01.2008

²⁵¹ İş Yatırım Menkul Değerler A.Ş., "Vadeli İşlem Borsası Dergisi", Sayı:2, Sf.2

bir gerçektir. Vadeli işlemler piyasasının genel fayda fonksiyonu şu şekilde özetlenebilir²⁵²:

1. Üreticiler üretim planlarını, üretim tercihlerini ve üretim ikame imkanlarını daha gerçekçi bir şekilde yapabilmektedir. Çünkü vadeli ürün borsalarının olduğu bir ortamda üreticinin piyasa koşullarına karşı duyarlılığı artacaktır.
2. Üreticiler uzun vadeli satış ve üretim bağlantıları yapma imkanı bulabilecektir.
3. Piyasaların işleyişindeki kolaylık ve hız ürün fiyatlarında daha iyi bir istikrar temin edecektir.
4. Vadeli işlemler borsası, piyasada ürün arzının kesikli, ancak talebinin sürekli olmasından doğan yapısal sorunları ve dengesizlikleri gidererek devletin destekleme ihtiyacına bağlı olarak üstlendiği mali yükü azaltacaktır.
5. Sanayiciler ise, ürün fiyatlarındaki çift yönlü hareketlenmelerden doğan fiyat riskini finans kesimine aktararak, risklerini dengeleme olanağına kavuşabilecektir.
6. Üretim sonrasında depolama maliyetlerinde ve stoklara bağlanan finansal giderlerde tasarruf sağlanarak, buradaki maliyet unsuru farklı alanlara kaynak olarak aktarılabilir.
7. İthalat ve ihracatçı dünya fiyatlarıyla ticaret yapma olanağına kavuşarak, uluslararası piyasalarda rekabet gücünü arttıracaktır.
8. İhracatçı uzun vadeli bağlantılara girmek ve bu bağlantıları risk yüklenmeden yerine getirmek imkanı bulacaktır. Fiyat riskinden korunan ihracatçı istikrarlı bir gelire kavuşacak ve pazar payını artırmayı isteyecektir.
9. Vadeli işlemler piyasasında kontratların kayıt altına alınması sayesinde ticaretin izlenmesi kolaylaşacaktır.
10. Tarım sanayicisi borsadan aldığı fiyat sinyallerini değerlendirerek istikrarlı fiyat üzerinden girdi temin edebilecek, borsada oluşan fiyatlara bakarak üretim maliyetlerini ve satış fiyatını gerçekçi bir şekilde planlayıp, dış ve iç piyasaya karşı yükümlülüklerini zamanında yerine getirebilecektir.

---

²⁵² E.Recep Erbay, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Tarım Ürünlerinin Future (gelecek) ve Options (opsiyon) Piyasaları: Türkiye Örneği”, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Tekirdağ 2003, Sf.24–51

11. Sanayiciler ürün toplam maliyetlerini ve satış fiyatlarını daha rekabetçi bir düzeyde tutup, dış satışlarını geliştirerek ülkeye daha fazla döviz getirisi sağlayabileceklerdir.

Doğru finansal karar alma, etkin fiyatlarla mümkün olabilmektedir. Mevcut durumda birçok varlığın etkin fiyatını piyasalardan elde etmek mümkün olmamaktadır. Çok sayıda katılımcının işlem yapması suretiyle borsalarda oluşan fiyatlar, taraflara güvenilir bir fiyat göstergesi sunmaktadır. Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsasında oluşan fiyatlar özellikle tarımsal ürünlerde güvenilir bir gösterge olacak, bu yolla tarım işletmecisi finansman yapısını düzenleyerek finansman ihtiyacını daha net görebilecektir. Böylece finansal kuruluşlar da tarım işletmelerinin finansmanında daha etkin rol oynayabilecektir.²⁵³

3.3 Türkiye'ye Uygun Olabilecek Bir Tarım Finansmanı Modeli

İyi bir tarım finansmanı sistemi kurulabilmek için öncelikle ülkemizdeki tarımsal sisteme ait özelliklerin belirlenmesi gerekmektedir. Böylelikle ülkemize ait tarımsal işletmelerin finansman ihtiyaçlarının doğru belirlenmesi sağlanabilecektir.

- Ülkemizin sosyal ve ekonomik açıdan gelişmişlik düzeyi,
- Uygulanan tarımsal destek politikaları,
- Tarımsal işletmelerin yapısı ve buna bağlı işletme sermayesi ihtiyaçları,
- Finansal piyasalar,
- Tarım işletmelerine finansal destek sağlayan kurumların yapısı ve olanakları,
- Ülkemizin coğrafi yapısına bağlı olarak kendine has özellikler taşıyan üretim deseni,

---

²⁵³ Türkiye Bankalar Birliği, "Türkiye İktisat Kongresi- Vadeli İşlemler Borsası Bildirgesi", Ankara: 2003, Sf.3

Gibi faktörler ülkemizde tarımın kendine has bir yapı ortaya koymasına neden olmaktadır.

Türkiye’de uygulanabilecek iyi bir tarımsal finansman sisteminde, kısa dönemde küçük aile işletmelerinin birleştirilmesi yoluyla işletmelerin daha sağlıklı bir finansal yapıya kavuşturulması, uzun dönemde bu tarımsal işletmelerin tarımsal hammadde ile mamul üreten sanayi kuruluşlarına girdi sağlama konusundaki başarısının artması ve buna bağlı olarak sanayi ürünlerinde iç ve dış pazarlarda rekabet edilebilir bir konuma getirilmesi hedeflenmelidir. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi adına;

- Devlet,
- Üreticiler,
- Finansal Kuruluşlar,
- Üretici Örgütleri,
- Tarımsal Sanayi Kuruluşları,
- Hane Halkları,

arasında dengeli, hızlı bilgi akışı sağlayan işlevsel bir yapı kurulması gerekmektedir. Bu ilişki içerisinde yer alan kurumlardan birisi ya da birkaçının sistemden uzaklaşması halinde kurulacak yapının dengesi bozulacağından, bu kurumlar arasında etkin bir ilişki mekanizması olması zorunludur. Bu altı yapı içerisinde etkin bir ilişki bulunmayışı, mevcut yapıda bu kurumların birbirilerinden uzak oluşu nedeniyle ülkemizde, yıllardır sağlıklı bir tarımsal finans sistemi oluşturulamamış, buna bağlı olarak gerek tarımsal işletmelerin gerekse bu sektöre kaynak sağlayan finansal kuruluşların sorunlarına çözüm getirilememiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2001 yılında gerçekleştirilen genel tarım sayımı sonuçlarına göre ülkemizde, tarımsal faaliyetler yoluyla geçimlerini sağlamakta olan, 32.661.796 kişi ve bu kişilerden oluşan 3.022.127 tarımsal işletme bulunmaktadır. İşletme başına tarım işçi sayısı 11 kişidir ve bu işletmeler yoluyla tarım sektörü ülkemizde GSMH’den %9,2 pay almaktadır. 2006 yılı verilerine göre tarım sektörü ihracattan %4,6, ithalattan ise %2,1 pay almaktadır. Mevcut sistem içerisinde üreticiler hangi mevsimde hangi ürünleri üretmeleri gerektiği hakkında bilgi sahibi

olamamaktadır. Bu konuda atadan kalma yöntemler kullanılmakta, sonuçta ürünlerde arzın talebi aşması halinde ürün fiyatlarında dengesizlik ve bağılı olarak işletme sermaye yapılarında bozulma ve negatif dengesizlikler oluşmaktadır. Ülkemizdeki tarımsal işletmeler Bankalar, Leasing kuruluşları, Faktoring firmaları, Başta Tarım Kredi Kooperatifleri olmak üzere Tarımsal Birlikler, TARSİM ve Sigorta şirketleri, organize ticaret borsaları, organize olmuş diğer finansal kuruluşlar ve organize olmamış piyasalardan finansman ihtiyaçlarını gidermektedirler. Bu ihtiyaçlar belirlenirken genellikle sağlık veri alınmadığından, hatalar yapılmakta ve sonuçta tarım sektörü sübvansiyonlara ihtiyaç duymaktadır.

Türkiye'nin sosyal ve finansal şartları düşünüldüğünde, oluşturulması düşünülen modelin, finansal arz cephesini oluşturan birçok finansal kuruluşa kaynak sağlaması gerekeceği gibi talep cephesinde tarım üreticileri ve işletmelerine güvenli ve hızlı bir kaynak akışı sağlanması gerekmektedir. Modelin ana prensibi Devletin sağlayacağı sübvansiyonlarla tüm finansal kuruluşların kaynaklarının birleştirilerek etkin bir tarımsal üretim sistemine hızlı bir şekilde aktarılmasını sağlamaktır. Bu yolla kendi finansal kaynaklarını yaratmaya başlayacak sistem içerisinde Devlet zaman içerisinde, sübvansiyonlarını çekerek sadece düzenleyici ve denetleyici bir kurum olma özelliğine bürünebilecektir.

Kurumsal bir tarım finansman sistemine kavuşabilmek adına öncelikli olarak yerleşmesi gereken bir takım dinamikler bulunmaktadır. Bu dinamikleri oluşturacak adımları şu şekilde belirlemek mümkündür;

Tarım sektöründe öncelikli olarak devlet eliyle arazi birleştirmesi ve arazi sahiplerinin örgütlenmesi yoluyla üreticilerin, ortak hareket edebilme kabiliyetinin kazandırılması gerekmektedir. Sistemde mevcut ve oluşacak üretici örgütlerinin sayılarının azlığı önemlidir. Bu anlamda T.C Tarım Bakanlığı tarafından gerekli düzenlemenin yapılması ve sade bir yapıya kavuşturularak karmaşıklık oluşmaması adına gerekli tedbirler alınmalıdır.

Finansal kuruluşların sektör bazında birlikte hareket edebilmeleri ve finansal araçlarda yeknesaklık sağlamak adına Hazine Müsteşarlığı ile T.C Sanayi Bakanlığı ve

diğer Devlet kuruluşlarının düzenleyici rolünü üstlenmesi ve gerekli mevzuatların çıkartılması gerekmektedir.

Üreticilerin ve Finansal kuruluşların önceliklerini belirlemek adına bu kurumlar bir araya getirilerek gerekli adımlar atılmalı, belirlenecek ilkelerin birlikte yürütülmesi adına önkoşullar oluşturulmalıdır.

Bu finansal sistemde kaynak oluşturacak gerekli sermaye başta Devlet olmak üzere tüm finansal kurumlar ve üretici örgütler tarafından birlikte hareket edilmelidir.

Oluşturulacak koşulların tüm kurumlar tarafından istisnasız uygulanmasını sağlamak adına, Devlet kuruluşları bir araya gelerek gerekli yasal çalışmalar düzenlenmesi ve tamamlanmalıdır.

Bu dinamiklerin oluşturulması ve önerilen sistemin kurulması adına uygulanması gereken faaliyetler şu maddeler ile anlatılabilir;

A) Yapısal Düzenlemeler; Günümüz koşullarında tarımsal sistem tarım hukuku ile düzenlenmekte ve tarım topraklarının birleştirilmesi yani “toprak reformu” kavramı bu hukuki yapı içerisinde her zaman gündemdeki yerini korumaktadır.

Oysaki toprak reformu ve uygulamaları toprak hukuku ya da toprak mülkiyeti sistemi içerisinde yer almakta olup, tek başına ele alınmalıdır.²⁵⁴ Bu doğrultuda toprak reformu uygulamalarında toprak hukuku düzenlenerek, üretim girdileri, girdilerin kullanımı ve üretim deseni bu hukuku çerçevesinde uygulanmalıdır. Tarımsal alanların birleştirilmesi ve insanlar arasındaki ilişkiler diğer hukuk dalları ile birlikte (Borçlar hukuk, medeni hukuk, Sigorta hukuku vb.) değerlendirilerek kooperatifleşme hareketi ele alınmalıdır. Oluşturulan yapıdaki karmaşıklığın düzenlenmesi amacıyla Türkiye Ziraat Odaları Birliği yeniden düzenlenerek, finansal sisteme uygun bir zemine oturtulması tartışılabilir.

Kooperatifleşme yoluyla, üreticilerin hangi ürünü hangi mevsimde ve zamanda üretecekeri belirlenerek Tarım Hukuku yoluyla uygulamaları sağlanmalıdır. Bu yapı ile

---

²⁵⁴ Suat Aksoy, “Tarım Hukuku”, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara: 1984, Sf.50–53

üreticilerin tarımsal girdileri sonucunda elde edecekleri ürün miktar ve fiyatları önceden belirlenebileceğinden başlangıç sermayesi ihtiyaçları doğru tespit edilerek ihtiyaç olan yabancı sermaye girdisi doğru olarak belirlenerek, sağlanacaktır.

B) Finansal Kuruluşlar Arasındaki Düzenlemeler; Bu düzenlemeleri yapmak adına kurulu örgüt birlikleri Türkiye Bankalar Birliği, Finansal Kiralama Derneği, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, Faktöring Derneği ve Tarım Kredi Kooperatifleri gibi kuruluşların ortaklaşa çalışmaları sağlanmalıdır. Bu amaçla gerekirse Tarımsal Finans Kuruluşları Birliği oluşturması önerilmektedir. Bu kuruluşun üyeleri sistemede yer alması gereken tüm finansal kuruluşlar (Bankalar, Sigorta Şirketleri, vs) birliklerinden oluşmalı, finansal kuruluşların sadece sistem içerisindeki tarımsal finansal araçların uygulanmasındaki düzenlemelere bakmalıdır. Denetleme yetkisi Devlet ve merkezi birliklerde kalmalıdır.

C) Tarım İşletmelerinin ve Finansal Kuruluşların Ortaklaşa Çalışmaları; Bu noktada Türkiye Ziraat Odaları Birliği ile oluşturulması önerilen Tarımsal Finans Kuruluşları Birliği ortaklaşa ve devlet gözetiminde çalışarak ilkeler belirlenebilir.

D) Gerekli Finans Kaynaklarının Oluşturulması; Tarım sektörünün, 2006 yılı rakamları ile ülke GSMH'sına 53.084 Milyon YTL katkı yaptığı ve toplam GSMH'dan %9,2 pay aldığı düşüldüğünde ihtiyaç olan başlangıç fonunun büyüklüğüne ilişkin bir fikir edinilebilmektedir. Buna karşın ülkemizde sadece Bankaların tarım sektörüne sağladığı toplam kredilerin oranı 2006 yılında 5.978.681 YTL ile %,2,8'de kalmaktadır. Ülkemizde tarım sektörünün finansmanında en büyük sorunlarda birisi sağlanacak teminatın genellikle gayrimenkul ipoteğine dayandırılmasıdır. Teminat sorunu olarak adlandırılan sorunun çözümü amacıyla, Türkiye'de 1991 yılında kurularak, 2007 yılında faaliyetlerine hız veren Kredi Garanti Fonu(KGF) devreye alınabilecektir.

KGF mevcut yapısında, bünyesinde Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB-%50,04) ve Küçük ve Orta İşletmeleri Geliştirme Birliği(KOGEB-%48,54) başta olmak üzere Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK-%1,29), Halk Bankası vb kuruluşların ortak olarak yer aldığı, "küçük ve orta ölçekli işletmeler için sağladığı kefaletle bu işletmelere destek vermekte, yatırımlarının ve işletmelerinin finansmanında

banka kredisi kullanmalarını mümkün hale getirmeyi” amaç edinen ve bu amaçla sağlanan kredilerin %80’ine kadar kefalet fonksiyonu ile yer alan bir kuruluştur.²⁵⁵ Yeni düzenlemeler ile tarım sektöründe finansman sağlayacak bir yapıya kavuşturulması adına mevcut ve kurulması planlanan finansal ve sosyal kurumların ortaklıkları KGF bünyesinde buluşturularak, fon sağlanması ve bu fon ile tarımsal finansman araçlarına kefalet yoluyla garanti sağlaması gündeme getirilebilecektir.

Ülkemiz doğal şartlarından kaynaklanan risklerin yönetilmesi adına %50 Devlet destekli tarım Sigortaları sistemi ve bu sistemi yürütmekle görevli TARSİM, faaliyetlerini sürdürebilecek ve sistem içerisinde etkin bir rol üstlenebilecektir.

Diğer taraftan, bankalar tarafından tarımsal sektöre sağlanan krediler de T.C Ziraat Bankası ile Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından yürütülmekte olan ve çeşitli oranlarda Devlet tarafından sağlanan faiz oranı sübvansiyonu uygulaması bulunmaktadır. Uygulamada kullanılan kredilerin faizleri, Bakanlar kurulu tarafından ürüne yönelik kredi konusuna göre, %60 Hazine, %40 T.C Tarım Bakanlığı tarafından sübvansiyon edilmektedir. Kurulması önerilen sistem içerisinde sübvansiyonlar diğer Banka ve Finansal Kuruluşları (Diğer Bankalar, Leasing, Faktoring vb) kapsayacak şekilde genişletilebilir. Böylece diğer finansal kuruluşların bu kredileri pazarlama adına faaliyetleri artabilecek, şube ağları genişleyerek finansal sisteme katkıları ortaklıkları oranında artabilecektir.

E) Sistemin Kurulması ve Yürütülmesi Adına Gerekli Yasal Düzenlemeler;

Bu adımda, sistemin kurulması, yürütülmesi ve faaliyetlerinin düzenlenmesi çalışmaları ele alınmaktadır. Sistemi düzenlemek, finansman ve tarımsal üretim işlevlerinin yer alması nedeniyle Tarım Bakanlığı ile Hazine tarafından ortak yürütülmeli, üretim fonksiyonunun sağlıklı yürütülebilmesi adına işleyişinde denetleyici rolü Devlet, Bakanlık düzeyinde üstlenmelidir. Düzenlenecek yeni sistemi yürütmesi amacıyla Devlet Destekli Tarımsal Finansman Merkezi Kuruluşu kurulması değerlendirilmelidir. Bu kuruluş, Kooperatif Bankası statüsünde olabileceği gibi TARSİM benzeri özerk yapıya sahip A.Ş statüsünde de olabilecektir. Kurumun ortakları, daha önceki maddelerde belirtilen finansal kuruluş ortaklıkları ağırlığında, finansman ve üretici

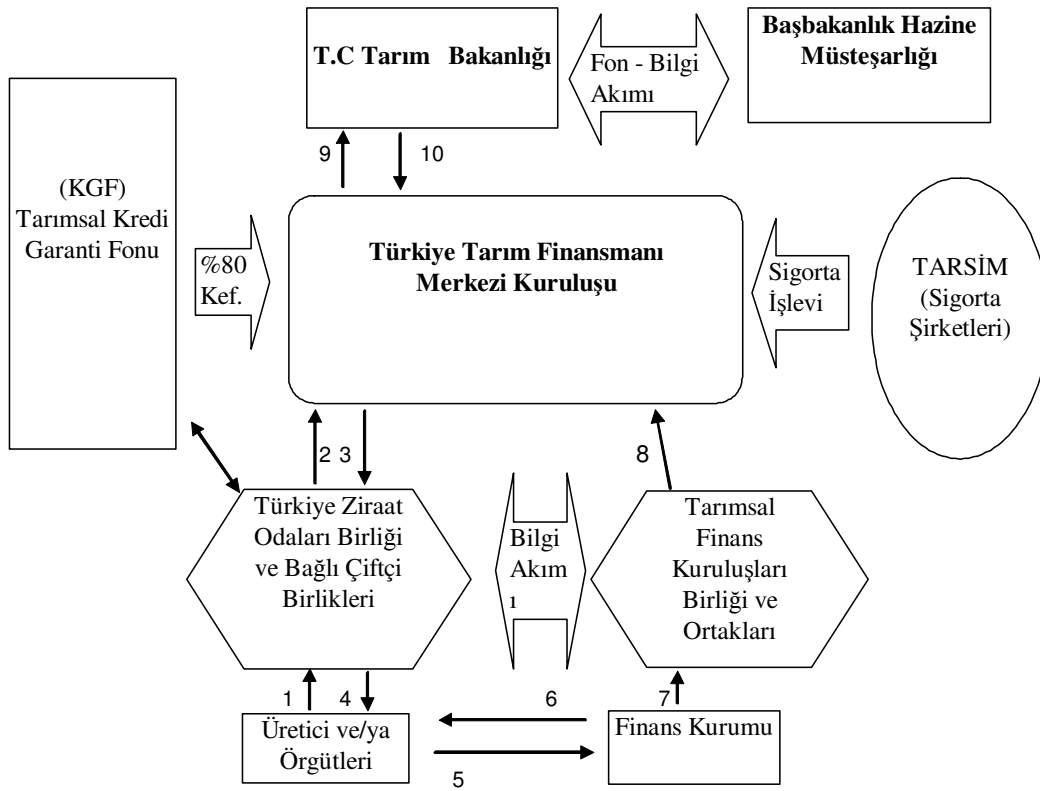
---

²⁵⁵ Kredi Garanti Fonu A.Ş/ww.kgf.com.tr

kurumları olmalıdır. Sistemin merkezinde yer alacak kuruluş, tarımsal üretim ve mal fiyatlarını, tarımsal finansal araçların oluşturulması ve düzenlenmesinde yeknasaklığı, bu finansman araçlarında uygulanacak faiz ve komisyon oranlarında dengeyi, Devlet'in finansal ve deneteleyici desteğini sağlayarak tüm ortaklarının, sistem içerisindeki uygulamalara uyumunu ve düzenini sağlayabilecektir.

Önerilen Devlet Destekli Tarımsal Finans Merkezi Kuruluşu'nun yapısını daha net anlatabilmek adına şekil 11 düzenlenmiştir.

Şekil 11. Önerilen Tarımsal Merkezi Finans Modeli Şeması

Kaynak: Kurulması Önerilen Sistem

Merkezi Tarımsal Finansman Sistemi'nin işleyişi şu çerçevede olabilecektir;

1. Üretici ve/ya üretici örgütü tarımsal projesini finansman ayağını gerçekleştirmek adına Türkiye Ziraat Odaları Birliği'ne başvuruda bulunabilir.

2. Türkiye Ziraat Odaları tarafından projenin onaylanması aşamasında teminat işlevi hakkında bilgileri netleştirmesi gerekir. Daha sonra, tarımsal proje onaylanmak üzere Merkezi Tarım Finansman merkezine iletebilir. Merkez onay aşamasında uzmanları aracılığıyla projeye uygun olabilecek finans koşullarını belirleyebilir.
3. Merkez tarafından projenin onaylanması halinde onaya ilişkin bilgiler Türkiye Ziraat Odaları birliğine gönderilebilir. Sağlanabilecek finansmana ilişkin koşullar bu aşamada Merkezi finans kuruluşu tarafından bildirilmelidir.
4. Türkiye Ziraat odaları Birliği ortağı olan çiftçi ve/ya birliğine onay hakkında gerekli belgeyi sunmakla görevlendirilebilir.
5. Onayı alan üretici, tercih edeceği finans kuruluşuna giderek onay hakkındaki resmi belgeyi sunarak kredi başvurusunda bulunabilir.
6. Onay önceden yapılmış olacağından finansman miktarı olan fon üreticiye ödenerek tarımsal sigorta poliçesi ile üreticinin bireysel olması durumunda gerçekleştirilecek hayat sigorta poliçesi, finansal kuruluş tarafından üretilebilir. Ödeme aşamasında belirlenecek masraf ve komisyonlar, Banka tarafından üreticiden tahsil edilmelidir.
7. Fon sağlayan finans kuruluş oluşan riski, işlem komisyonunu alarak, Tarımsal Finans Kuruluşları birliğine aktarabilir.
8. Aktarılan fondan Tarımsal finans kuruluşları birliği komisyonu kesilmesi sonrası, risk tutarı Tarımsal finans merkezi kuruluşuna aktarılmalıdır.
9. Oluşturulan finans projesine faiz sübvansiyonu yapılıyorsa, sübvansiyona ilişkin bilgiler T.C Tarım Bakanlığı'na bildirilir. T.C Tarım Bakanlığı, kendi bünyesinden veya Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı tarafından sağlanan ve/ya sağlanacak fonu merkezi kuruluşa aktararak sistemin fonlama aşaması tamamlanabilir.

Gereken finans kaynağını 6. aşamada alan çiftçi, projeyi uygulama konusunda Merkezi kuruluş denetiminde, Türkiye Ziraat Odaları Birliği ile birlikte yürütmeli, üretim şartlarına uyması sağlanmalıdır. Üretim aşamasında, üretici ve/ya üretici örgütü'ne sağlanan fonun hangi kaynaklara aktığını, girdi ve çıktı ilişkisini,

denetlemekle, öncelikle Türkiye Ziraat Odaları Birliği sorumlu tutulmalı, Merkezi kuruluş ise tüm faaliyetleri öncelikle oda kayıtlarından gerekmesi halinde bizzat üreticilerin denetlenmesi görevini üstlenmelidir. Böylece üretici hem denetlendiğini hissedecek, üretim teknikleri ve fon kullanımını konusunda yalnız kalmayacaktır.

Üretilen ürünlerin, satışı ve pazarlanması aşamasında, Türkiye Ziraat Odaları Birliği ile ülkemizde kurulu Ürün Ticaret Borsaları ve Vadeli İşlemler Borsası ile Türkiye Tarımsal Finans kuruluşları arasında sağlanabilecek ilişkilerin boyutlarına göre, üretilen fiziki mal teslimatına dayalı bonolar, geleceğe dayalı işlemler doğrultusundaki Futures ve opsiyon kontratlarının satışı, sisteme fon geri dönüşünü hızlandırabilir. Ürünlerin fiziki dolaşımını ise ülke içi ve dışı önceden belirlenecek talepler doğrultusunda, lisanslı depoların ve Ticaret Borsalarının sorumluluğunda olabilir.

Finans enstrümanları başlangıçta belirlenebilen projelerle başlanarak, gelişen ve değişen üretici talepleri doğrultusunda yeni finansman araçları belirlenmesi Merkezi kuruluş başta olmak üzere Tarımsal Finans Kuruluşları Birliği ile Türkiye Ziraat Odaları Birliği tarafından gerçekleştirilebilir. Daha sonra, Devlet adına sorumlu T.C Tarım Bakanlığı ile Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı tarafından son denetim gerçekleştirilerek yeni finans enstrümanları uygulamaya alınabilir. Böylece fon sağlayanlar ile fon talep edenler sürekli ve kesintisiz bir bilgi alışverişi içerisinde olacaklardır.

Oluşabilecek doğal riskleri yönetmek adına, üretimde girdi ve çıktı ilişkisinin korunması amacıyla, TARSİM ve sigorta şirketleri gerekli fizibilite çalışmaları ile sigorta ürünlerinin güncellenmesi ve yürütülmesi, pazarlama çalışmalarından sorumlu tutulmalıdır. Riskin gerçekleşmesi halinde, sigorta tazminatının ödenebilmesi amacıyla gerekli, ekspertiz çalışmaları yine sigorta kuruluşları tarafından yürütülerek sonuçlandırılmalı, Merkezi Tarımsal Finansman kuruluşu bu ilkeler doğrultusunda tazminat bedelini, fon sağlayan finansal kuruluşa aktarmalı ve finansal riskin kapatılması sonucu artan sigorta primi olası halinde bu tutar üreticiye ödenmelidir.

Tarımsal Kredi Fonu, sadece üreticiden kaynaklanan riskleri teminat altına almalıdır. Doğal koşullar için görevli Tarım Sigortası Kuruluşları bulunmaktadır. Bu bakımdan, tarımsal kredi garanti Fonu'nun garanti sağlama konusundaki şartları ve

maliyetleri üreticiyi zorlamayacak kadar uygun olmalıdır. Bu sistemin işlemesi adına oldukça büyük önem arz edecektir. Tarımsal Kredi Garanti Fonu, teminat şartlarını belirlemek ve güncelleştirmek adına, Türkiye Ziraat Odaları ve Tarımsal Finans Kuruluşları birliği ile birlikte çalışarak sürekli güncel çalışma olanağına sahip olabilecektir. Bu kuruluşun faaliyetlerini denetlemek ve oluşabilecek anlaşmazlıkları çözümlenmek amacıyla Devlet adına, Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı sorumlu tutulabilir. Bu konuda denetleyici rolü üstlenecek, Müsteşarlığın faaliyetlerinin T.C Tarım Bakanlığı ile ortak yürütülmesi, sistem içerisinde yeknasaklığın korunmasını sağlayacaktır.

Sistemin işleyişi esnasında, mevcut durum ve geliştirici çalışmalar ilişkin istatistikleri her birim kendi çalışma alanında tutarak merkezi finansman kuruluşuna doğru bildirmekle yükümlü tutularak, her birimin üst birimi olan birlik bu konularda denetleyici rolü üstlenebilir. İstatistikler daha sonra Tarımsal Merkezi Finansman kuruluşuna bildirilerek, bu kuruluş içerisinde oluşturulabilecek istatistiki birim yardımıyla ortaya çıkacak sonuçlarla karşılaştırılarak hatalar giderilebilir. Böylece sistemin işleyişi ve geliştirilmesi çalışmaları hakkında net bilgilere sahip olunarak faaliyetler şekillenebilecektir. Merkezi kuruluşu Denetlemekle yükümlü Tarım Bakanlığı'da bu bilgileri kolayca elde ederek, Başbakanlık Hazine müsteşarlığı ile paylaşım yoluyla tarımsal politikaları daha net olarak belirleyebilecektir.

Mevcut durumda, Türkiye'de bu sistemin kuruluşu ve işlemesi tabii'dirki yapılacak olan istatistiki, yasal, mevzuat ve yönetmelik çalışmalarına bağlıdır. Önerilen modelin getirebileceği düşünülen faydaları, mevcut durum uygulamaları ile karşılaştırılarak şu şekilde belirlenmektedir;

1. Mevcut durumda, üreticinin tarımsal projesini tek başına üreterek uygulaması beklenmektedir. Önerilen sistemde projenin tüm bileşenleri, üretici örgütleri ve merkezi finans kuruluşu tarafından belirlenerek uygulanması konusunda destek sağlanarak, pazarlama ve satış aşamalarının planlı bir yapıda sürdürülmesi düşünülmektedir.
2. Mevcut yapıda üretici, kendi başına üretilen tarımsal projeyi uygulamak adına, finansal kuruluş yönetmelikleri çerçevesinde faiz ve komisyon

masraflarını baştan kabul etmek durumunda bırakılmaktadır. Bu yönetmelik ve masraflar, tüm kuruluşlar tarafından farklı uygulandığından bazı durumlarda üretici, yüksek maliyetlerle karşılıklıya kalabilmektedir. İşletmenin finansal yapısını direk ilgilendiren durum, önerilen yapıda, finansal kuruluşların yönetmelik ve masrafları ilişkisi içerisinde olacağı, diğer finansal ve üretici kuruluşlar ile yapılacak çalışmalar doğrultusunda belirleneceğinden tüm finansal kuruluşlar tarafından aynı uygulanmasının sağlanacağı düşünülmektedir.

3. Mevcut durumda teminat, finansal kuruluşların dayatmaları sonucu zorlu koşullar içerebilmektedir. Önerilen modelde, teminat şartları, üst örgütler ile birlikte belirlenerek daha esnek ve yeknasak uygulanması sağlanması düşünülmektedir.
4. Mevcut durumda sigorta, genellikle üreticinin isteğine bırakılmaktadır. Bu konu, sigorta şirketlerinin örgütlenme ve pazarlama yeteneklerine göre gerçekleşmektedir. Önerilen modelde, sigorta şartları belirlenmiş ve zorunlu olması planlanmaktadır. Ayrıca sigorta şirketi finans sağlayan kuruluş olabileceği gibi finans sağlayacak kuruluş ile ortak çalışması zorunluluğu doğmaktadır. Bu durumda, finansman şirketi sigorta işlevini de yüklenerek bağlı olarak sigorta şirketlerinin yapılanması kendiliğinden gelişecek, sistem içerisinde fonun sağlıklı ve eşit bir yapıda dönmesi sağlanabilecektir. Ayrıca sigorta konusunda, sigortalama işlevini yürütecek kuruluş ile sigorta şirketi karşılıklı denetleme ve düzenleme görevlerini kendiliğinden yürütecektir.
5. Mevcut yapıda üretici piyasada mevcut birkaç finansal üründen birini tercih etmek zorundadır. Önerilen modelde, tarımsal projeye uygun olabilecek enstruman merkezi finansal örgüt tarafında belirlenecektir. Ayrıca, finansal enstrumanların yapısı üretici ve finans örgütleri arasında, merkezi kuruluş başkanlığında belirlenerek Devlet tarafından onaylanacaktır. Böylece piyasanın yapısı kontrol altında tutularak, geliştirilmesi sağlanabilecektir. Üretici, başlıca görevi olan sağlıklı üretme koşullarına uygun hareket kabiliyeti gelişebilecektir.

6. Mevcut durumda istatistiki bilgiler özellikle TÜİK ve diğer kuruluşların kendi yaptıkları işlemleri raporlamasına bağlı bırakılmaktadır. Bu konuda farklı istatistik bilgileri ortaya çıkabilmekte, bazı bilgilere ulaşmak ilgili kuruluşun çalışmalarına bırakılarak, bilgilere ulaşılamaması veya geç ulaşılması gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Bu durum, karşılaşılabilecek risklerin önceden belirlenebilmesini engelleyebilmektedir. Önerilen modelde, bu yapı özellikle merkezi kuruluş etrafında şekilleneceğinden raporlama ve daha hızlı yapılarak, karar alma konusunda daha net bilgiler olacağından, özellikle politika uygulayıcılarının daha hızlı ve isbetli karar verebilme şansının artırılması hedeflenmektedir. Bu karar alıcıların her konuda hızlı ve donanımlı bilgi sahibi olmasını sağlayacaktır.
7. Mevcut yapıda fon sağlama konusunda öncü kuruluşlara bir takım ayrıcalıklar tanınabilmektedir. Devlet sübvansiyonları, belirli kuruluşlar tarafından, belirli şartlarla aktarılmaktadır. Önerilen modelde, sübvansiyonların, çerçevesi belirlenmiş etkin fon finansmanı enstrumanlarının kullanımının kolaylaşmasını sağlaması düşünülmektedir. Tüm finans ve üretici kuruluşları bu konuda birlikte ve Devlet otoritesinin denetiminde çalışarak ürünlerini ortak geliştireceklerdir. Sadece pazarlama, satış ve operasyonel organizasyonlarının etkinliği konusunda piyasa serbest bırakılacak, tüm kurumların özellikle bu konuda kendilerini geliştirmesi beklenecektir. Finansal kurumların kendi fonlarını tarım sektörünün finansmanına aktarmak istemesi halinde, ayrıcalıklı finansal enstrumanların (tarımsal kredi kartı, mevduat amacıyla ürün bonosu oluşturulması vs) uygulanması konusu kuruluşların üst örgütlerinin denetim ve kontrolünde kendilerine bırakılması önerilmektedir. Böylece finansal kuruluşların yükünün hafifleticeği ve başlıca görevlerini daha hızlı ve yaygın bir alana uygulayabilecekleri düşünülmektedir. Üreticiler açısından bu durum daha hızlı ve zamanında fon sağlanması sonucunu doğuracaktır ki bu da mevcut yapının en büyük sorunlarından birisini oluşturmaktadır.

8. Mevcut yapıda yürütme adına denetleme, belli kuruluşlar tarafından belli örgütlenmeler içerisinde gerçekleştirilirken, önerilen sistem içerisinde tüm kuruluşların işleyiş içerisinde aynı zamanda birbirini denetleme görevini üstlenmesi beklenmektedir. Modelin denetleyicisi de yine Merkezi kuruluştur ve nihai denetleme ve düzenleme gücü Devlet otoritesi tarafından yapılacaktır.
9. Üreticilerin üretim konusunda, finansçıların finansal enstrumanların geliştirilmesi ve uygulanması konusundaki eğitim faaliyetlerine yer verilmesi oldukça önemlidir ve bu işlevin Merkezi kuruluş tarafından belirlenerek üreticilerin ve finansal sektörün üst örgütleri olan, Türkiye Ziraat Odaları ile Türkiye Tarımsal Finans kuruluşları Birlikleri tarafından yürütülmesi önerilmektedir.
10. Önerilen modelin uygulanması halinde ana amaç, tarımsal üretimim ilke edinen ve bu yolla ekonomiye kaynak sağlanması konusunda, samimi davranışlar içerisinde iyi niyetli olarak çalışan üreticilerin daha hızlı, kolay, düşük maliyetli finansal enstrumanlara ulaşmasını sağlayarak geçen zaman içerisinde ekonomiye girdilerini arttırmak ve bu yolla toplumsal kalkınmayı desteklemesidir.

Böyle bir modelin devreye girmesi ile tarımsal sektörde ve genel ekonomide kemikleşmiş, yıllardır çözüm bekleyen kayıt dışılığın ve kırsal kalkınma sorunlarının çözülmesiyle birlikte sistemli bir gelişmeni sağlanacağı düşünülmektedir. Üreticilerin başlıca sorunlarından olan kalitesiz ürün üretiminin sistem içerisinde kendiliğinden yok olarak, gerek iç, gerekse dış piyasalara kaliteli ürün sunma düşüncesi bulunmaktadır. Ayrıca, temel fonksiyonu üreticilerle nihai tüketicileri doğru yerde ve doğru zamanda buluşturmak olan tarım ve finans piyasalarının birlikte hareket kabiliyetinin artması yoluyla bu hedeflerine daha kolay ve hızlı ulaşacağı kanısı yüksektir. Finans piyasaları daha bilgili ve doğru finansal enstrumanları doğru zamanda ve hızlı piyasaya kazandırarak kilit işlevlerini tam olarak yerine getirebileceklerdir. Kamu otoritesinin ise yıllardır çözümü için uğraştığı sübvansiyon uygulamalarının çerçevesini net olarak belirleyebileceği ve zamanla görevi olmayan finansal piyasalardan uzaklaşarak, denetleme ve düzenleme görevini çok daha etkin bir şekilde yerine getirebileceği düşünülmektedir.

SONUÇ

Tarım insanlığın gelişimi açısından var olmuş ve var olacak sektörlerin başında gelmektedir. Bu sektörün, üretimden kaynaklandığı düşünülen sorunları günümüz Dünya ekonomisi içerisinde gelişmiş ülkeler tarafından, finansman işlevi kullanılarak çözüme kavuşturulmuştur.

Finansal pazarlar, sanayi başta olmak üzere tüm sektör ve iş kollarının gelişmesi ve faaliyetlerinin devamını sağlamak adına kendi içerisinde yapılarak, bu sektörler için fon sağlamaktadır. Finansal piyasalardan sağlanan fonlar, günümüzde işletmeler için en az özkaynakları kadar önem kazanabilmektedir. Bazı işletmeler için, işletmecinin bilgi ve birikiminin yanında kendini geliştirebilmek için, bazı işletmelerin faaliyetlerini düzene sokmak veya devamını sağlamak adına sürekli finansal pazarların içerisinde olması gerekmektedir. Tarım işletmeleri ise kendine has yapısı ve dinamikleri ile finansal pazarların içerisinde çeşitli enstrümanları kullanarak yer almaktadır. Bu enstrümanlar arasında, kredi yöntemi başta olmak üzere, leasing, faktoring, gelecek piyasa işlemleri (futures ve opsiyon kontratları yoluyla) ve tarım sigortaları bulunmaktadır. Tarım sektörü, finansal pazarlar içerisinde yapısal özellikleri ile ihtiyaçları doğru belirlenmesi gereken sektörlerin başında gelmektedir. Finansal pazarların var olabilmesi için ticaret, ticaretin var olabilmesi için finansal piyasalar bulunmak durumundadır ve tarım sektöründe ticaret geliştirilmeden üretim kaynakları değerlendirilemeyecektir.

Sektörün bu özelliklerini Dünya'daki diğer ülkelere daha erken fark eden gelişmiş ülkeler finansal enstrümanlarını bu yönde şekillendirerek geliştirmekte olan ve az gelişmiş ülkelere örnek olmaktadır. Günümüzde Dünya, gelişmiş ülkelerin katkıları sonucu Küreselleşme adı verilen bir ekonomik yapı içerisinde girmiştir. II. Dünya savaşının bitiminden itibaren ülkeler arasındaki rekabet 1948 yılında General Agreement of Tariffs and Trade (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşmaları- GATT) çerçevesinde, uluslararası ticaretin geliştirilmesi, ülkeler arasında ortaya çıkabilecek sorunlara çözüm yolu üretmek amacıyla yapılan çalışmalar ile şekillenmeye başlamaktadır. 1980'li yıllarda kendini iyice hissettirmeye başlayan bu ekonomik yapı 90'lı yıllarda, gelişmiş

ülkelerin katkıları ile hızla ilerlemiştir. 2000'li yıllara gelindiğinde artık ulusal ekonomi devri kapanmış ve global ekonomi devrinde yaşanılmaktadır.

Kurulmuş olan Global yapı, tüketici ihtiyaçlarının karşılanması konusundaki sınırları ortadan kaldırmıştır. Artık tüketiciler ihtiyaçlarını, kendi yaşadıkları şehir, hatta bazen ülke dışından elektronik ortamda karşılayabilmektedirler. Gelişmiş ülkeler, bu konuda gerçekleştirdikleri atılımları özellikle elektronik ticaret yoluyla insanlığın kullanımına sunmuşlardır. Küresel piyasalar, gelişmiş ülkelerde ticaretin evrenselleşmesi ile Dünya genelinde söz sahibi olabilen ve diğer ülke piyasalarında faaliyetlerini sürdürebilen dev şirketler yaratmıştır. Bu dev şirketlerin, finansal pazarlar içerisinde de önemi gün geçtikçe artmaktadır. Diğer tüm sektörler gibi şirketlerin ilgilendikleri sektörler arasında tarım sektörü yerini alarak, önemini hergeçgün arttırmaktadır. Tarım, ülkelerin öncelikle kendi ekonomik yapıları içerisinde çözüm bularak, doğal risklerin yönetilebilmesi amacıyla, kendi kendini idame ettirmesi gerekli tek sektördür, denilebilir.

Gelişmiş ülkeler arasındaki örneklerine bakılacak olursa, Almanya tarım sektöründeki sorunlarının çözülebilmesi amacıyla diğer sektörlerde olduğu gibi kooperatifleşme hareketini kullanarak, Dünya genelinde dev kooperatif işletme ve bankaları kurmuştur. Kooperatifçiliğin ana yurdu olan Almanya'da faaliyet gösteren tarımsal kooperatifler bankalaşarak ülke ekonomisine büyük katkı yapmışlar, global piyasaların gelişmesi ile de bu katkıları artarak devam etmektedir. Almanya'da tarım finansmanı amacıyla en fazla kullanılan yöntem tarımsal kredilerdir. Ülke, kooperatifçiliğin gelişmesinin de katkıları ile kırsal kalkınma başta olmak üzere, birçok projeye, öncelikle kendi finansal pazarları içerisinde çözüm bulmuştur. Ülkede bulunan tarımsal finans sisteminin merkezinde Landwirtschaftliche Rentenbank bulunmaktadır. Rentenbank, Almanya içerisinde yer alan Hausbank'ların merkezi konumunda faaliyetlerini sürdürerek, orta ve uzun vadeli teşvikli tarımsal krediler kullanmaktadır. Bankanın kullandığı kredilerin vadeleri 4 yıl ile 30 yıl arasında değişmektedir. Rentenbank, Hausbank'lar yoluyla kredi kullandırdığı gibi, önemli projelere de kendi merkezinden onaylamaktadır. Rentenbank kredi politikaları çerçevesinde, 2006 yılında 17.235 milyon Euro tarımsal kredi kullandıran dev bir ihtisas

kooperatif bankasıdır. Almanya Devleti tarımsal sistem içerisinde kullandırılan projelere garanti vererek sistemdeki güven ortamını yaratmaktadır.

Birbaşka Avrupa ülkesi olan Hollanda'da, tarımsal finans sistemi kooperatifler aracılığıyla şekillendirerek uluslar arası bir kooperatif bankası olan Rabobank'ı ortaya çıkartmıştır. 25,5 milyon nüfusu olan Hollanda'da, bu nüfusun %10,4'ü tarımsal faaliyetler yoluyla geçimlerini sürdürmektedir. Ülkede tarım sektörünün GSMH'ya katkısı %3'tür. Hollanda'nın tarımsal üretiminin %60'ının ihraç edildiği düşünülürse, küreselleşmenin ve uluslararası tarım ticaretinin ülkelerin ekonomik yapısı içerisinde nedenli önemli olduğu hakkında bir fikir edinilebilecektir. Ülke içerisinde tüm sektörler hizmet ederek faaliyetlerini sürdüren, ABN-Ambro, Rabobank, ING Bank ve Fortis N.V Dünya genelindeki bankalar arasında ilk 60 sırada kendine yer edinebilen dev finansal kuruluşlardır. Ülkedeki tarım finansman sistemi Rabobank merkezli bir yapıda kooperatifler aracılığıyla sürdürmektedir. Rabobank, 547 kooperatif ortağı bulunan, 37.000 çalışanı ile hizmet veren bir bankadır ve uluslararası alanlarda, 41 ülkede, 330 şube ve ofis ile hizmet vermektedir. 1,1 milyar dolarlık hisseleri, 1,64 milyon ortağın elinde bulunan bu banka, 188 üye bankadan oluşmaktadır. Banka bu dev yapısı ile Dünya genelinde, 2006 yılında 52,5 milyar Euro tarımsal kredi kullandırmıştır.

Tarım sektöründe, doğal risklerin yönetilebilmesi yoluyla, finansal pazarlara destek sağlayan kuruluşlar yani sigorta şirketleri arasında, kapsamı ve uygulamaları ile faaliyetleri Dünya genelinde kabul gören İspanya'da, tarım sigortaları birleşik bir tarımsal sigorta kuruluşu olan Agroseguro yoluyla yapılmaktadır. Şirketin faaliyetleri, İspanya Devleti tarafından garanti altına alınarak, %50-60 prim katkısı sağlanarak desteklenmektedir. Sistem, birçok şirket ve kuruluşun faaliyetlerini sürdürdüğü geniş katılımlı ve oldukça fazla destek içeren büyük bir yapıdan oluşmaktadır. Örnek alınan bu sistem, en kapsamlı tarımsal sigorta türü olan, birden çok ürün sigortası yoluyla, 2005 yılında 395.089 adet poliçe üreterek, 479,5 milyon Euro tutarında fon sağlamıştır. İspanya'da tarım sigortaları konusunda sağlanan başarı, diğer Dünya ülkelerine örnek teşkil etmektedir.

Tarım sektöründe Dünya devi, lider ülke yine A.B.D dir. 2006 yılında, A.B.D nüfusunun %2,4'ü tarım sektöründe istihdam edilmesine ve sektörün ülke içerisinde

GSMH'ya katkısının %1,7 olmasına karşın, A.B.D Dünya'nın en büyük tarım ihracatçısı olan ülkedir. Ülkenin toplam GSMH'sının, %1 ile %1,5'luk kısmı heryıl tarım sekötrüne destek olarak aktarılmaktadır. A.B.D tarım piyasaları, Ticaret Bankaları, Kooperatif Bankaları, Hayat Sigorta şirketleri ve ipoteki tarım finansman şirketlerinin katılımıyla oldukça kapsamlı bir yapı sunmaktadır. Bu temel kuruluşlar etrafına birçok finansal kurum faaliyetlerini sürdürmekte, tarım bakanlığı bu sistemi hem dışardan, hemde proje bazında içerden sürekli desteklemektedir. Öyleki ülkede kurulmuş olan tarımsal sistem, başarısızlığı uğrayan projeleri dahi yeniden yapılandırarak finansal piyasalara kazandırmaktadır. Bu çerçevede 2006 yılında toplam, 73.072 proje yeniden değerlendirilerek yapılandırılmıştır. A.B.D'de bu çok yönlü yapıda, tarımsal kredinin payı oldukça fazladır. 2007 yılında toplam, 28.395 kişiye, 1.614.310 bin USD tutarında tarımsal kredi kullanmıştır. Rakam, ülkenin toplam tarım finansmanının ne kadar büyük olduğu hakkında önemli bir göstergedir.

A.B.D'nin tarım finansmanında ve Dünya ticaretinde önder olmasını sağlayan sistemlerin başında, vadeli işlem piyasalarında, tarımsal ürünlerde gerçekleştirilen, futures ve opsiyon kontratları gelmektedir. Vadeli işlemler, gelecekte oluşabilecek tarımsal ürün talebi hakkında bilgi alınmasını sağlayarak, üretimin buna göre şekillendirilmesi ile sonuçlanmasına olanak tanır. A.B.D'de başlayan sistem Dünya'nın birçok ülkesinde uygulandığı gibi Chicago Board of Trade (Chicago Vadeli İşlemler Borsası-CBOT)'da işlem gören tarımsal kontratlar, Dünya tarım ürünleri fiyatlarının belirlenmesinde ve ticaretin şekillenmesinde başrolü oynamaktadır. CBOT, kendine has bir yapı oluşturmuştur ve 2006 yılında 106.510.989 adet lik bir işlem hacmine sahiptir.

A.B üyeleri ve A.B.D dışında tarımsal finans sistemleri konusunda söz sahibi, bir diğer ülke Japonya'dır. 127,5 milyon nüfuslu bir Uzakdoğu ülkesi olan Japonya'da tarım sekörünün GSMH'dan payı 2006 yılında, %1,7 olmuştur. Ülke ekonomisi içerisinde tarım sektörünün payının az olmasına karşın Japonya Dünya genelinde dev bir finansal kuruluş olan Norinchukin Bankasının sahibidir. Banka 407.624 milyon dolar aktif büyüklüğe sahip, ülkedeki tarımsal finans sisteminin merkezi konumunda ve Dünya'nın en büyük 15. bankasıdır. Ülkede kooperatifler aracılığıyla faaliyetlerini sürdüren tarımsal finans sistemi, içerisinde 2006 yılında toplam 4.819 milyon dolar tarımsal kredi kullanmıştır. Kooperatifler aynı zamanda mevduat toplama yetkisine

sahip kuruluşlardır ve yine 2006 yılında, 7.109 milyon dolarlık bir tasarruf portföye hakim durumdadırlar. Sektörü finanse eden kuruluş olan Norinchukin Bank, özel sermayeli bir kuruluş olmakla birlikte Devlet tarafından, finansal sistem sürekli desteklenmektedir. Banka, tarımsal finans sistemi içerisinde 2006 yılında 207 milyon dolar tarımsal kredi kullanmıştır.

Türkiye’de tarım sektörü, içerisinde istihdam ve sektörün GSMH’ya katkısı zamanla azalmakla birlikte, 2006 yılı itibarıyla, ülkenin %27,3’lük kısmını istihdam etmesi, GSMH’ya olan %9,2 lik katkısı nedeniyle oldukça önemlidir. Dış ticaret dengesi açısından bakıldığında ülkemizin halen kendi kendine yeterli ülkeler statüsünde olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de tarım finansmanı konusunda öncü kuruluş, T.C Ziraat Bankası A.Ş’dir. Banka Cumhuriyet’in kuruluşundan önce ve sonra ülkedeki tarımsal faaliyetleri yürütme adına finansal desteği sağlamaktadır. Yeni gelişmeye başlamakla birlikte, tarıma finansman sağlayan diğer kuruluşlar, Tarım kredi Kooperatifleri, Tarımsal Sigorta Merkezi Tarsim, Leasing ve Factoring şirketeri ile Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası A.Ş’dir. Bu kuruluşların varlığına karşın, en yoğun kullanılan finansal enstruman halen tarımsal banka kredisidir. Banka kredilerinin özel sermayeli bankalarında katılımıyla son yıllarda performansı artmaya başlamıştır. Ancak özel sermayeli bankalar, daha çok tarımsal sanayi kuruluşlarına yani büyük kredilere yönelmektedir. Ülke tarımsal nüfusun büyük çoğunluğunun kırsal kesimde yaşadığı düşünüldüğünde, yaygın şube ve destek ağıyla T.C Ziraat Bankası’nın ülkemiz ekonomisi için önemi daha net anlaşılmaktadır. Ziraat Bankası, tarımsal kredilerini kullanırken aynı zamanda Devletin faiz sübvansiyonlarına da aracılık etmektedir. Faiz sübvansiyonu yolula finansmana aracılık eden başka kuruluş, Tarım Kredi Kooperatifleridir. Tarım sektörü için önemli olan bu kuruluş, son yıllara kadar T.C Ziraat Bankasına bağlı olarak plasmanlarını belirlemekte iken, özel bankaların kooperatiflere kredi kullanırmaya başlamasıyla birlikte dış sermaye yapısını güçlendirmiştir. T.K.K’nın dış sermaye yapısında yaşanan bu olumlu gelişmeye karşın, bu sermayeye bağımlı yaşaması, işletme yapısını olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, halen var olan mevduat kabul ederek yönlendirilmesi, yetkisi, gerekli yapılanmanın tamamlanmasının ardından hayata geçirilmelidir. Ülkemizin kendine has, doğal

koşulları sonucu ortaya çıkan risklerin yönetilememesi tarım sektörünün faaliyetlerini finansmanı açısından olumsuz etkilemektedir. Bu risklerin yönetilmesi adına 2005 yılında kurulup, 2006 yılında yapılandırılarak faaliyetlerine başlayan Tarsim, finansal sektörün bu risklere karşı yaklaşımı ve tarım sektörüne karşı olan tutumunu olumlu yönde etkileyecektir. 2007 yılında yaşanan gelişmeler, bunun en büyük göstergesi olmuştur. Leasing ve Factoring kuruluşlarında tarım sektörüne finansmanda, ilşevsel faaliyetlerini sürdürebilecek önemli finansal enstrumanlar sunabileceklerdir. Diğer taraftan, A.B.D gibi dünya devi bir ülkede geliştirilmiş olan, vadeli İşlemler halen ülkemizde gerçekleştirilememektedir. Kurulmuş olan Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası A.Ş yolula tarımsal ürünlere yönelik kontratlar sunulurken, ekonomik birimler tarafından yeterli talebi görmemektedir.

Finansal pazarlar ve bu pazarların geliştiği ülkeler incelendiğinde, ayrı kurulmuş tarım finansmanı sistemleri ile karşılaşılmaktadır. Ancak, Türkiye’de tarım sektörüne yönelik kredi sağlayan kuruluşlar kendi adımlarını kendileri belirlemektedir. Uzmanlaşma gerektiren konu üzerine finansçıların fazla eğilmemeleri ülkemizde tarım finansmanı sorunlarının aşılmasına ve Devlet’in her dönemde bu sektöre yoğun sübvansiyonlar uygulamasına neden oluşturmaktadır. Bu bakımdan ülkemizde tarım sektörünün içinde bulunduğu üretim yapısı finansmana olanak sağlayacak, modern finansal enstrumanlar yoluyla geliştirilebilecek sağlıklı bir yapıya oturtulması gerekmektedir. Bu gereklilikten yola çıkarak, çalışmamızda, tarımsal üretim ve finansmanı birlikte, etkin bir şekilde yürütebilmek amacıyla bir model önerisi bulunmaktadır. Tarım finansmanı sisteminin belirlenerek, koşullarının ortak kararlar ile belirlenmesi, ülkemizin tek tarımsal ihtisas bankası olan T.C Ziraat Bankası’nın özelleştirilme çalışmaları olduğu düşünüldüğünde, tarım sisteminin öncelikle ülkemiz finansal pazarları içerisinde yerini bularak, kendi kendini yönetmesi adına önemli bir adım olacaktır. Dünya’da gelişmiş örnekleri olan tarım finansmanı sistemleri içerisinde yer alan bankalar, global piyasalarının gelişmesiyle birlikte uluslararası ekonomilerde söz sahibi olamaya başlarken, ülkemiz için böyle bir yapı oluşturulması, ülke ticareti başta olmak üzere tüm ekonomiyi olumlu etkileyecektir. Ayrıca T.C Ziraat Bankası’nın özelleştirilmesi durumunda, Tarımsal portföyünün ayrılarak, kurulabilecek yeni bir tarım finansmanı şirketine aktarılmasında ölçülebilir ve tartışılabilir bir öneridir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR VE MAKALELER

- Açıl A.F., Demirci R.,“**Tarım Ekonomisi**”, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1984
- Aksoy T., “**Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslar üstü Bankacılık; Sistematik ve Analitik Bir Yaklaşım**”, SPK Yayınları Yayın No: 109, Ankara 1998
- Akdemir Ş.ve Ark., “**Bölge Bazlı Tarım Sigortasının Türkiye’de Seçilmiş Bölgeler İçin Potansiyel Talebi ve Talebin Karşılabilirliğinin Belirlenmesi Proje Raporu**”, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara 2001
- Aksoy S., “**Tarım Hukuku**”, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara 1984
- Altuğ O., “**Finansal Yönetim I**”, Marmara Üniversitesi Yayınları Yayın No:488, İstanbul 1988
- Apak S., “**Uluslararası Finansal Teknikler**”, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul 1995
- Arısoy E., Odyakmaz N., “**Vadeli Ürün(Emtia) Borsaları ve Dış Ticaret Açısından Önemi**”, Dış Ticaret Müsteşarlığı Araştırma Raporu No:7, Ankara 2006
- Barnett B.J., Coble K.H., “**Understanding Crop Insurance Principles:A Primer for Farm Leaders**”, Missisipi State University Research Report No: 209,1999
- Barona A.G., “**Consorcio de Compensacion de Seguros, İspanya**”,Türkiye Sigorta Reusuransları Birliği Konuşma Metni, İstanbul 2007
- Benli E., “**Dünya’da ve Türkiye’de Tarımsal Desteklemelere Yeni Yaklaşımlar**”, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Tarım Haftası 2006 Sempozyumu, Ankara 2006
- Bodie Z., Merton R., “**Finance**”, Prentice Hall 1th Edition, New York 1999
- Bouvier M., Ibarrola A.J., Pasquarelli N., Çeviren; Aren B., Yaşer İ., “**Ekonomi Sözlüğü**”, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1977

- Bolat T., **“Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmecilik”**, Nobel Yayım Dağıtım, İstanbul 2005
- Bülbül M., **“Tarımsal İşletmelerin Finansmanı”**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2006
- Bülbül M., Tatlıdil F., **“Kredi Kullanımının Tarımsal Yapının İyileştirilmesindeki Etkinliği, Tarımsal Dönüşüm ve Strateji Arayışları”**, Tarım Haftası Sempozyumu, T.C Ziraat Bankası Kültür Yayınları Yayım No:25, Ankara 1994
- Canbaş S., Doğukanlı H., **“Finansal Pazarlar”**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul 2001
- Castells M., **“The Rise of Network Society”**, The Blackwell Publisher, Oxford 1999
- Ceylan A., **“İşletmelerde Finansal Yönetim”**, Ekin Kitabevi, Bursa 2003
- Ceylan A.K., **“Sermaye Piyasası ve Menkul Değerler Analizi”**, Etkin Kitabevi, Bursa 2000
- Ceylan A., Korkmaz T., **“İşletmelerde Finansal Yönetim”**, Ekin Kitabevi, Bursa 2006
- Cooper S.K., Fraser D.R., **“The Financial Marketplace”**, Reading Addison Wesley Publishing Company Inc, A.B.D. 1982
- Çakıroğlu D., **“İGEME Japonya Ülke Raporu”**, Ankara 2007
- Çetin B., **“Tarım Sigortaları”**, Nobel Yayın, Ankara 2007
- Çetin B., **“Tarımsal Sigorta İşletmeciliği”**, Özhan Matbaası, Bursa 2003
- Demirkan U., **“Sermaye Piyasaları ve Türkiye’deki Uygulamaları”**, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayınları Yayın No:198–229, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1981
- Dinler Z., **“Tarım Ekonomisi”**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2000
- Eraktan G., **“AB’de Tarımsal Finansman Yapısı ve Üretici Birlikleri”**, Türkiye Veterinerler Birliği Kongresi, İzmir 2007
- Eraktan G., Eren N., **“AB Ortak Tarım Politikası ve Türkiye’ye Etkileri”**, ZMO Araştırma Raporu, Ankara 2005
- Eraktan S., Açıl A.F., **“Ekonomi”**, Ankara Üniversitesi Tarım Ekonomisi, Ankara 2000

- Erbay E.R. **“Lisanlı Depoculuğun ve Teslimata Bağlı İşlemlerin Türkiye Tarım Ürünleri Piyasasına ve Vadeli İşlemlere Etkileri”**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları Yayın No:26, İstanbul 2007
- Erbay E.R., **“Gelişmekte Olan Ülkelerde Tarım Ürünlerinin Future (gelecek) ve Options (opsiyon) Piyasaları: Türkiye Örneği”**, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Tekirdağ 2003
- Erdoğan N., **“Dünya’da ve Türkiye’de Tarımın Finansmanı”**, T.C.Ziraat Bankası Matbaası , Ankara 2002
- Eroğlu C., **“Küreselleşme Sürecinde Dünya ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Sektörel Yapıdaki Dönüşüm Üzerine İnceleme”**, Vakıflar Bankası T.A.Ş Ekonomik Araştırmalar Müd. Sektör Raporu, Ankara 2007
- Erkuş A., Bülbül M., Kıral T., Açıl A.F., Demirci R., **“Tarım Ekonomisi”**, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Vakfı Yayınları No:5, Ankara 2005
- Ersan İ., **“Finansal Türevler”**, Literatür Yayınları, İstanbul 1998
- Fitch, **“Landwirtschaftliche Rentenbank Ratings”**, Kasım 2005, Rating Rationale
- Friedman T.L., **“Lexus and The Olive Tree”**, First Ancor Books, Nisan 2000
- Goodhart C., Schoenmaker D., **“Should The Functions of Monetary Policy And Banking Supervision Be Separated?”**, Oxford Economic Papers, Sayı:47,1995
- Goodwin B.K., Smith V.H., **“The Economics of Crop Insurance and Diaster Aid”**, AEI Studies in Agriculture Policy, Washington D.C. 1995
- Gökdere A., **“Küreselleşmeye Genel Bir Bakış”**, Yayınlanmış Makale, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 2001
- Gücenme Ü., **“Türkiye’de Sermaye Piyasasındaki Son Gelişmeler”**, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No:181, Ankara 1994
- Gültekin A., **“AB ve Türkiye’de Tarımsal Yapı ve Finansmanı”**, Türkiye Milli Koopertifçiler Birliği Kongresi, Manavgat 2006
- Gün S., **“Tarımda Toprak Mülkiyet Yapısı ve İşletmelerin İyileştirilmesi”**, Türk tarım Dergisi Eylül-Ekim, Ankara 2006

- Günal M., **“Para Banka ve Finansal Sistem”**, Yeni Dönem Yayıncılık, Ankara 2006
- Güneş T., **“Tarımsal Pazarlama”**, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara 1996
- Güngör M., **“Türk Tarımın Geleceği Açısında Devlet Destekli Tarım Sigortasının Önemi-Makale”**, Türk Tarım Dergisi Kasım-Aralık Sayısı, Ankara 2006
- Haselçin İ., Bekgöz S., **“Türk Mali Sistemi: İkincil Piyasa ve Borsa”**, SPK Denetleme Dairesi Araştırma Raporu, Ankara 1987
- İnan İ.H., **“Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği”**, Trakya Üniversitesi Yayınları, Tekirdağ 1998
- İnan İ.H., **“Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği”**, Avcı Ofset, İstanbul 2001
- İnan İ.H., Gaytancıoğlu O., Erbay R., Yılmaz F., **“Gelişmiş Ülkelerde Tarım Piyasalarının Organizasyonu”**, İTO Yayınları Yayın No:53, İstanbul 2003
- İnan İ.H., **“Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB Modeli”**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları Yayın No:40, İstanbul 2004
- Karacan A.R., **“Tarım İşletmelerinin Finansmanı ve Tarımsal Kredi”**, Ege Üniversitesi Yayınları Yayın No: 498, İzmir 1991
- Kargı N., **“Ekonomik Kalkınma, Tasarruf ve Sermaye Piyasası İlişkileri: Türkiye Örneği”**, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları No:115, Ankara 1998
- Karluk S.R., **“Dünya Ekonomisinde Küreselleşme Bölgeselleşme Eğilimleri ve GB Bölgesel Ekonomik Gelişmeler, Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye”**, İstanbul 1998
- Karluk S.R., **“Uluslararası Ekonomi”**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul 2003
- Karluk S.R., **“Avrupa Birliği ve Türkiye”**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul 2007
- Karlı M., **“Sermaye Piyasası, Borsa ve Menkul Kıymetler”**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul 1994
- Kasten E., **“Agricultural Insurance”**, Untapped Business Opportunities, Focus, 2006

- Kazgan G., **“Tarım ve Gelişme”**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003
- Keskin G., **“Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü”**, AB’de Tarım Sektörünün Yeri, Ankara 2007
- Kızıllarslan N., Gürler A.Z., Tanrıvermiş H., **“Türkiye’de Tarım Sigortaları Uygulaması ve 1981–1983 Dönemindeki Gelişmelerin Analizi”**, İzmir Tarım Kongresi, İzmir 1994
- Kıymaz T., **“Tarım Sigortaları ve Dünya’daki Gelişmeler”**, TSV Tarım Sigortaları Sektörü Değerlendirme Toplantısı Konuşma Metni, İstanbul 2000
- Kocaman Ç.B., **“Finansal Piyasalar”**, Siyasal Kitabevi, Ankara 2004
- Kokusai P.M.Hokkaido, **“Japonya Tarım Finansman Piyasaları”**, English.doc, Tokyo 2007
- Kolb R.W., **“Understanding Futures Markets”**, New York Institute of Finance, New York 1991
- Mishkin F.S., Ekains S.G., **“Financial Markets And Institutions”**, An Imprint of Addison Wesley Longman, U.S.A 1998
- Modigliani A.C., **“Bank for International Settlements”**, Recent Innovations in International Banking, Basle 1986
- Müftüoğlu M.T., **“İşletme İktisadi”**, Turhan Kitabevi, Ankara 1999
- Mülâyım Z.G., **“Kooperatifçilik”**, Yetkin Yayınları, Ankara 2003
- Niggle C., **“The Increasing Importance of Financial Capital In The US Economy”**, Journal of Economic Issues, ABD 1988
- Okur T., **“Finansal Kiralama Sistemi ve Tarımda Uygulanabilirliği”**, T.C. Ziraat Bankası Krediler Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara 1992
- Özçelik A., Güneş E., Artukoğlu M.M., **“Türkiye’de Tarımsal Kredi: Sözleşmeli Tarım ve Üretici Örgütleri Üzerinden Kredi Uygulamaları”**, İzmir 2005
- Özçelik A., **“Tarım Tarihi ve Dentolojisi”**, AÜ Ziraat Fakültesi Eğitim Araştırma ve Geliştirme Vakfı Yayınları No:8, Ankara 2005
- Parasız İ., **“Para Banka ve Finansal Piyasalar”**, Ezgi Kitabevi, Bursa 2005
- Parasız İ., **“Modern Bankacılık Teori ve Uygulama”**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa 2007

- Rehber E., Çetin B., **“Tarım Ekonomisi”**, Vipaş A.Ş., Bursa 1998
- Robinson R.I., Wrightsman D., **“Financial Markets: The Accumulation and Allocation Of Wealth”**, McGraw-Hill Inc., 2.Baskı, Singapur 1985
- Santamero A., Babbel D., **“Financial Markets, Instruments, and Institutions”**, The MCGraw- Hill Companies 2.Baskı, NewYork 2001
- Sarıkamış C., **“Sermaye Pazarları”**, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd.Şti., İstanbul 2000
- Staats W., **“Money and Banking”**, American Bankers Association, Washington 1982
- Stephen A.R., **“Institutional Markets”**, Financial Marketing and Innovation, Journal of Finance, 1989
- Şahin F., **“Başak Sigorta A.Ş. Tarım Sigortaları”**, İstanbul 2006
- Şahin S., **“Türkiye’de ve Dünyada Tarımın Finansmanı: Tarım Sigortaları”**, Marmara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Projesi, İstanbul 2006
- Şakar B., **“Banka Kredileri ve Yönetimi”**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul 2006
- Tanör R., **“Türk Sermaye Piyasası-Cilt 2”**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul 1999
- Tufan A., **“Türkiye Ekonomisi”**, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara 1997
- Uludağ İ., Arıcan E., **“Finansal Hizmetler Ekonomisi”**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul 1999
- Uysal D. -Derleyen: Uzunçayır M.A., **“Küreselleşme ve Gelişmekte Olan Ülkeler- Küresel Sistemde Siyaset Yönetim ve Ekonomi İçinde”**, Konya Çizgi Kitabevi, Konya 2003
- Uysal Y., **“Küreselleşme ve AB’ye Tam Üyelik Perspektifinde Ege ve Türkiye Tarımında Yeniden Yapılanma”**, EGİFED Bilimsel Araştırmalar Dizisi Yayım No:1, İzmir 2006
- Yeldan E., **“Küreselleşme Sürecinde Türk Ekonomisi- Bölüşüm, Birikim, Büyüme”**, İletişim Yayınları, İstanbul 2001
- Yıldırım M., **“Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği, Araştırma ve Geliştirme Daire Başkanlığı ARGE”** İstanbul 2008

DİĞER KAYNAKLAR

- Diouf J., Director, General Food and Agriculture Organization of The United Nations, <ftp://ftp.fao.org>
- Milella P.S.A., “Eurostat Basın Bülteni”, 2007, epp.eurostat.ec.europa.eu
- A.B.D. Merkez Bankası (FED), “Federal Reserve Statistical Release, All Banks By Size of Loan”, A8.CSV/ <http://www.federalreserve.gov>
- A.B.D Tarımsal Kalkınma Fonu, A.B.D Tarım Bakanlığı (FSDA), 2006 Performance and Accountability, “Annual Report 2006”
- A.B.D Tarım Bakanlığı, United States Department of Agriculture (USDA), “Agriculture Income And Finance Annual Lender Issue 2006”, Washington 2007
- A.B.D Tarım Bakanlığı, United States Department of Agriculture (USDA), “Is More Credit The Best Way To Asset Beginning Low Equity Farmers?”, Agriculture Information Bulletin No:724-04, Washington 2007
- A.B.D Tarım Bakanlığı, United States Department of Agriculture (USDA), <http://www.fsa.usda.gov/dafl/default.htm>
- A.B.D Tarım Bakanlığı, A.B.D Tarımsal Kalkınma Fonu, USA Agri Bank, Farm Credit Services (FCS), <http://www.farmcredit.com/map/FCSsystem.html>
- A.B.D Tarım Bakanlığı, A.B.D Tarımsal Kalkınma Fonu, USA Agri Bank, Farm Credit Services (FCS), <http://www.fcsfoundation.org/uploads/Sims%20Fund%20Announcement.pdf>
- Başak Groupama Sigorta A.Ş., www.basak.com.tr
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), www.bddk.org.tr
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu, United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), “2006 yılı Teknik Araştırmalar Raporu”, www.unctad.org
- Cobank 2006 Annual Report, “Financial Information”, <http://www.cobank.com>
- Chicago Board of Trade (CBOT), “Annual Report 2006”, www.cbot.com
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), <http://ekutup.dpt.gov.tr>

- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), **“2006-2010 Tarım Stratejileri, Yüksek Planlama Kurulu (YPK) Kararı”**, Ankara 2004, <http://mevzuat.dpt.gov.tr/ypk/2004/92.pdf>
- Dünya Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development –OECD), **“Tarımsal Gelişim Raporu”**, www.oecd.org
- Dz Bank, <http://www.dzbank.de>
- Güven Sigorta A.Ş., www.guven.sigorta.com.tr
- Hollanda Büyükelçiliği, **“Ekonomi Hakkında Bilgiler”**, www.nl.org.tr
- Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu, International Fund for Agricultural Development (IFAD), www.ifad.org
- Uluslararası Para Fonu, International Monetary Fund (IMF), <http://www.imf.org/external>
- İş Yatırım Menkul Değerler A.Ş., **“Vadeli İşlem Borsası Dergisi Sayı:2”**
- İhracatı Geliştirme Merkezi (İGEME), **“Küreselleşme Sürecinde Dünya Ekonomisi”**, Ankara 1997
- İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı, <http://www.ivdb.gov.tr/duyurulan/yenimevzuat2007/3012207-1.htm>
- Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization -WTO), <http://www.wto.org>
- Dünya Bankası (World Bank), **“Financial Markets, Credit Constrains”**, Europe&Central Asia Environmentally & Socially Sustainable Development Series Technical Paper No:499, Washington 2001
- Konya Ticaret Odası (KTO), **“Hollanda Krallığı Ülke Raporu”**, Konya 2007
- Konya Ticaret Odası KTO), **“Japonya Ülke Raporu”**, Konya 2007
- Kredi Garanti Fonu A.Ş (KGF), [ww.kgf.com.tr](http://www.kgf.com.tr)
- Landwirtschaftliche Rentenbank (LRB), **“Sonderkreditprogramm für die Landwirtschaft und für Junglandwirte”**, <http://www.rentenbank.de/d/Kredite/LandwirtschaftJunglandwirte.html>
- Landwirtschaftliche Rentenbank (LRB), **“ Temmuz 2007 Kredi Fiyatlama Yapısı”**, **Programminfo Umweltschutz Und Nachhaltigkeit. pdf**
- Rentenbank, **“Annual Report(Yıllık Raporlar)”**, 2004–2005–2006, <http://www.rentenbank.com/e/Bank/Publikationen.html>

- Landwirtschaftliche Rentenbank (LRB),
<http://www.rentenbank.de/d/Kredite/DorferneuerungUndLaendlicheEntwicklung.html>
- Landwirtschaftliche Rentenbank (LRB),
<http://www.rentenbank.de/d/Kredite/UmweltschutzUndNachhaltigkeit.html>
- Landwirtschaftliche Rentenbank (LRB),
<http://www.rentenbank.de/d/Bank/WirUeberUns.html>
- Landwirtschaftliche Rentenbank (LRB),
<http://www.rentenbank.de/d/Kredite/Konditionen.html>
- Landwirtschaftliche Rentenbank (LRB),
<http://www.rentenbank.de/d/Bank/ZahlenUndFakten.html>
- Norinchukinbank, “Annual Report 2006”,
<http://www.nochubank.or.jp/annual/index.shtml>
- Rabobank Group, <http://www.rabobank.com/content/rabobank/about.jsp>
- Rabobank, “Yıllık Rapor 2006”, “Annual Report 2006”,
www.rabobank.com
- ResmiGazete–26742,
<http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2007.12.20071230–2.htm>
- Royal Bank of Scotland, <http://www.natwest.com/services for you sector, agriculture;corporate profile>
- Tarım Sigortaları Havuzu (TARSİM), “Devlet Destekli Tarım Sigortaları Kitapçık Metni”, İstanbul 2007
- Tarım Sigortaları Havuzu (TARSİM), www.tarsim.org.tr
- Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr>
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM),
<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5363.html>
- T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, <http://www.hazine.gov.tr>
- T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, “Kamu Bankalarında Reform”, Ankara 2001
- T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı,
<http://www.hazine.gov.tr/mevzuat/finkirkan.html>

- T.C. Ziraat Bankası A.Ş., “**Tarımsal Krediler Yönetmeliği**”, Tarımsal Krediler Daire Başkanlığı, Ankara 2003
- T.C. Ziraat Bankası A.Ş., “<http://www.ziraat.com.tr/tr/bankamiz/tanitim/tarihce.aspx>”, Erişim Tarihi:21.12.2008
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB), “**Bankalarımız 2006**”, www.tbb.org.tr
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB), <http://www.tbb.org.tr>
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB), “**Türkiye İktisat Kongresi- Faktoring Derneği Bildirgesi**”, Ankara 2003
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB), “**Türkiye İktisat Kongresi- Vadeli İşlemler Borsası Bildirgesi**”, Ankara 2003
- Türkiye Faktoring Derneği (TFD), www.factoringderneği.org.tr
- Türkiye Finansal Kiralama Derneği (FİDER), www.fider.org.tr
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), <http://www.tuik.gov.tr>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=25&ust_id=8
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “**2001 Tarım Sayımı**”, www.tuik.gov.tr.
- Türkiye İş Bankası Yayınları, “**Kredi, İstihbarat Muhasebe Teknik Konular Rehberi I**”, Eğitim Müdürlüğü Yayın No:32, İstanbul 1999
- Türkiye İş Bankası Yayınları, “**Kredi Teknik Konular Rehberi II**”, Eğitim Müdürlüğü Yayın No:572, İstanbul 2002
- Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK), <http://www.tarimkredi.org.tr>
- Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK), <http://www.tarimkredi.org.tr/modules.php?name=ttk-tarihce>
- Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri İzmir Bölge Müd., “**Faaliyet Raporu**” İzmir 2006
- Türkiye Kooperatifler Birliği, “**Almanya Ülke Raporu**”, Yayın No:10, Ankara 2007
- Türkiye Kooperatifler Birliği, “**Hollanda Ülke Raporu**”, Ankara 2007
- Türk Kooperatifçilik Kurumu, <http://www.koopkur.org.tr/istatistik.htm>
- Türk Traktör A.Ş., <http://www.trakmak.com.tr>

- Türkiye Sigorta Resrans Şirketleri Birliği (TSRSB), <http://www.tsrsb.org.tr>
- Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB), “Zirai ve İktisadi Rapor”, Ankara 2006
- Vadeli İŞlemler ve Opsiyon Borsası A.Ő. (VOBAŞ), <http://www.vob.org.tr>
- WGZ Bank, <http://www.wgz-bank.de>